„Înfăptuirea actului istoric de la 23 August
a deschis o eră nouă
în istoria poporului român —
era unor profunde transformări
democratice, revoluționare,
a realizării deplinei independențe
și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi."

NICOLAE CEAUȘESCU

magazin istoric

ANUL IX Nr. 8 (101) AUGUST 1975

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul IX - Nr. 8 (101)
august 1975

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CĂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① Trepte de aur în istoria contemporană a românilor. Pictură de Constantin Nicolae din expoziţia dedicată celei de a 30-a aniversări a Zilei Armatei Republicii Socialiste România. **(23 August 1944 — începutul unei noi ere în istoria poporului român,** p. 8)

② Chipul lui Mihai din fresca votivă de la mănăstirea Călui. Imaginea îl reprezintă pe marele voievod încoronat.

③ Oştile lui Mihai Viteazul în înfruntarea cu otomanii. Pictură de Vintilă Făcăianu **(Meritele ilustrului Mihai,** p. 14)

④ Galeria marilor voievozi. Compoziţie în lemn de Corneliu Marinescu **(Cinstind munca şi lupta înaintaşilor,** p. 2)

SUMAR

Cinstind munca şi lupta înaintaşilor: GH. I. IONIŢĂ 2
NICOLAE CEAUŞESCU: MILENARA EXISTENŢĂ A POPORULUI ROMÂN 3
„România — o ţară influentă şi respectată“: CARLO SALINARI 6

23 August 1944 — începutul unei noi ere în istoria poporului român 8
Un general hitlerist capturat de un plutonier român: COSTACHI MÎNDRU 9

Meritele ilustrului voievod: IONEL GAL 14
August 1940. Dictatul de la Viena — expresie a politicii de forţă: A. SIMION, M. ŞTEFAN 17
«O pagină tristă a istoriei»: OLIMPIU MATICHESCU 22
„Adevărate focare de propagandă comunistă“: VASILE ARIMIA 24
Voinţa Adunărilor ad-hoc din Iaşi şi Bucureşti — unirea românilor într-un singur stat: N. COPOIU 25
Secretele „Tubului Alloys“: EUGEN PREDA 35
Tragica zi a Hiroshimei: JOSEPH L. MARX 38
Din cronica luptei antifasciste. Întîlniri cu dr. N. Lupu la Bruxelles şi la Paris: VALTER ROMAN ● **Precizări la o biografie:** OCTAV LIVEZEANU 42
Mitropolitul Dosoftei — istoric al românilor: ION-RADU MIRCEA 46
Egmont — erou al istoriei şi al literaturii: DUMITRU ALMAŞ 48
Vercingetorix: D. TUDOR 50
Ioan Ursu — o viaţă închinată dragostei de ţară: V. NETEA 54
Sfîrşitul ţarismului. Planul „Fuga spre mare“: M. KASVINOV 56

● **Zîmbete din cronici...33** ● **Concursul** Magazin istoric**...34** ● **Cărţi sosite la redacţie...50** ● **Poşta** Magazin istoric**...62**

CINSTIND MUNCA ȘI LUPTA ÎNAINTAȘILOR

Înscriindu-se ca momente de o covîrșitoare însemnătate în cronica multimilenară a patriei, Congresele IX, X și XI ale partidului, Conferințele sale Naționale au reprezentat, prin hotărîrile adoptate, prin unanima adeziune populară și uriașele eforturi depuse pentru înfăptuirea lor, un strălucit exemplu al modului în care un popor conștient de menirea lui își construiește istoria. Acești ultimi ani din istoria României se caracterizează printr-un efort impresionant al națiunii noastre la scara întregii sale istorii contemporane de a se cunoaște și de a se exprima plenar în toate domeniile vieții politice, sociale, economice, culturale, artistice pe măsura însușirilor și capacităților sale.

În anii socialismului — și mai ales în etapa istorică inaugurată de Congresul IX al Partidului Comunist Român — a intrat în tradiția vieții noastre publice cinstirea marilor momente ale istoriei naționale, omagierea luptei eroice a strămoșilor pentru împlinirea înaltelor idealuri de libertate națională și dreptate socială ale poporului. Partidul nostru vede în evocarea unor asemenea momente glorioase o adînc patriotică îndatorire față de opera istorică a marilor înaintași a căror pildă o continuă pe noile coordonate ale revoluției socialiste. Glorioasele tradiții de luptă capătă pentru noile generații o semnificație educativă, menită să contribuie la cultivarea sentimentelor de dragoste față de patrie, a hotărîrii de a o apăra cu prețul oricăror jertfe și de a consolida necontenit marile cuceriri ale poporului care stau la temelia eliberării sale naționale și sociale, la cultivarea sentimentelor solidarității internaționaliste militante cu popoarele vecine, cu popoarele tuturor țărilor socialiste, cu popoarele din întreaga lume.

Sintetizînd experiența istorică milenară a poporului din sînul căruia s-a născut, Partidul Comunist Român a făcut din istorie o carte vie, acea carte pe care generațiile trecute au scris-o cu sîngele lor pe baricadele eroicelor lupte pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres și civilizație. Istoria — așa cum se subliniază în documentele partidului nostru — a devenit prin experiența întregului popor o motivare firească a faptelor noastre de azi, imbold și temelie a faptelor noastre de mîine. Sub ochii noștri se desfășoară acea mare operă de înviere a măreților pagini ale trecutului, o firească încorporare a acestuia în ceea ce are el mai înălțător și progresist, ca factor dinamizator și însuflețitor în ampla operă constructivă în care este angajat întregul popor.

Programul Partidului Comunist Român, adoptat de Congresul XI, reprezintă un strălucit exemplu de cunoaștere, de interpretare marxist-leninistă a istoriei noastre, un exemplu de transformare a experienței istorice a unui popor într-un instrument eficace de edificare a prezentului și prefigurare a viitorului. Programul partidului direcționează întregul efort prezent și viitor al istoriografiei noastre pentru scrierea istoriei așa cum a fost ea. În acest spirit, după cum este cunoscut, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a adoptat, la scurt timp după Congresul XI, o hotărîre privitoare la constituirea unei comisii de partid și de stat însărcinată cu editarea tratatului de istoria României, pe baza concepției materialist-dialectice: „Tratatul de istorie — se arată în hotărîre — va trebui să analizeze, de pe pozițiile marxist-leniniste și ale adevărului istoric, în toată complexitatea lor, problemele fundamentale ale formării și dezvoltării poporului român, ale istoriei sale naționale. Tratatul trebuie să înfățișeze în profunzimea și amploarea lui marile și necontenitele lupte de clasă, bătăliile purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatîrnare, pentru progres și civilizație".

Pentru munca pe care o au de desfășurat istoricii noștri prezintă o însemnătate excepțională faptul că secretarul general al partidului, președintele Republicii, ni s-a adresat în atîtea rînduri prin ample expuneri, magistrale evocări asupra trecutului, prezentului și viitorului nostru istoric. Am retrăit fiecare dintre noi, cu aceste ocazii, istoria unor vremuri mai depărtate sau mai apropiate și ne-am simțit mîndri că sîntem urmașii vrednici ai atîtor generații de înaintași — intrați pentru totdeauna în filele cărții de aur a țării — că sîntem făurarii noii istorii a patriei pe coordonatele socialiste de astăzi și comuniste de mîine. Marile aniversări care au avut loc în acest timp au degajat, printre înălțătoarele lor idei, pe acelea despre lupta necurmată a poporului pentru unitate, independență și suveranitatea patriei noastre. Timp de secole — s-a remarcat cu aceste prilejuri — poporul român a trebuit să ducă o luptă îndîrjită și necurmată pentru a-și păstra ființa, pentru a-și asigura independența pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat în ciuda tuturor vicisitudinilor istorice și pe care acum construiește cea mai dreaptă orînduire socială pe care a cunoscut-o istoria.

„Cum am putea cinsti mai bine — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — pe acei care și-au dat viața și și-au vărsat sîngele pentru unitatea națiunii noastre, pentru libertatea și progresul social, atît pe cei care au luptat cu sute de ani în urmă, printre care și Mihai Viteazul, cît și pe cei din rîndurile țăranilor revoluționari, apoi ale muncitorilor, ale intelectualilor și ale tuturor forțelor progresiste, pe toți aceia care și-au unit rîndurile — români, maghiari, germani, de alte naționalități — pentru a asigura lichidarea cu desăvîrșire a vechilor orînduiri de exploatare și asuprire și pentru a constitui o orînduire nouă, în care poporul a devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale, făuritorul conștient al propriei sale istorii? Putem să cinstim aceasta angajîndu-ne solemn — în memoria acelora care s-au jertfit — că vom face totul pentru triumful socialismului și comunismului în România, pentru unitatea întregului popor, a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, în jurul partidului, pentru independența și suveranitatea patriei noastre socialiste!"

Am extras din cuvîntările[1] secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu — cuvîntări care, prin tematica abordată și profunzimea ideilor ce le cuprind, reprezintă o veritabilă istorie a poporului nostru — cîteva din paginile ce evocă glorioase momente din trecutul de luptă al poporului român.

Gh. I. IONIȚĂ

---

[1] Selecția s-a făcut în ordinea cronologică istorică a evenimentelor — n.r.

NICOLAE CEAUȘESCU:
MILENARA EXISTENȚĂ A POPORULUI ROMÂN

ALBA IULIA — DOUĂ MILENII DE EXISTENȚĂ: *„Municipiul Alba Iulia este unul din simbolurile existenței milenare a poporului român, care evocă zbuciumata istorie a poporului nostru, ce se caracterizează prin dorința continuă de a fi în pas cu dezvoltarea civilizației, de a contribui atît la făurirea pe pămîntul patriei a unei vieți tot mai bune și mai demne, cît și la dezvoltarea civilizației și progresului întregii omeniri.*

Vechea cetate dacică, ce a existat pe aceste meleaguri cu mai bine de 2 000 de ani și care a devenit municipiu roman, confirmă cu putere, ca și alte multe localități și vestigii ale trecutului, puternica civilizație care a înflorit în Dacia, apoi în Dacia romană, și care s-a perpetuat și dezvoltat de-a lungul secolelor în strînsă legătură cu progresul general al întregii civilizații de pe continentul nostru european“

CLUJ-NAPOCA — 1850 ANI DE LA DECLARAREA MUNICIPIULUI: *„Cu 1850 de ani în urmă, vechea așezare a dacilor Napoca a fost declarată municipiu. Aceasta atestă că pe aceste meleaguri exista în acele timpuri o civilizație dezvoltată, că locuitorii acestor pămînturi jucau un rol important în viața dacilor și apoi a romanilor. Numai astfel se explică faptul că Napoca a fost cinstită cu titlul de municipiu* [...]

În decursul secolelor, pe aceste meleaguri, alături de vechea populație daco-romană, transformată în poporul român, s-au așezat și oameni de naționalitate maghiară, germană și de alte naționalități. În decursul conviețuirii, al muncii și luptei comune au făurit împreună tot ceea ce există pe aceste meleaguri. Au muncit împreună, au luptat împreună împotriva asupririi“.

375 ANI DE LA PRIMA UNIRE POLITICĂ A ȚĂRILOR ROMÂNE: *„Sărbătorim un moment de importanță crucială în istoria patriei noastre. E drept, împrejurările istorice — mai cu seamă poziția imperiilor străine de atunci, care nu vedeau deloc cu ochi buni formarea statelor naționale — au dus la dispariția statului unitar centralizat prin asasinarea mișelească a lui Mihai Viteazul. Dar ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc implîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!“*

150 ANI DE LA REVOLUȚIA CONDUSĂ DE TUDOR VLADIMIRESCU: *„1821 marchează un moment de cotitură în istoria luptelor poporului nostru împotriva dominației Imperiului otoman, pentru cucerirea independenței naționale, pentru dreptate socială. Deși această mișcare nu a ieșit victorioasă, ea a reușit însă să zdruncine puternic vechea orînduire, vestind marile transformări revoluționare care au culminat cu revoluția burghezo-democrată din 1848 și cu unirea principatelor române în 1859, cu formarea statului nostru național...“.*

125 ANI DE LA REVOLUȚIA DIN 1848: *„Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice“*

„Marile lupte și frămîntări sociale de la 1848 — din care face parte și adunarea secuilor de la Lutița — au demonstrat unitatea de voință și aspirații a întregului nostru popor, divizat vremelnic în trei state diferite, comunitatea de idealuri a maselor populare ce trăiau pe aceste meleaguri, indiferent de naționalitate, lupta comună a românilor, maghiarilor, germanilor, secuilor pentru libertate, dreptate socială și independență națională“.

80 ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE: *„Sărbătorim astăzi împlinirea a 80 de ani de la făurirea partidului politic al clasei noastre muncitoare — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor*

din România —, care a constituit un moment de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea mişcării revoluţionare din ţara noastră, pentru evoluţia naţiunii noastre, pentru afirmarea independentă a României [...].

Făurirea partidului clasei muncitoare a marcat o etapă nouă în desfăşurarea procesului revoluţionar din ţara noastră, în dezvoltarea luptelor sociale. Stat-major marxist al proletariatului, el s-a situat în fruntea maselor populare în bătăliile împotriva exploatării şi asupririi, pentru o viaţă mai bună, pentru libertate socială şi naţională. Naşterea partidului revoluţionar al clasei muncitoare, ca şi întreaga sa dezvoltare ulterioară au fost rezultatul evoluţiei economico-sociale şi politice a ţării noastre, expresia cerinţelor mersului înainte al societăţii româneşti pe calea progresului social. Partidul s-a format din rîndurile proletariatului şi s-a ridicat la luptă pentru eliberarea clasei sale, a maselor muncitoare, exprimînd în modul cel mai fidel interesele şi aspiraţiile cele mai înaintate ale naţiunii noastre. El s-a dezvoltat odată cu cristalizarea şi maturizarea conştiinţei de clasă a proletariatului, cu transformarea muncitorimii dintr-o clasă în sine într-o clasă pentru sine, cum spunea Marx".

50 ANI DE LA MAREA EPOPEE NAŢIONALĂ A MĂRĂŞEŞTILOR: *„Împrejurările istorico-sociale vitrege în care şi-a dus existenţa au obligat poporul român din cele mai vechi timpuri să-şi apere dreptul la viaţă cu arma în mînă. Rezistînd tuturor încercărilor, el a străbătut vremurile de restrişte şi a ieşit la lumină, cucerindu-şi locul ce i se cuvine în marea familie a popoarelor lumii, pentru că întotdeauna a fost animat de o nestinsă dragoste de patrie, de curaj şi spirit de abnegaţie; sentimentul patriotismului fierbinte a fost transmis ca o flacără vie, din generaţie în generaţie* [...]

În acest cadru se înscriu eroicele bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, care au dovedit încă o dată că peste voinţa de fier a poporului ce-şi apără dreptul la viaţă şi libertate «nu se poate trece».

Spiritul de sacrificiu al ostaşilor şi ofiţerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor exprimă voinţa întregului popor român de a scutura jugul ocupaţiei străine, de a salva ţara de robia imperialistă. [...] *Victoria de la Mărăşeşti a reprezentat o contribuţie importantă la înfrîngerea militarismului german, un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate naţională".*

SEMICENTENARUL UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA: *„Încununare a aspiraţiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare naţională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forţe social-politice ale vremii — în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare —, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne.*

Unirea Transilvaniei cu ţara a deschis calea spre dezvoltarea naţiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluţie a economiei, ştiinţei şi culturii, pentru intensificarea mişcării revoluţionare a clasei noastre muncitoare, a activităţii tuturor forţelor progresiste ale societăţii [...]

Formarea statului naţional unitar român nu este rezultatul unor înţelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însufleţit de năzuinţa secular㠹 a unităţii, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat şi s-au jertfit atîtea generaţii de înaintaşi".

50 ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN: *„Istoria partidului nostru este istoria luptelor sociale şi naţionale ale clasei muncitoare, ţărănimii, intelectualităţii, ale tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naţionalitate, este istoria naşterii şi dezvoltării mişcării muncitoreşti şi revoluţionare din România. Noi, comuniştii, sîntem continuatorii tradiţiilor progresiste ale întregului popor.*

[...] *Secolul al XIX-lea s-a caracterizat prin mari mişcări pentru eliberarea naţională şi socială* [...] *Aceste evenimente au marcat totodată intrarea ţării pe calea dezvoltării capitaliste, precum şi apariţia pe scena istoriei, odată cu burghezia, a clasei muncitoare. În a doua jumătate a secolului trecut, îndeosebi după formarea statului naţional român în 1859, România a cunoscut o puternică dezvoltare capitalistă. Situaţia specifică determinată de dependenţa faţă de Imperiul otoman şi de pătrunderea în economia ţării încă din acea perioadă a capitalului străin a creat oamenilor muncii condiţii deosebit de grele. În acest cadru, încă în perioada 1860-1870 începe crearea organizaţiilor muncitoreşti; nu mă mai refer la acele începuturi ale socialismului utopic apărute cu mult înainte pe teritoriul României.*

Trebuie să menţionez că formarea primelor cercuri muncitoreşti, începutul răspîndirii ideilor socialiste în România au fost stimulate de legăturile militanţilor români cu făuritorii socialismului ştiinţific — Marx şi Engels.

[...] *Crearea partidului comunist a marcat triumful forţelor revoluţionare şi al marxism-leninismului în mişcarea muncitorească din ţara noastră; din acest moment mişcarea revoluţionară din România a intrat într-o etapă nouă, superioară a dezvoltării sale".*

50 ANI DE LA CREAREA UNIUNII TINERETULUI COMUNIST: *„Formarea Uniunii Tineretului Comunist în 1922, la un an după crearea Partidului Comunist Român, a constituit un moment crucial în istoria mişcării revoluţionare de tineret din România. Desfăşurîndu-şi activitatea în condiţii grele de ilegalitate, înfruntînd teroarea, închisorile şi cîte-*

odată chiar moartea, tinerii comuniști au ținut întotdeauna sus steagul luptei revoluționare împotriva regimului burghezo-moșieresc, pentru eliberarea națională și socială a României".

35 ANI DE LA DEMONSTRAȚIA DE LA 1 MAI 1939: *„1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după München. Poporul român, sub conducerea comuniștilor, în alianță cu socialiștii, cu alte forțe democrate, și-a exprimat voința de a face totul pentru a împiedica ascensiunea fascismului, instaurarea dictaturii fasciste în România. A fost o dovadă a maturității clasei muncitoare, a posibilităților de care dispunea atunci poporul nostru, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva războiului și fascismului."*

30 ANI DE LA VICTORIA INSURECȚIEI NAȚIONALE ARMATE ANTIFASCISTE ȘI ANTIIMPERIALISTE: *„Este bine să subliniem acum, în acest an, cînd sărbătorim trei decenii de la eliberarea de sub jugul fascist, că actul de la 23 August nu a venit din cer, ci a fost rezultatul luptelor îndelungate ale poporului român, al faptului că partidul comunist în alianță cu partidul socialist, cu celelalte forțe revoluționare și patriotice, s-a aflat tot timpul în fruntea luptei de apărare a intereselor vitale ale întregii națiuni".*

„În împrejurările social-politice de după insurecție, partidului nostru i-au revenit răspunderi de importanță istorică pentru evoluția destinelor poporului român, pe care el le-a îndeplinit cu cinste, dovedindu-se singura forță politică în stare să organizeze și să conducă lupta revoluționară a maselor. Trecînd, imediat după 23 August, la desfășurarea activității revoluționare pe baze noi, legale, partidul și-a reorganizat atît rîndurile sale, cît și ale organizațiilor de masă și obștești. Nucleul uriașei activități organizatorice și politice pe care a desfășurat-o l-au constituit miile de membri ai partidului ieșiți din ilegalitate și din închisori, precum și zecile de mii de simpatizanți comuniști. În scurt timp, partidul nostru dispunea de un detașament puternic organizat, de zeci de mii de cadre ferme, călite în luptă, hotărîte să înfrunte eroic forțele reacționare, polarizînd în jurul partidului forțele revoluționare ale proletariatului, ale maselor largi populare. În această perioadă partidul a pus bazele sindicatelor unice, a întărit Frontul unic muncitoresc, a organizat activitatea în rîndul tineretului, femeilor, intelectualității, a lărgit rîndurile Frontului plugarilor, organizația țărănimii muncitoare.

În bătăliile care au avut loc s-a adeverit uriașa energie și combativitate revoluționară a partidului nostru, forța sa mobilizatoare și dinamizatoare [...] Sînt încă vii în memorie marile bătălii revoluționare desfășurate în anii care au urmat eliberării, trecerea la organizarea comitetelor muncitorești și punerea activității întreprinderilor sub controlul clasei muncitoare, luarea cu asalt a prefecturilor și primăriilor și instalarea noilor prefecți și primari, formarea comitetelor țărănești și împărțirea pămînturilor moșierești țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. În aceste mari lupte de clasă s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și alte categorii sociale, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități. Această unitate de luptă a fost forța hotărîtoare care a asigurat victoria luptei revoluționare și făurirea cu succes a societății socialiste în România".

30 ANI DE LA INSTAURAREA PRIMULUI GUVERN REVOLUȚIONAR DEMOCRATIC: *„Crearea guvernului revoluționar democratic de la 6 martie 1945 a constituit un moment de importanță istorică pe calea instaurării puterii muncitorești-țărănești, a marcat trecerea la profunde transformări democratice, revoluționare, care au deschis drumul înfăptuirii revoluției socialiste și edificării cu succes a noii orînduiri sociale în patria noastră".*

30 ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI: *„Poporul român sărbătorește Ziua Victoriei cu mîndria patriotică de a-și fi adus contribuția activă la lupta împotriva fascismului, atît în anii premergători războiului, cît și prin participarea cu întregul său potențial material și uman la marile bătălii pentru zdrobirea mașinii de război a Germaniei. În ultimele 8 luni ale războiului în Europa, România a luptat cu toate forțele sale împotriva hitlerismului, fiind un participant activ la înfrîngerea fascismului, la obținerea victoriei istorice din mai 1945* [...]

Marele merit al Partidului Comunist Român, al mișcării revoluționare muncitorești din România, al mișcării noastre antifasciste este acela că s-au ridicat întotdeauna cu hotărîre la luptă împotriva fascismului și a războiului antisovietic. După cum se știe, încă din prima zi a războiului, partidul nostru a chemat forțele democratice naționale, întregul popor să se opună prin toate mijloacele războiului antisovietic, să saboteze mașina de război fascistă și să lupte pentru ieșirea din războiul dus, alături de Germania hitleristă, împotriva Uniunii Sovietice, pentru alăturarea armatei noastre, a întregului popor armatei Uniunii Sovietice, celorlalte forțe ale coaliției antihitleriste împotriva Germaniei naziste".

25 ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII: *„Ca rezultat al procesului dezvoltării istorice, al luptei revoluționare a maselor populare, conduse de partid, la 30 decembrie 1947 poporul român și-a luat soarta în propriile mîini, instaurînd Republica Populară Română, patria tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea de la orașe și sate* [...] *Instaurarea repu-*

blicii în condiţiile cînd rolul decisiv în conducerea ţării îl avea clasa muncitoare, în alianţă cu ţărănimea şi intelectualitatea, cu celelalte mase muncitoare, în frunte cu partidul comunist, a marcat trecerea la revoluţia proletară şi la edificarea societăţii socialiste în România".

25 ANI DE LA REALIZAREA DEPLINEI UNITĂŢI ORGANIZATORICE ŞI POLITICE A CLASEI MUNCITOARE: *„În procesul dezvoltării economico-sociale, al creşterii avîntului revoluţionar, a devenit absolut necesară realizarea deplinei unităţi organizatorice şi politice a clasei muncitoare, căreia îi revenea misiunea de clasă conducătoare în transformarea revoluţionară a societăţii. După cum se ştie, în februarie 1948, Partidul Comunist Român şi Partidul Social-Democrat au fuzionat, creîndu-se partidul revoluţionar unic, bazat pe concepţia ştiinţifică despre lume şi viaţă a clasei muncitoare, materialismul dialectic şi istoric, pe învăţătura marxist-leninistă".*

Nicolae Ceauşescu: Cuvîntare la grandioasa adunare populară, consacrată împlinirii a 375 de ani de la prima unire politică a ţărilor române şi sărbătoririi oraşului bimilenar Alba Iulia, *(28 mai 1975);* România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate, *vol. 10, pp. 846-848; vol. 6, pp. 345-346; vol. 8, p. 392; vol. 9, pp. 457-458; vol. 8, pp. 253-264; vol. 2, pp. 465-469; vol. 3, pp. 705-706; vol. 5, pp. 861-865; vol. 7, p. 220; vol. 10, pp. 183; 628-630;* Cuvîntare la marea adunare populară, cetăţenească din Capitală, *(6 martie 1975)*; Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la victoria asupra fascismului şi a 98 de ani de la cucerirea independenţei de stat a României, *(9 mai 1975);* România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate, *vol. 7, p. 958; vol. 8, p. 279.*

PROF. CARLO SALINARI

„ROMÂNIA — O ŢARĂ INFLUENTĂ ŞI RESPECTATĂ"

Cu prilejul unei recente vizite pe care profesorul universitar Carlo Salinari, prefaţatorul[1] celor cinci volume de Scritti Scelti **(„Scrieri alese") ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, a făcut-o în ţara noastră, redacţia revistei** Magazin istoric **l-a solicitat să răspundă la cîteva întrebări legate de apariţia în Italia, în editura milaneză** Il calendario del popolo, **a volumului V din această serie:**

Cum a primit publicul italian cel de-al cincilea volum al Scrierilor alese **ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu?**

Interesul larg de care s-a bucurat acest volum, cît şi cele care l-au precedat, este inspirat direct de poziţiile politice ale Partidului Comunist Român şi ale României. Cititorul are posibilitatea de a cunoaşte aceste poziţii prin glasul celei mai reprezentative personalităţi a partidului comunist şi statului român. Toate acestea sînt cu atît mai importante, cu cît, după experienţa dobîndită prin publicarea scrierilor preşedintelui Ceauşescu, în Italia au fost tipărite numeroase volume ale altor lideri din ţările socialiste: Uniunea Sovietică, Republica Democrată Germană, Republica Populară Democrată Coreeană.

Este necesar să adaug că opinia publică italiană este deosebit de sensibilă la unele probleme politice ridicate în lucrările preşedintelui Nicolae Ceauşescu, deoarece aceste probleme sînt abordate cu multă pregnanţă şi atenţie şi de Partidul Comunist Italian. Necesitatea unităţii mişcării muncitoreşti, de exemplu, sau unitatea cu socialiştii şi, pe un plan mai larg, cu toate forţele democratice, pe baza dialogului şi respectului reciproc, sînt idei inaugurate la noi, în Italia, de Palmiro Togliatti şi Luigi Longo, ele constituind baza politică ce a permis şi ajutat dezvoltarea luptei împotriva fascismului. De asemenea, faptul că în lupta pentru socialism şi construirea socialismului trebuie să se ţină seama de caracteristicile naţionale, de condiţiile economice şi sociale specifice fiecărei ţări, de tradiţiile culturale proprii, reprezintă un aspect care face ca pentru noi, italienii, poziţia Partidului Comunist Român expusă în **Scrierile alese** ale preşedintelui Nicolae Ceauşescu să aibă o importanţă deosebită. De asemenea, suscită interes teze-

[1] Vezi şi **Magazin istoric**, nr. 8/1973.

le referitoare la locul și rolul pe care îl au toate statele și partidele, mari sau mici, în lupta comună împotriva imperialismului, precum și autonomia de care ele trebuie să se bucure în cadrul unei strategii unice. P.C.R., după cum rezultă din scrierile președintelui Ceaușescu, promovează unitatea în diversitate, pe care și noi am propagat-o și o aplicăm. În rîndurile cititorilor italieni trezesc un puternic ecou și alte probleme, cum sînt cele privind dezvoltarea economică a României — dezvoltare care se produce într-o lume actualmente cuprinsă de o criză gravă, binecunoscută de toți (căreia nu-i scapă nici Italia) — ca și problemele învățămîntului, știut fiind faptul că reforma școlii a fost și este în țara noastră o chestiune de cea mai mare importanță.

Vă rugăm, cîteva cuvinte despre ideile cuprinse în actualul volum Scritti Scelti **care, după părerea dv., servesc destinderii internaționale.**

Chiar în această dimineață (29 mai 1975) am avut onoarea deosebită de a fi primit de președintele Nicolae Ceaușescu. În discuția pe care am avut-o și pentru care doresc să-i adresez încă o dată mulțumirile mele, președintele Ceaușescu s-a referit cu multă claritate la unele idei cuprinse în cuvîntările sale. Astfel, apare limpede că destinderea și coexistența pașnică nu sînt întemeiate numai pe bunele raporturi dintre U.R.S.S. și S.U.A., chiar dacă aceste raporturi sînt deosebit de importante; coexistența pașnică va putea face pași decisivi numai cînd vor fi soluționate unele probleme de fond, ca, de exemplu, decalajul dintre țările dezvoltate și cele înapoiate din punct de vedere economic, dintre țările furnizoare de materii prime și cele consumatoare etc.

În acest cadru, destinderea în Europa, garantată în cele din urmă numai prin desființarea celor două blocuri militare opuse, poate avea o funcție determinantă. Pe un plan mai larg, la realizarea destinderii, a colaborării, țările în curs de dezvoltare, precum și alte țări, își aduc aportul din plin. Nu trebuie, în sfîrșit, să subapreciem ponderea tot mai mare care revine opiniei publice, în ultimă instanță popoarelor din toate țările. Este concludentă în acest sens influența exercitată de opinia publică din S.U.A. asupra încetării războiului din Vietnam, sau de alte mari curente de opinie, care cuprind milioane și milioane de oameni din țările capitaliste.

Ce părere aveți despre ideile promovate de Congresul al XI-lea al P.C.R. consecvente sprijinirii forțelor și proceselor revoluționare din întreaga lume, colaborării dintre toate forțele revoluționare, democratice, progresiste?

Poziția P.C.R și a României este profund realistă. Nu putem crea în imaginația noastră o lume așa cum am dori să fie. Dacă vrem să avem legături cu muncitorii din Anglia trebuie să stabilim contacte nu numai cu comuniștii, ci și cu laburiștii, așa cum, dacă vrem să avem relații cu muncitorii din R.F. Germania, trebuie să realizăm contacte cu socialdemocrații, iar în cazul țărilor foste colonii — cu mișcări de cea mai diferită orientare ideologică și politică. Judecînd analog pentru Italia, comuniștii italieni au propus „Compromisul istoric" cu forțele de orientare catolică. Dacă dorim să creăm în Italia o nouă forță socială și politică, care să ducă țara la o dezvoltare democratică consecventă spre socialism, nu se poate porni doar de la inițiativele muncitorilor de orientare catolică, ci de la partidul care-i reprezintă pe aceștia, Partidul Democrat Creștin, cu toate că acestui partid i se cere să schimbe unele orientări, să rupă legăturile cu păturile înapoiate, să înlăture pe unii dintre conducătorii săi. De altfel, este cunoscut că, imediat după eliberare, Palmiro Togliatti a spus clar că progresul democratic al țării noastre a fost legat de alianța între cele trei mari partide de masă, partidul comunist, partidul socialist și cel democrat-creștin. Această indicație corespundea realității, faptului că în timpul rezistenței am învins împreună, că am plătit cu sîngele a milioane de patrioți victoria, cucerită în comun, asupra fascismului.

Astăzi, în fața crizei care a cuprins țara și a dus la frînarea dezvoltării economice și a instituțiilor politice din Italia, în fața acțiunilor sîngeroase întreprinse de neofasciști, trebuie să ne gîndim la o nouă și adevărată colaborare între cele trei mari partide.

Pe plan internațional, problema este asemănătoare. Pentru a atinge unele obiective comune, pacea, coexistența și colaborarea între națiuni cu structuri economice și politice diferite în lupta contra intervenției imperialiste — toate forțele trebuie să se unească, să colaboreze indiferent de orientarea lor ideologică.

Consemnări de
Maria COVACI

23 AUGUST 1944

Începutul unei noi ere în istoria poporului român

Insurecția națională armată **antifascistă** și antiimperialistă din august 1944 **a** reprezentat un moment culminant al luptei seculare a poporului român pentru independență națională și dreptate socială, chintesență a rezistenței antifasciste în fruntea căreia s-a **situat** Partidul Comunist Român. A fost evenimentul istoric care a dus la cea mai profundă schimbare în viața politică, socială și economică a țării. Izvorîtă din realitățile societății românești, într-un context internațional specific, insurecția a fost înregistrată — datorită contribuției adusă la lupta coaliției antihitleriste pînă la victoria finală a popoarelor asupra fascismului — și ca un memorabil eveniment al istoriei universale contemporane.

Marcînd începutul celei mai complexe și profunde revoluții sociale în istoria românilor, insurecția din august 1944 a fost rezultatul bogatei experiențe a luptei revoluționare a maselor, purtînd în sine — ca o motivație esențială — aspirațiile majore ale întregului popor. Este meritul fundamental al Partidului Comunist Român — creierul și sufletul acestui eveniment epocal al istoriei noastre — de a fi găsit formele și metodele corespunzătoare pentru a da insurecției conținutul unui viguros act de voință al întregii națiuni. Evocînd lupta eroică a comuniștilor pentru pregătirea insurecției, **Programul Partidului Comunist Român** subliniază în mod deosebit capacitatea cu care partidul nostru — pe baza unei profunde analize a realităților istorice interne și internaționale — a formulat un plan realist de luptă împotriva regimului de dictatură militară fascistă, a dominației hitleriste asupra României, plan care a stat la baza formării unei largi coaliții de forțe naționale și sociale capabile să înfăptuiască dezideratele fundamentale ale acelui moment istoric.

După cum sublinia secretarul general al partidului în Cuvîntarea rostită cu prilejul aniversării a 30 ani de la victoria asupra fascismului, „înfruntînd prigoana și teroarea sălbatecă, Partidul Comunist Român a reușit ca, odată cu desfășurarea activității de sabotare a mașinii de război, să treacă la unirea forțelor muncitorești antifasciste, a tuturor forțelor democratice naționale.

Constituirea Fontului Unic Muncitoresc, precum și colaborarea cu celelalte forțe democratice, cu diferite cercuri ce se pronunțau pentru ieșirea din război și alăturarea la coaliția antihitleristă, inclusiv cu ofițeri și cadre din comandamentele superioare ale armatei, iar în ultima perioadă și cu regele, au creat condițiile interne favorabile trecerii la răsturnarea dictaturii militare-fasciste și lichidarea ocupației Germaniei hitleriste".

Prin această neobosită activitate — se arată în **Programul Partidului Comunist Român** — „s-a realizat o largă coaliție a tuturor celor care se pronunțau, într-o formă sau alta, pentru răsturnarea dictaturii fasciste, ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea la coaliția antihitleristă". Consensul de voință națională a demonstrat justețea liniei politice a P.C.R., faptul că ea a corespuns pe deplin năzuințelor și intereselor vitale ale întregului nostru popor.

În condiții internaționale favorabile, generate de victoriile coaliției antifasciste și în primul rînd de zdrobitoarele lovituri date puterilor Axei de glorioasele armate ale Uniunii Sovietice — țară care a purtat pe umerii săi greul războiului și a dat contribuția hotărîtoare la nimicirea hitlerismului — Partidul Comunist Român a hotărît declanșarea insurecției. Încă din prima clipă, marea ridicare la luptă a poporului român a devenit

o acțiune politică și militară ale cărei consecințe au depășit aria geografică românească, înscriindu-se ca o contribuție remarcabilă la grăbirea înfrîngerii fascismului.

„Retrospectiva istorică a marilor lupte politice și procese revoluționare care au avut loc în societatea românească după 23 August 1944 — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează în mod elocvent că revoluția socialistă, cucerirea puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și trecerea la edificarea noii orînduiri sociale sînt opera poporului român, rezultatul acțiunii inexorabile a legilor dezvoltării sociale, al condițiilor obiective social-economice din țara noastră, rodul politicii ferme, marxist-leniniste a Partidului Comunist Român care a unit în jurul său toate forțele revoluționare, progresiste ale României".

Pe tot timpul desfășurării luptelor insurecționale s-a dovedit o deplină unitate între armată, gărzile patriotice și alte detașamente de luptă constituite pe baza planului elaborat de forțele democratice la inițiativa P.C.R. Muncitori, țărani și intelectuali, populația întregii țări s-a ridicat cu hotărîre la luptă, fapt care a ilustrat încă odată caracterul profund național al insurecției, adevărul că ea a reprezentat **unica soluție** prin care poporul român își exprima opțiunea.

De-a lungul anilor, **Magazin istoric** și-a făcut o datorie de mare cinste evocînd amplu evenimentele din august 1944. Prin numere speciale sau grupaje de articole[1], printr-un susținut efort de valorificare în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice, s-a pus la dispoziția cititorilor un mare volum de informații privind organizarea, desfășurarea și semnificația istorică a insurecției, ecoul ei internațional. S-au introdus astfel în circuitul istoriografiei contemporane numeroase documente noi, de primă importanță pentru înțelegerea științifică a acestui moment de cotitură radicală din istoria patriei și poporului nostru.

În acest număr publicăm o pagină mai puțin cunoscută privind desfășurarea insurecției în zona Bărăganului.

M. ȘT.

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1967; 7-8/1968; 5,6,7-8/1969; 8/1970; 8/1971; 8/1972; 8/1973; 2-8/1974.

Un general hitlerist capturat de un plutonier român

COSTACHI MÎNDRU
general maior în rezervă

În vara anului 1944, generalul Burckhardt deținea funcția de comandant al formațiunii „Korück 593", care reprezenta „spatele" sau „etapele" Armatei 6 germane, avînd punctul de comandă la Bolgrad. Puțin timp după declanșarea, la 20 august 1944, a marii ofensive sovietice de pe frontul Iași-Chișinău, acest comandament, împreună cu formațiunile în subordine, și-a încetat activitatea și a început retragerea precipitată spre vest, prin Bărăgan, ajungînd către 26-27 august în zona pădurii Sineasca, la circa 35 km sud-est de Mizil, unde s-a oprit. În acel moment, potrivit relatării locotenentului Johannes la Roche, ofițer din comandamentul Armatei 6 germane, martor ocular al evenimentelor respective, generalul Burckhardt dispunea de „o grupare de luptă care poseda totuși un număr de tunuri de 88 mm, 37 mm și 20 mm, precum și de un efectiv total de 4 000-5 000 de oameni".

Nu se poate ști cu exactitate ce intenții avea generalul Burckhardt, dar e de presupus că, din locul în care se afla ar fi putut: fie să se organizeze pentru deservirea unui „nou front de apărare", care trebuia „creat" pe Siretul inferior și Dunărea maritimă, potrivit ordinului dat în acest sens de Hitler, la 26 august 1944; fie, la nevoie, să continue retragerea spre sud, pentru a trece în Bulgaria, ori spre nord, peste Carpați, în zona deținută la acea dată de trupele horthysto-hitleriste.

În disperare de cauză, sarcina organizării „frontului de apărare" de pe Siret a fost atribuită Corpului 29 armată, comandat de generalul-locotenent Anton Freiherr von Bechtolsheim, căruia i s-au afectat, în acest scop, Divizia 13 blindată, Divizia 10 grenadieri blindată, Grupul blindat Braun, Divizia 153 instrucție de cîmp, precum și alte elemente din unități și formațiuni germane aflate în luptă cu vîrfurile ofensivei sovietice în spațiul de la nord de Siretul inferior. Totalul acestor trupe se poate aprecia la aproximativ 15 000-20 000 luptători, transportați în cea mai mare parte pe mașini și dispunînd de numeroase blindate și autotunuri. Spre seara zilei de 27 august, după cum se afirmă în sursele germane, „aceste divizii se găseau în apărare înapoia Siretului, de la Galați pînă la Năneștі".

Întortocheatele rute ale înfrîngerii

Din aceleași surse rezultă, însă, că în după-amiaza zilei de 26 august trupele sovietice „au străpuns deja frontul neapărat, imediat la est de Focșani, ajungînd spre seară în zona Plăinești"

Amenințat din flanc și spate, generalul von Bechtolsheim a obținut aprobarea pentru retragerea trupelor sale „pe direcția Buzău". A început astfel, în zona Bărăganului, o disperată cursă a trupelor hitleriste, care își căutau salvarea de la dezastru. În toată această zvîrcolire, ele au întîlnit unități și formațiuni române retrase de pe frontul Iași-Chișinău și aflate în curs de deplasare spre vest, pentru a se regrupa la nord de București, precum și formațiuni locale de luptă care, răspunzînd chemărilor Partidului Comunist Român, au trecut, rînd pe rînd, la dezarmarea și capturarea trupelor fasciste întîlnite.

Este evident că atît gruparea germană „Korück 593", comandată de generalul Burckhardt, cît și Corpul 29 armată al generalului von Bechtolsheim reprezentau, fiecare în parte — și cu atît mai mult întrunite — forțe superioare celor românești, dispersate în toată zona Bărăganului, lipsite de legături tactice între ele, mai slab înarmate și — în general — neorganizate din timp pentru luptă. În asemenea situații, exista o singură soluție cu sorți de izbîndă: destrămarea grupărilor inamice și atacarea, pe părți, pentru distrugerea sau capturarea lor.

În noaptea de 27/28 august, Corpul 29 armată a început retragerea din poziția de pe Siret, spre sud, ajungînd în dimineața zilei de 28 august în zona Șuțești-Ianca, unde trebuiau să se întrunească toate trupele sale. Ajuns la Ianca, generalul Bechtolsheim a primit ordinul Armatei 6 să continue deplasarea pînă în zona Cilibia, de unde urma „să străbată spre Buzău". El a început deplasarea ordonată, fără a mai aștepta întrunirea tuturor trupelor sale.

Divizia 10 grenadieri blindată germană a întîrziat la întîlnirea cu celelalte mari unități, deoarece fusese angajată în luptă, la trecerea prin satul Gemenele de către formațiunile de luptă locale, sprijinite de efective ale Legiunii de jandarmi Covurlui. Lupta a durat aproape trei ore, încheindu-se cu circa 100 morți și răniți din partea inamicului și 19 morți, în majoritate subofițeri jandarmi, din partea forțelor românești. Desprinsă din coloană, Divizia 10 grenadieri blindată nu a mai putut reveni niciodată în cadrul Corpului 29 armată și adoptînd un alt itinerar a ajuns în dimineața zilei de 29 august în fața localității Pogoanele (Buzău). Aici staționa grosul Diviziei 21 infanterie române, care i-a opus o dîrză rezistență; pierderile hitleriste s-au cifrat la 20 morți, 100 răniți și peste 3 600 prizonieri. Practic, Divizia 10 grenadieri blindată germană a fost nimicită de forțele românești în această luptă.

Ajungînd la Cilibia, în după-amiaza zilei de 28 august, comandamentul Corpului 29 armată „primește știrea că rușii au ocupat Buzăul. Ca urmare, generalul comandant hotărăște să forțeze străpungerea spre vest pe la sud de Buzău". Pentru aceasta, coloana germană s-a pus imediat în marș spre sud, a trecut rîul Călmățuiul pe la Caragele și s-a îndreptat apoi spre vest, prin Udați-Albești (Buzău) către Smeeni-Stîlpu. La Albești, avangarda Corpului 29 armată „formată din autotunuri" a întîlnit o grupare de trupe române, cu un tun antitanc de 75 mm și 250-300 luptători, aparținînd Diviziei 2 infanterie. Prevenită de apropierea coloanei germane, gruparea română comandată de locotenent-colonelul Ștefan Constantinescu, ajutat de maiorul Ștefan Dinuț, a întîmpinat cu foc puternic avangarda Corpului 29 armată, care s-a oprit pentru moment. Bravii luptători ai Diviziei 2 infanterie au deschis focul prin surprindere și au pus în derută coloana germană. Revenind, hitleriștii au atacat barbar satul Albești și mica lui garnizoană, și după o luptă care a ținut trei-patru ore, au reușit să străbată satul. Au fost pierderi grele de ambele părți. Locotenent-colonelul Ștefan Constantinescu a căzut eroic la datorie. Izbînda a fost, de partea românilor. Dezorientat, generalul von Bechtolsheim, a renunțat la hotărîrea de a mai „forța străpungerea la sud de Buzău" și, în plină noapte, s-a îndreptat către localitatea Brădeanu

Alături de ostași, au luptat pentru victoria insurecției numeroși locuitori din Bărăgan

(15 km sud de Albești), în ideea, probabilă, de a învălui și mai larg zona Buzău. Dar și la Brădeanu, coloana germană a întîlnit o altă grupare a Diviziei 21 infanterie, care i-a blocat trecerea prin localitate, silind-o să-și schimbe din nou direcția de marș, spre vest; în zorii zilei de 29 august a ajuns la Limpezișu (pe șoseaua Buzău-Urziceni). Unitățile hipo și cele pedestre ale corpului de armată german, refuzînd să ocolească localitatea Brădeanu, au fost atacate de gruparea colonelului Gheorghe Udrea, comandantul Regimentului 24 infanterie și distruse sau dezarmate în fața pădurii Tufele Brădeanului.

Comandamentul german în derută

Comanda Corpului 29 armată germană și-a pierdut luciditatea. Prezența combativă și generală a trupelor române l-a descumpănit pe von Bechtolsheim: „După o deplasare obositoare, în noaptea de 28 spre 29 august, și după repetate ciocniri între avangarda [germană — **n.a.**] formată din autotunuri și unități inamice [române — **n.a.**], unitățile motorizate ale Diviziilor 13 blindate și 153 instrucție cîmp, precum și Grupul blindat Braun ating, spre dimineață, zona Gherăseni...".

Oprirea bruscă a coloanei germane în fața șoselei Buzău-Urziceni nu poate fi justificată numai de „oboseala deplasării" ci mai degrabă de „repetatele ciocniri" cu unitățile române și teama întîlnirii cu trupele sovietice, despre care un civil afirmase, cu intenția de a-i dezorienta pe hitleriști, că se aflau deja în localitatea Limpezișu.

La punctul de comandă al generalului Bechtolsheim, instalat la marginea pădurii Brebu (6 km est de șoseaua Buzău-Urziceni) au fost convocați, pentru a se sfătui, toți generalii din coloană. Alături de comandantul corpului, au participat la consfătuire generalii: Tröger, comandantul Diviziei 13 blindată, Bayer, comandantul Diviziei 153 instrucție cîmp, von Dewitz, fostul comandant al orașului Chișinău și Burckhardt, comandantul serviciilor Armatei 6 germane. Cu privire la acest moment, în documentele germane se menționează: „generalul locotenent Schmidt, comandantul Diviziei 10 grenadieri blindată, nu a putut fi găsit" Remarcăm, însă, pentru prima dată, prezența generalului-locotenent Burckhardt comandantul formațiunii „Korück 593", ale cărui trupe se aflau încă în pădurea Sineasca, la aproximativ 20 km sud-est de zona în care ajunseseră trupele Corpului 29 armată. Cînd, cum și în ce scop stabilise generalul Burckhardt legătura cu comandamentul Corpului 29 armată nu rezultă de nicăieri. Este, totuși, de presupus intenția unei întruniri a celor două mari grupări de trupe germane, ceea ce ar fi dus la realizarea unei puternice forțe de luptă.

Consfătuirea privind adoptarea unei soluții comune a eșuat. Propunerea generalului Bechtolsheim de a răzbate spre vest, peste Carpați, nu a fost acceptată de către ceilalți comandanți de mari unități germane. Din desfășurarea ulterioară a acțiunilor se pare că amintita întrunire s-a terminat cu hotărîrea ca fiecare să încerce a se salva prin propriile sale mijloace.

În noaptea de 29/30 august, comandantul Corpului 29 armată, însoțit de unele subunități de infanterie și protejat de tunuri de asalt, a pătruns spre vest, pe la Ulmeni (17 km sud-vest Buzău). În acoperirile din zona Pietroasele, forțele ce-l însoțeau pe von Bechtolsheim au avut „ciocniri cu infanteria rusă", pentru ca la 31 august, generalul „trecînd de-a curmezișul prin pădurile carpatine, să ajungă la șoseaua de retragere germană, spre trecătoarea Buzăului", împreună cu șeful său de stat major și „cu circa 100 de militari răzleți". Documentele germane menționează că din cei cinci generali pomeniți anterior „Bechtolsheim a fost singurul care a izbutit să răzbată înapoi, prin Carpați, în Ungaria".

S-a încheiat astfel, în ziua de 29 august, cea de-a doua și cea mai senzațională acțiune de disociere a grupărilor germane pătrunse în Bărăgan, ca urmare a luptelor de întîlnire, în care trupele și formațiunile noastre civile n-au ezitat să se angajeze cu toată ardoarea, chiar și atunci cînd se găseau în flagrantă inferioritate numerică și de dotare cu mijloace de luptă.

„Către ora 9 [în ziua de 29 august — **n.a.**] — notează locotenentul Johannes La Roche

— vine generalul Bayer de la Divizia 153 instrucție cîmp cu trei stat majoriști și-mi transmit textual următorul ordin: «Toate trupele motorizate se îndreaptă imediat în direcția Dunăre!»". Potrivit acestui ordin, a început exodul grosului trupelor din cele două grupări germane către sudul Bărăganului, în situația în care nu existau legături între ele și nu aveau o idee precisă asupra locurilor de trecere peste Ialomița și Dunăre. Fracționarea grupărilor germane care s-au afundat în culturile înalte de pe întinsul cîmpiei, fără drumuri și fără repere de orientare, a constituit prilejul ideal ca trupele și formațiunile de luptă române, răspîndite în tot Bărăganul și cunoscătoare ale locurilor, să-și generalizeze atacurile prin surprindere asupra inamicului. Rîul Ialomița, cu un singur pod (Slobozia) convenabil pentru trecerea trupelor germane, aflate în deplasare spre Dunăre, a constituit obstacolul care a destrămat definitiv coloanele germane.

Populația satelor se angajează în luptă

Deplasarea spre Dunăre a început-o formațiunea „Korück 593" sub comanda directă a generalului Burckhardt, precedat de o avangardă comandată de colonelul Barth (Divizia 13 blindată), „cu puține autoturisme și tunuri antiaeriene de 20 mm". Coloana cu cei 4 000-5 000 oameni a coborît mai întîi spre sud pînă în valea Ialomiței, apoi s-a îndreptat spre est pe șoseaua Urziceni-Țăndărei. Ajungînd la Slobozia, generalul Burckhardt a avut surpriza să găsească orașul organizat pentru luptă: maiorul C. Caloianu — șeful de stat major al Diviziei 10 infanterie instrucție (în deplasare de la Țăndărei spre București), împreună cu maiorul Alexandru Rădulescu, comandantul Batalionului 4 din Regimentul 40 infanterie (sosit și el în acest oraș) luaseră măsurile necesare spre a-l întîmpina cu foc pe inamic. Lupta a început prin surprindere. „Puțin înainte de Slobozia — notează locotenentul

Divizia 10 lalie mari *grenadieri blindată germană a întîrziat la întîlnirea cu celeunități, fiind angajată în luptă de forțele insurecționale românești. Desene (reconstituiri) de Titus Pittini*

La Roche — sîntem întîmpinați cu foc, la care artileria noastră antiaeriană de 20 mm ripostează puternic". Inamicul a pătruns în oraș și bătălia a luat forme din ce în ce mai necruțătoare, deși ea s-a desfășurat în condiții de inegalitate pentru forțele noastre. „La Slobozia — notează același autor — curată nebunie: morți, răniți, vehicule în flăcări!"

Dinspre Țăndărei au sosit în grabă unități din Divizia română 10 infanterie instrucție și înfruntarea a luat proporții, durînd pînă după miezul nopții. Pierderile germane s-au cifrat la circa 700 morți și răniți și aproximativ 1 200 prizonieri. Totuși superioritatea numerică și în armament a inamicului și-a spus în cele din urmă cuvîntul. „Pînă la urmă — afirmă același La Roche — reușim să înfrîngem rezistența. Tîrziu după-amiază poate fi continuată deplasarea pe direcția Călărași".

Concomitent cu formațiunea „Korück 593" au început deplasarea spre Dunăre și celelalte trupe germane desprinse din Corpul 29 armată. Ajungînd la apa Ialomiței, ele n-au mai înaintat spre podul din Slobozia, unde acum se purtau lupte aprige, ci, în disperare de cauză, au trecut rîul — fiecare unitate cum a putut — hărțuite continuu de formațiunile locale de luptă, cărora li s-a asociat populația unor sate întregi. Așa a fost cazul la trecerea de la Crăsani, unde resturile Diviziei 153 instrucție cîmp au fost atacate de populația satelor Sfîntu Gheorghe și Balaciu. Asemenea acțiuni au favorizat activitatea subunităților militare și formațiunilor de luptă române dintre Ialomița și Dunăre.

Înștiințate din vreme, autoritățile din Călărași au luat în grabă măsuri pentru întîmpinarea trupelor germane scăpate din luptele de la Slobozia. Locotenent-colonelul Gheorghe Damiescu, comandantul garnizoanei și al apărării teritoriale a județului a dispus subunitățile militare din subordine în lungul șoselei spre Ciulnița, pentru a bara pătrunderea trupelor germane spre portul Călărași. Maiorul Anton Simionescu, comandantul Legiunii de jandarmi Ialomița, conformîndu-se ordinelor date de generalul Constantin Anton, noul inspector general al Jandarmeriei, a mobilizat posturile de jandarmi și formațiunile locale de apărare. „Puțin înainte de Călărași — relatează La Roche — capul coloanei raportează: forțe puternice la marginea orașului. Generalul [Burckhardt — **n.a.**] și cu mine ne deplasăm singuri în față pentru a obține de la români libera trecere prin localitate și traversarea Dunării. Dar — notează același La Roche — „comandantul român, un colonel, ne declară că, în primul rînd, la Călărași nu există nici un pod peste Dună-

re și, în al doilea, el are ordin să interneze trupele germane". Atunci generalul Burckhardt a cerut permisiunea să fie lăsat a se retrage împreună cu trupele „în așteptarea altor ordine de la eșaloanele sale superioare".

Hitleriștii să fie dezarmați!

În urma convorbirii cu comandantul garnizoanei Călărași, Burckhardt a hotărît ca, „după cîteva ore de repaus, la cîțiva kilometri mai înapoi", să încerce a traversa Dunărea printr-un alt loc mai potrivit. Aflînd despre retragerea hitleriștilor din fața orașului, comandantul Legiunii de jandarmi a anunțat pe toți șefii posturilor de jandarmi din subordine. Printre aceștia se afla și plutonierul Ion Ionică, șeful postului din comuna Cuza-Vodă, către care se îndreptau acum, la întoarcere, trupele germane. Plutonierul a primit ordin să ia măsuri pentru a împiedica trecerea hitleriștilor prin satele de pe raza postului său. „Avînd în vedere ordinul telefonic al Legiunii jandarmi Ialomița dat în ziua de 29 august 1944 — se menționează într-un raport din acea vreme al postului de jandarmi Cuza-Vodă — prin care se face cunoscut că un general german cu 3 000 de ostași vin dinspre Călărași [...] și prin care se ordonă a se forma unitățile de apărare a teritoriului pentru preîntîmpinarea germanilor, care să fie dezarmați [...], am luat contact cu primarii [...] cu care am format plutoanele de apărare din premilitarii din comuna Cuza-Vodă și Călărașii Vechi [...], iar noi, personal, ca comandant al grupului de luptă, am pornit la limita postului, în marginea comunei Călărașii Vechi, unde s-a luat contact cu trupele germane la orele 21...".

Plutonierul Ion Ionică, ajutat de plutonierul major Dumitru Pantelimon de la Legiunea de jandarmi și de instructorii de premilitari, după ce a distribuit oamenilor din subordine muniții și cîteva puști mitraliere, a înconjurat satele Cuza-Vodă, Călărașii Vechi și Ceacu cu un lanț — destul de răsfirat — de apărători. Se înnoptase de-a binelea cînd printre lanurile de porumb necules au început să apară mașini cu farurile aprinse încărcate cu trupe hitleriste. Cînd acestea s-au apropiat la o distanță potrivită, apărătorii au deschis foc. Luați prin surprindere, germanii au sărit din mașini și s-au afundat în lanurile de porumb. A doua zi, 30 august, șeful postului de jandarmi a organizat grupe de săteni călări care au cutreierat împrejurimile, dezarmîndu-i și capturîndu-i pe fugarii germani. „Lupta a început în seara zilei de 29 august — precizează raportul amintit — și s-a terminat curățirea terenului de trupe germane [în raza postului Cuza-Vodă — **n.a.**] azi 30 august 1944, la orele 17". Au fost capturați peste 200 prizonieri și un bogat material de război.

„În dimineața zilei de 30 august — povestește plutonierul în rezervă Ion Ionică, azi veteran al războiului antifascist — am fost anunțat de premilitarul Gică Zurbă, care se întorcea din cîmp, că în salcîmii de la Călărașii Vechi se află trei mașini cu niște ofițeri germani. Am mers acolo cu o grupă de premilitari și am găsit un general german, un maior și un căpitan. Erau zdrobiți de oboseală și părăsiți de toți cei din neamul lor. I-am somat să se predea. Nu s-au opus. Aduși la postul de jandarmi, i-am identificat. Unul dintre ei era generalul locotenent Burckhardt, fostul comandant al serviciilor Armatei 6 germane, împreună cu doi ofițeri din statul său major".

Generalul a fost preluat de Legiunea de jandarmi Ialomița. Aici, împreună cu alți 5 425 prizonieri capturați în zona Călărași de către trupele, formațiunile patriotice de luptă și populația locală, a fost predat „la cerere cu toți prizonierii germani comandamentului sovietic sosit în garnizoană la 2 septembrie 1944".

Astfel s-a încheiat epopeea celor 48 înfruntări, consemnate documentar, între trupele și formațiunile armatei hitleriste aflate sau pătrunse în Bărăgan între 23-31 august 1944 și trupele și formațiunile române de apărare locală, lupte al căror rezultat a fost curățirea totală de inamic a teritoriului dintre Carpați-Siretul inferior-Dunăre și rîul Mostiștea. Aceste aprige încleștări s-au soldat cu grele pierderi pentru inamic: aproximativ 800 morți și răniți și peste 18 000 prizonieri predați pe loc, forțelor sovietice.

Acțiunile trupelor și formațiunilor de apărare locală române din Bărăgan, cărora li s-a alăturat cu entuziasm populația din numeroase localități, au făcut parte integrantă din lupta generală a forțelor insurecționale. Ele s-au adăugat la succesele generale care au încununat victoria insurecției, victorie care a confirmat din plin justețea liniei politice a Partidului Comunist Român, a măsurilor pe care le-a luat, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă.

Mărturii străine despre Mihai Viteazul

MERITELE ILUSTRULUI VOIEVOD

IONEL GAL
director general al Arhivelor Statului

Evenimentele militare şi politice care s-au petrecut în ţările române la sfîrşitul secolului XVI au fost urmărite şi înregistrate cu interes de opinia publică la Londra, Paris, Veneţia, Madrid, Viena, Praga, Varşovia, Moscova, Constantinopol etc. Mii de scrisori, rapoarte, relatări şi alte surse de informare, păstrate în arhivele de peste hotare şi provenind de la personalităţi dintre cele mai diverse — împăraţi şi regi, principi şi arhiduci, preoţi şi comandanţi militari, agenţi diplomatici şi conducători ai mişcărilor de eliberare din Imperiul otoman, fie ei admiratori sau adversari ai domnitorului român care a realizat prima unire politică a Valahiei, Moldovei şi Transilvaniei — reflectă numeroasele aspecte ale marilor sale campanii şi bătălii, ale legăturilor sale diplomatice, tratatele încheiate de viteazul voievod.

În ziua aceea a fost sfîrşitul lumii...

Pregătirea şi desfăşurarea luptelor antiotomane a fost atent observată de străinii cunoscători ai problemelor politice şi militare ale teritoriului românesc, întrucît aderarea ţărilor române la coaliţia antiotomană (Liga Sfîntă[1]) făcea posibilă ocuparea liniei strategice a Dunării şi mutarea în acest fel a teatrului de război la sud de fluviu.

Interesul marilor puteri pentru atragerea ţărilor române, la începutul anului 1594, în lupta antiotomană se desprinde clar din corespondenţa trimişilor imperiali, căpitanul Prépostvári şi Giovanni de Marini Poli, a reprezentantului papal Alessandro Comuleo, precum şi a ambasadorului englez la Constantinopol, Edward Barton. La sfîrşitul aceluiaşi an, Giovanni de Marini Poli, de exemplu, raporta împăratului Rudolf II că s-a învoit cu cei trei principi ai ţărilor române — Mihai Viteazul, Aron al Moldovei şi Sigismund Báthory —„cu jurămînt de a rămîne uniţi şi aliaţi cu creştinătatea“ în lupta împotriva turcilor.

Pregătirea şi desfăşurarea războiului împotriva Porţii, început în vara anului 1594, victoriile oştilor române erau urmărite cu viu interes şi comentate favorabil. Menţionăm ca semnificative scrisorile căpitanului Prépostvári către arhiducele Mathias de Habsburg, fratele împăratului Rudolf, din 9 ianuarie 1595, prin care îl informa despre vitejia oştilor conduse de domnii români, precum şi a lui Filippo Pigafetta, către Belisario Vinta, cancelarul marelui duce de Toscana.

Campania antiotomană din anul 1595, care a culminat cu luptele de la Călugăreni şi Giurgiu, şi-a găsit reflectarea în nenumărate rapoarte şi cronici. Iată, de pildă, cum relatează ambasadorul englez Edward Barton victoria lui Mihai Viteazul asupra lui Sinan Paşa, în raportul trimis superiorilor săi la 7 noiembrie 1595: „Nu vreau să dau crezare oamenilor de jos, care

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 5/1975.

vorbesc de un număr foarte mare, ci dau crezare numai relatărilor unor turci de certă importanţă, care m-au asigurat că n-au trecut [înapoi] cu vizirul decît 6000 oşteni. De aceea fac apel la discreţia Înălţimii Voastre, să judece cîţi au mai rămas în urmă, dacă vizirul nu ar fi putut avea cu el mai puţin de 200 000, deoarece s-a lăudat că avînd asemenea forţe cucereşte creştinătatea. Cu siguranţă, Excelenţă, că este un fapt demn de luat în consideraţie şi de perpetuă faimă: ceea ce n-au putut să realizeze aşa de mulţi împăraţi, regi, prinţi, a realizat Mihai, cel mai neînsemnat şi mai sărac dintre domnitori, să învingă armatele marelui sultan".

Deosebit de interesante sînt ştirile cuprinse în unele cronici turceşti inedite, care relatează cu lux de amănunte desfăşurarea luptelor. Astfel, în cronica intitulată **Esenţa ştirilor referitoare la expediţia serdarului Sinan Paşa** împotriva lui Mihai Viteazul, autorul, Mustafa Ali, scoate în evidenţă faptele de vitejie ale ostaşilor români, puternica personalitate a domnului român. „Tabăra ghiaurilor — subliniază cronicarul — a fost copleşită de fapte bune. Mihai, pe care nu l-au scos la vedere, dovedind [pînă] astăzi virtuţi şi talente extraordinare, [el], răul, pe care neluîndu-l în seamă, l-au socotit om de nimic, a distrus în felul acesta valoroasa oaste [turcească]".

Informaţii ample găsim şi în **Istoria dinastiei otomane** scrisă de Tahiri Ali Osman. Iată un fragment semnificativ din descrierea bătăliei de la Giurgiu: „Beilerbeiul Rumeliei era de caraulă, însă pe lîngă el nemairămînînd nici un om, pe cînd căutau o scăpare, la intervalul dintre două rugăciuni, au apărut alaiurile ghiaurilor. Aceştia şi-au aşezat oastea în păduricea de stejar de pe cîmpia Giurgiului. Apoi au asaltat cu tunurile malurile Dunării [...] Ghiaurii, care veneau dinspre uscat, au tras salve asupra încărcăturii de pe pod, nimerind ei din plin podul şi corăbiile, mulţi oşteni care se aflau pe acestea au căzut în Dunăre, cu tot cu cai şi cămile. [...] În ziua aceea a fost sfîrşitul lumii, ziua judecăţii de apoi [...] Mulţi turci s-au aruncat în Dunăre, lăsîndu-şi vitele, preocupaţi numai de gîndul să scape cu viaţă [...]. Ghiaurii cei necredincioşi băteau cu tunurile tabăra turcească. Dintr-un asalt, ei au luat cetatea Giurgiu. Şi a fost aşa o bătălie, că gaziii [ostaşii turci] care erau înăuntru, unii dintre ei s-au aruncat în Dunăre, unii au scăpat, mulţi au căzut martiri"

Cereri pentru „ilustre ordine"

Lupta poporului român pentru apărarea independenţei şi ofensiva pentru eliberarea popoarelor din Balcani sînt oglindite, de asemenea, într-un mare număr de documente. În acest sens, evidenţiem scrisoarea lui Carlo Magno, trimis imperial, din 17 septembrie 1597 către G. Avellana, secretarul ducelui de Mantua, despre străduinţele lui Mihai Viteazul de a ajuta pe bulgarii gata de răscoală antiotomană, precum şi scrisoarea mitropolitului de Tîrnovo, Dionisie Rally, către Mihai Viteazul din 12 martie 1597 despre pregătirile de luptă antiotomană ale populaţiei creştine, solicitîndu-i colaborarea.

Deosebit de importante sînt şi rapoartele comisarilor imperiali, care cuprind informaţii ample asupra politicii interne şi externe a lui Mihai Viteazul. Astfel, într-un raport al lui Erich Lassota, ofiţer imperial, către Rudolf II, din 30 septembrie 1597, se remarca hotărîrea voievodului de a-şi apăra ţara, dacă va fi nevoie, „împreună cu tot poporul" şi chiar de a trece Dunărea pentru eliberarea Bulgariei. Într-un alt raport al aceluiaşi Lassota, găsim una din cele mai frumoase caracterizări ale domnului român, om „cu inima deschisă, viteaz, fără şovăire, doritor de isprăvi şi care nu s-ar lăsa oprit în cale de nimic"; o altă descriere se află în raportul comisarilor imperiali din iulie 1598: „Voievodul este de statură înaltă, cu părul şi barba neagră, faţa şi ea negricioasă şi severă, stîngaci, reputat, viteaz".

Faima de viteaz a lui Mihai se desprinde şi din raportul din 31 ianuarie 1598 al lui Giovanni de Marini Poli, către Rudolf II, în care se spune: „şi cînd am ajuns [noi] la Craiova, turcii din Vidin s-au înspăimîntat gîndind că Mihai vodă vine asupra lor, temîndu-se ei mult de el şi din această teamă, deodată din toate ţările înconjurătoare şi pînă la sultanul de la Constantinopol s-au ridicat plîngeri cum că vine Mihai vodă asupra lor cu oaste de 40 000 oameni şi au cerut ajutor".

Victoria lui Mihai Viteazul în Transilvania şi unirea acesteia cu Ţara Românească a avut, de asemenea, un larg ecou. Domnitorul a fost felicitat de Rudolf II şi de alte personalităţi ale vremii, promiţîndu-i-se în continuare tot sprijinul. Mai mult decît atît, în februarie 1600 împăratul Rudolf II a anunţat că ia sub protecţia sa pe Mihai voievod, acordîndu-i dreptul primului născut la succesiunea în Ţara Românească, întrucît „meritele numitului ilustru Mihai voievod ne sînt plăcute şi bine primite".

Tot ca urmare a prestigiului cîştigat de Mihai Viteazul în urma marilor lupte şi a victoriilor repurtate, turcii au fost nevoiţi să renunţe la unele din pretenţiile lor şi să accepte, în principiu, pacea în condiţiile fixate de voievodul român. Demnitarul otoman Osman-aga, trimis de sultanul Mehmed III pentru a duce lui Mihai însemnele confirmării sale în scaunul muntean, a trimis Porţii, în

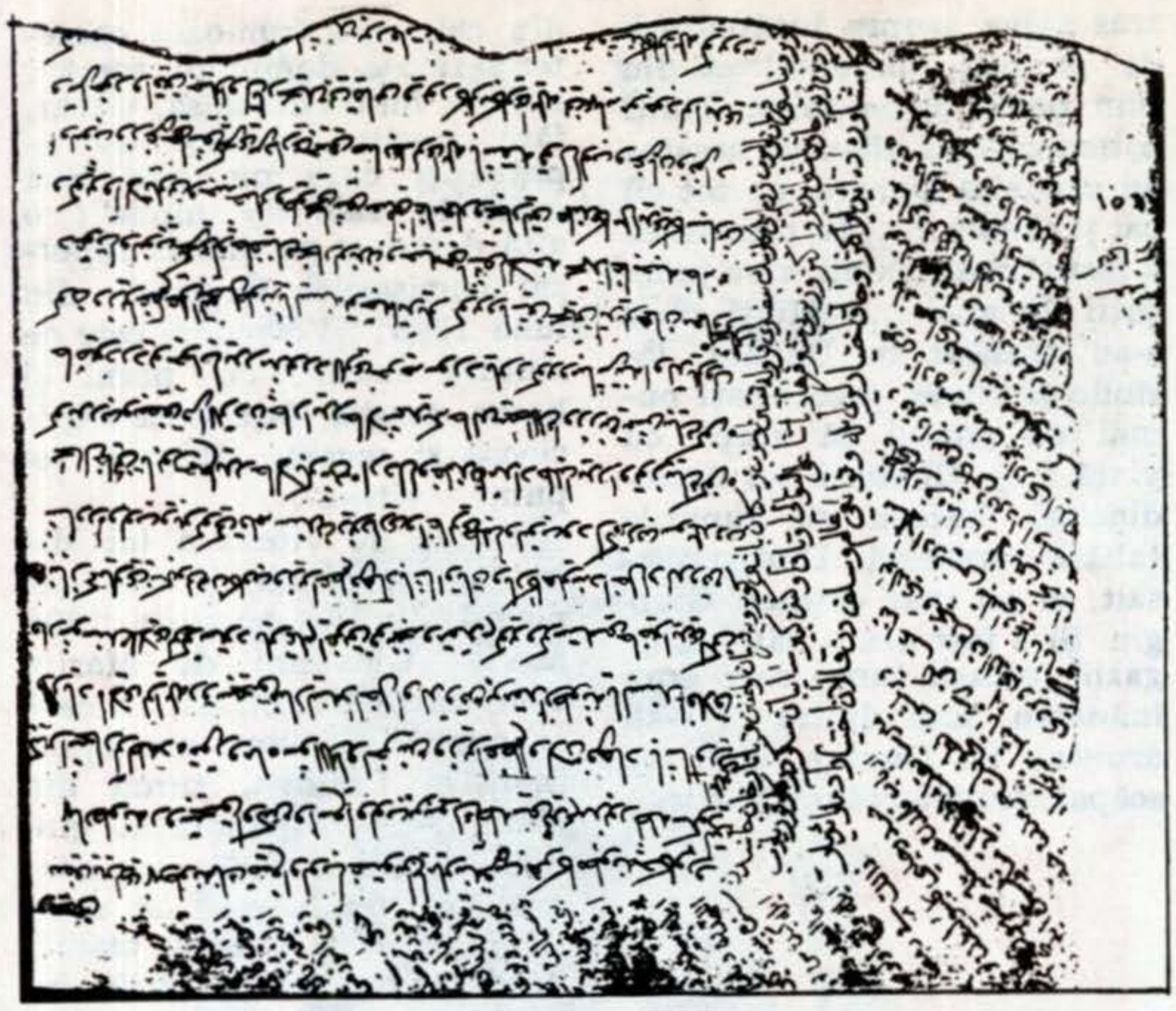

Unul din fragmentele referitoare la Mihai Viteazul, din Istoria dinastiei otomane

septembrie 1599, un raport în care relatează discuția avută cu voievodul. Acesta a promis respectarea păcii, astfel încît Osman-aga era de părere că și Poarta trebuie să adopte o atitudine nouă față de Mihai; solul turc cerea „emiterea unui ilustru ordin către beilerbeii, beii, cadiii și agalele din cetățile de pe malurile Dunării ca, ținîndu-și sub comandă pe leventi și neferi [ostași turci], să nu mai trimită pe nimeni în partea cealaltă [în Țara Românească] și a încă unui ilustru ordin pentru deschiderea și funcționarea schelelor [porturilor]".

Desăvîrșirea unirii, prin aducerea Moldovei sub același sceptru, e și ea oglindită în aceste documente. Astfel, la 1 martie 1600 comisarii imperiali David Ungnad și Mihail Szekely scriau împăratului despre popularitatea de care se bucura Mihai: „Azi au sosit la voievod 200 țărani sași, încinși numai cu o sabie, călări, ceea ce seamănă a ofertă. Noi nu bănuim altceva, decît că se vizează Moldova. Fără îndoială că și ceilalți sași vor veni la oaste într-un număr mare, de asemenea și secuii, care țin la domnul voievod, se află gata pregătiți". La începutul lui aprilie, pregătind campania în Moldova, Mihai s-a adresat lui Rudolf II, cerîndu-i „să binevoiască a ne trimite pe Ștefan voievod, care locuiește în orașul Innsbruck, pe teritoriul Maiestății Voastre. Motivul aducerii acestuia îl va înțelege Maiestatea Voastră Imperială din scrisorile prea iluștrilor domni comisari". Se știe că Mihai îl cerea pe acest plăpînd fiu al lui Petru Șchiopul, în intenția de a-l pune pe tronul Moldovei. La sfîrșitul aceleiași luni, în preajma plecării spre Țara Românească Mihai a trimis o epistolă arhiducelui Mathias, unul din frații împăratului, pentru a îndepărta „calomniile multor răuvoitori, multe și foarte grave"; denunțînd „înclinarea răutăcioasă a unora de a calomnia", voievodul anunța, totodată, că, întrucît „Sigismund Báthory, sprijinit în Moldova de o mare armată de turci și tătari, pune la cale acțiuni ostile", a hotărît să treacă munții și, mai înainte ca el să cîștige forțe mai mari, să îndrepte o armată contra lui.

Corespondența diplomatică și politică a lui Mihai Viteazul cuprinde mărturii ale amplei sale activități, desfășurate în dorința consolidării victoriilor sale, a unirii și independenței țărilor române. Ele înfățișează aspecte fundamentale ale activității sale politice pe plan intern și extern, ale gîndirii sale politice.

O imagine completă asupra acțiunilor întreprinse în scurta sa domnie se găsește în memoriul adresat de Mihai Viteazul la 5 februarie 1601, ducelui de Toscana; după ce descrie întreaga sa activitate, el adaugă: „Acuma oricine va putea cunoaște cîtă pagubă am făcut dușmanului și cîtă slujbă creștinătății, biruind atîtea țări, de la hotarele Ardealului pînă unde se varsă Dunărea în Marea cea Mare, ostenindu-mă, zi și noapte, fără să fi avut pace sau odihnă, nici iarna, nici vara [...]. Oricine poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici propria-mi viață, ci am purtat războiul foarte mult timp, cu sabia în mînă însumi, fără ca să am nici fortărețe, nici castele, nici orașe, nici cel puțin o casă de piatră, unde să mă retrag, ci abia una singură pentru locuință. Și fiind eu din acele țări îndepărtate și necunoscute, nu am pregetat să mă alătur cu puterile mele și cheltuieli enorme la creștinătate și nu am fost cunoscut de nimeni și nici nu le-am făcut îndemnat de cineva".

Mărturii de acest fel se găsesc în multe din actele și scrisorile acestei epoci, ilustrînd marele trecut istoric al poporului român, cinstirea virtuților strămoșești și sublinierea locului important pe care l-a ocupat, de la începutul existenței sale istorice, în această parte a Europei.

„În acest moment greu pentru destinele țării sale, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena".

NICOLAE CEAUȘESCU

August 1940
DICTATUL DE LA VIENA – EXPRESIE A POLITICII DE FORȚĂ

A. SIMION, M. ȘTEFAN

În seara zilei de 27 august 1940, consilierul Legației germane de la București, Gerhardt Steltzer, înmîna o notă ministrului de Externe al României prin care acesta era „invitat în numele guvernului Reichului" **la Viena, pentru ziua de 29 august. În notă se cerea ca reprezentantul guvernului român să primească** „puteri depline pentru tratative privind relațiile ungaro-române". **Guvernul de la București avea latitudinea să decidă asupra oportunității trimiterii și unui al doilea reprezentant, eventual chiar a primului ministru. Invitația a stîrnit de la început temeri la București. În final, a fost alcătuită o delegație compusă din ministrul de Externe Mihail Manoilescu și Valer Pop, care era considerat expert în problemele transilvane. Și cum în nota prezentată de Steltzer se preciza că partea română fusese invitată pentru „tratative", s-a stabilit ca cei doi delegați să fie însoțiți de** „un consiliu de experți bine calificați, pregătiți pentru lungi discuții" **și dispunînd de tot materialul documentar necesar. Măsură care s-a dovedit inutilă, căci după cum vom vedea, delegația română nu fusese chemată la Viena pentru tratative, ci pentru a i se impune o soluție pregătită din vreme...**

„Sfatul" forței...

În aceeași lună, ca urmare a cererilor imperative ale puterilor Axei, guvernul Ion Gigurtu — venit la putere la 4 iulie, în împrejurările însingurării internaționale a României, cînd viața politică internă cunoștea o presiune tot mai puternică a grupărilor de dreapta, aflate în ascensiune spre putere — purtase, în ciuda opoziției opiniei publice, tratative cu guvernul horthyst. Negocierile avuseseră loc la Turnu Severin între 16 și 24 august și se încheiaseră fără a se ajunge la vreun rezultat. Încurajate de politica agresivă a celor două puteri fasciste, ajunse stăpîne pe cea mai mare parte a Europei, cercurile revizioniste horthyste ridicaseră pretenții asupra unor teritorii românești.

După finalul negocierilor de la Turnu Severin, cele două mari puteri fasciste (Germania și Italia) au preluat în mod fățiș problema „diferendului" româno-maghiar. Drama trăită de poporul român în vara anului 1940, cînd s-a găsit abandonat de toate puterile europene, a culminat cu evenimentele de la sfîrșitul lunii august[1]. Prin intermediul documentelor diplomatice ale cancelariilor de la Berlin și Roma pătrundem în culisele acestui tipic exemplu de dictat în relațiile internaționale. Amenințările cu forța au constituit esența „arbitrajului" de la Viena. Să urmărim acum firul documentelor redactate de înseși cancelariile fasciste[2].

---

1 Date suplimentare despre evenimentele din august 1940 vezi în lucrările: Traian Bunescu, **Lupta poporului român împotriva Dictatului fascist de la Viena,** București, 1971 și A. Simion, **Dictatul de la Viena,** București, 1972.

2 Materialul de față a fost întocmit pe baza următoarelor surse documentare: **Documents on German Foreign Policy 1918-1945,** Series D (1937-1945) vol. X (June 23-August 31, 1940), London, 1961, documentele nr. 146, 171, 233, 407, 408; **Les Archives secrètes de la Wilhelmstrasse,** vol. V, **L'Allemagne et la Pologne. Les petites puissances de l'Europe,** livre I, (Juin 1937-Mars 1939) Paris, 1954, p. 376; Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71, Transilvania, vol. 42/1940; Galeazzo Ciano, **Journal Politique 1839-1943,** vol. I.

La 26 august, ministrul de Externe al Reichului, Joachim von Ribbentrop, **„preocupat de cursul pe care îl lua controversa dintre Ungaria şi România"**, a avut mai multe convorbiri telefonice cu omologul său italian, Galeazzo Ciano. Dorind **„să evite cu orice preţ o criză în Balcani"**, von Ribbentrop a propus **„să fie convocaţi la Viena cei doi miniştri ai Afacerilor Străine** [român şi maghiar — n.r.] **şi să li se dea sfaturile amicale ale Axei în vederea găsirii unei soluţii. Această ofertă** — preciza el — **trebuia însoţită de un avertisment: cel care nu acceptă sfatul la asupra sa întreaga responsabilitate a consecinţelor viitoare"**.

Obiectivul final al politicii naziste faţă de cele două ţări aflate în dispută era definit astfel de către Ribbentrop: **„Ideea directoare a politicii noastre actuale faţă de România şi Ungaria este de a menţine aceste două bucăţi de fier incandescente şi de a le modela în interesul Germaniei"**.

Angajate în campania împotriva Angliei — singura ţară care continua să reziste cu succes — Germania şi Italia erau interesate, în acel moment, ca în zona Europei de sud-est să se menţină liniştea.

Pentru apărarea intereselor sale în această zonă, Germania nazistă s-a grăbit să intervină în desfăşurarea evenimentelor şi să impună, de pe poziţii de forţă, soluţii care să-i permită extinderea şi întărirea dominaţiei sale în sud-estul continentului. Cele două puteri fasciste şi-au asumat rolul de a dirigui evenimentele spre o soluţie care, dînd satisfacţie cercurilor revizioniste horthyste, să corespundă integral intereselor Axei. Acţiunea lor a fost ajutată şi de faptul că sistemul de alianţe al statelor antirevizioniste se dovedise pînă atunci ineficace, iar după prăbuşirea Franţei, Europa Occidentală şi Centrală se aflau, în cea mai mare parte, la discreţia Germaniei.

De dragul aparenţelor, diplomaţia nazistă, secondată de cea mussoliniană, iniţiase o serie de acţiuni pentru a **„lămuri"** părţile aflate în dispută despre necesitatea unei medieri germano-italiene, avînd grijă totodată ca, prin promisiuni şi, la nevoie, ameninţări, să realizeze o asemenea atmosferă care să aducă Germaniei hitleriste maximum de avantaje în raporturile cu cele două state aflate în dispută.

În cadrul unei convorbiri care avusese loc la München, la 10 iulie 1940, şi la care participaseră Hitler, Ciano, prim-ministrul Ungariei, Pál Teleki, ministrul de Externe maghiar, Istvan Csàky şi von Ribbentrop, discutîndu-se problema revizuirii frontierei dintre Ungaria şi România, cancelarul nazist formulase o serie de opinii mai mult decît clare privind poziţia Axei în această zonă a Europei. Stenograma redactată de Paul Schmidt precizează că la afirmaţia lui Teleki că cercurile revizioniste horthyste erau hotărîte să obţină satisfacţie printr-un atac militar împotriva României, Hitler replicase: **„Dacă Ungaria consideră că poate să acţioneze împotriva României prin propria ei putere şi este pregătită să-şi asume răspunderea tuturor consecinţelor care ar lua naştere dintr-o astfel de acţiune, atunci în calea intervenţiei militare împotriva României nu există nici un obstacol. Deşi pînă în prezent puterile Axei au luptat cu un succes extraordinar în actualul război, ele mai au încă un inamic principal, Anglia, care trebuie cucerită într-o bătălie pe viaţă şi pe moarte; ele refuză să-şi asume răspunderea pentru consecinţele eşuării acţiunii împotriva României sau pentru complicaţiile care ar putea lua naştere din această acţiune şi să-şi risipească forţele armate de care au atîta nevoie urgentă în actuala bătălie. Führerul l-a pus contelui Teleki întrebarea dacă Ungaria este absolut sigură că va putea cuceri România în cazul că nici o putere nu va interveni în acest conflict"**.

Această eventualitate îl descumpănise pe şeful cabinetului horthyst, care mizase pe un ajutor militar efectiv al naziştilor. Subliniind că **„Germania nu poate rămîne indiferentă la ceea ce se întîmplă cu sondele de petrol din România"** dar **„manifestă simpatie faţă de revendicările"** horthyştilor, Hitler îi spusese lui Teleki că **„cel mai bun lucru ar fi dacă ungurii ar încerca să-şi atingă scopul în etape separate şi prin negocieri"**. După opinia lui, soluţia convorbirilor era facilitată şi de faptul că în ultimul timp regele Carol II al României făcuse unele încercări de a se apropia de Germania, trimiţîndu-i o scrisoare în acest sens. Hitler a spus că va folosi prilejul şi în răspunsul său îl va **„informa pe regele României că o condiţie esenţială pentru stabilirea colaborării germano-române este rezolvarea revendicărilor revizioniste ale vecinilor. Führerul a declarat că va dezvolta mult mai amănunţit aceste idei în răspunsul pe care îl va adresa regelui Carol şi este convins că după aceea el va fi de acord să negocieze"**.

Contele Galeazzo Ciano îşi exprimase, la rîndul său, deplinul acord cu cele spuse de Hitler. De altfel — ţinuse el să sublinieze — la încercările făcute de Carol II de a se apropia de Italia i se răspunsese sec: **„drumul de la Bucureşti la Roma trece prin Budapesta"**.

Cinci zile mai tîrziu, Hitler i-a trimis scrisoarea de răspuns lui Carol II. În termeni mai mult decît categorici el cerea ca România să se încadreze definitiv pe linia politică a Reichului şi să consimtă la cedări teritoriale faţă de vecinii săi: **„Orice încercare de a evita pericolele care ameninţă ţara dumneavoastră prin manevre tactice de orice fel, trebuie să fie şi va fi sortită eşecului. Mai devreme sau mai tîrziu — şi probabil într-un timp foarte scurt — rezultatul ar putea fi chiar distrugerea României..."**.

Presiunile exercitate de hitlerişti asupra guvernului român pentru a-l determina să satisfacă pretenţiile teritoriale ale cercurilor revizioniste horthyste căpătaseră accente şi mai brutale cu prilejul vizitei pe care şeful guvernului român, Ion Gigurtu şi ministrul de Externe o făcuseră în Germania şi Italia, în iulie 1940. Cu ocazia convorbirilor pe care cei doi le avuseseră la 26 iulie cu ministrul de Externe nazist, Ribbentrop criticase poziţia României **„care vreme îndelungată a promovat o politică** [...] **în mod evident probritanică"**. El accentuase din nou faptul **„că Germania aprobă cererile revizioniste"** ale cercurilor horthyste şi afirmase sentenţios că **„a sosit marea perioadă a revizuirii tratatelor"**. Soluţionarea acestor probleme **„trebuie să se înfăptuiască cît mai repede posibil"**, în caz contrar **„consecinţele ar putea fi deosebit de serioase"**.

Nimic în afara intereselor Axei

Şi mai revelatoare pentru poziţia celor două puteri fasciste faţă de relaţiile româno-maghiare este stenograma convorbirii din 28 august 1940 dintre Hitler şi Ciano, în prezenţa lui Ribbentrop. La convorbire au mai participat ambasadorul german la Roma, Hans Georg von Mackensen, ambasadorul italian la Berlin, Dino Alfieri, şi consilierul de legaţie, Hewel. Printre altele, în stenogramă se spune:

„Führerul a început prin a prezenta situaţia din punctul de vedere german. Nu ştie dacă ameninţările ungare sînt serioase. Poate că sînt numai un bluf. Oricum, este necesar să se ia măsuri pentru cazul că ele ar fi serioase. În acest caz, după părerea lui, interesele Germaniei şi Italiei sînt atinse în esenţa lor.

În evaluarea situaţiei generale — a continuat Hitler — **trebuie luaţi în considerare mai mulţi factori:**

un factor pur material, care are însă o importanţă extraordinară pentru continuarea războiului: aprovizionarea cu petrol, care este extrem de importantă, atît pentru Germania, cît şi pentru Italia. După calculele făcute de Germania, la nevoie ea se va putea descurca chiar şi fără petrolul românesc. Natural că o asemenea pierdere va atrage totuşi după sine dificultăţi suplimentare în continuarea războiului şi o mare reducere a consumului economic normal [...] Este limpede că la primul foc de armă vor înceta toate expediţiile de petrol din România către Germania şi Italia. Natural că o Românie în război cu Ungaria nu-şi va mai putea exporta produsele prin Iugoslavia sau pe Dunăre. Aceasta va crea probleme extrem de grave pentru continuarea războiului, în special în ceea ce priveşte armele tehnice necesare într-un război modern.

Un al doilea element care va influenţa situaţia tot atît de hotărîtor este problema extinderii războiului [...] Aceasta va duce la o înrăutăţire considerabilă a situaţiei Germaniei şi Italiei în viitor.

Un alt element care trebuie luat în considerare este faptul că, dacă se va ajunge la un conflict armat, Ungaria se va lupta fie singură, fie cu ajutor străin. Dacă Ungaria rămîne singură, atunci, avînd în vedere gradul ei de pregătire militară şi situaţia ei în alte privinţe, victoria nu este deloc sigură [...] Din cele precedente rezultă limpede că un conflict în Balcani nu poate fi decît defavorabil Germaniei şi Italiei şi de aceea ambele ţări au tot interesul să facă totul pentru a evita un astfel de conflict. Aceasta este şi părerea generalilor germani, deoarece nici ei nu consideră certă victoria ungară, cum se pare că o socotesc cei de la Budapesta; şi ei îşi dau seama de dificultăţile care se vor naşte dacă conflictul dintre România şi Ungaria va degenera într-o conflagraţie generală în Balcani. În acest caz, sondele vor fi nu numai închise pentru cîteva luni, ci definitiv distruse. Pentru acest motiv, după o lungă convorbire cu ministrul de Externe al Reichului, [Führerul] **l-a rugat pe Duce să-şi trimită ministrul de Externe în Germania..."**.

Contele Ciano şi-a exprimat acordul deplin cu cele spuse de Hitler, afirmînd că **„izbucnirea unui conflict trebuie evitată cu orice preţ, deoarece efectele sale asupra aprovizionării Italiei, mai cu seamă cu petrol, vor fi extrem de grave. De aceea poate subscrie la toate cele spuse de Führer. De altfel, el a venit în Germania cu depline puteri din partea Ducelui pentru a stabili cu ministrul de Externe al Reichului măsurile necesare pentru reglementarea paşnică a conflictului“.**

Hitler cunoştea netemeinicia cererilor horthyste, mărturisind deschis acest lucru: **„Structura populaţiei în regiunea în litigiu[1] — considerînd cît mai favorabil poziţia Ungariei — este următoarea: la 1 500 000 unguri există 3 000 000 români şi 600 000-700 000 germani. Dat fiind că în acest conflict germanii sînt complet dezinteresaţi[2], raportul numeric este deci de o treime unguri la două treimi români. Problema se mai complică şi prin faptul că românii locuiesc în apusul, iar ungurii în răsăritul regiunii disputate. Revendicările teritoriale ale Ungariei se ridică la 66 000 km pătraţi, ceea ce înseamnă că ungurii cer două treimi din regiunea în litigiu, din care numai o treime este însă locuită de unguri. Aceasta este cauza dificultăţilor“.** Cu toate acestea, Führerul era hotărît să acţioneze pentru satisfacerea pretenţiilor horthyştilor, considerînd România între ţările duşmane Axei: **„În eventualitatea unui conflict — arăta Hitler — România nu are nimic de cîştigat şi are totul de pierdut. Dacă România începe războiul, este posibil să fie ultimul ei război şi să ducă la completa dispariţie a statului...“.**

În ultimă instanţă, ceea ce trebuia să primeze în modul de rezolvare a problemei erau interesele germane în această zonă. Pentru aceasta trebuia acţionat în aşa fel încît atît România cît şi Ungaria să fie puse în situaţia de a accepta „soluţiile“ propuse de cele două puteri fasciste, soluţii care pe viitor să permită Berlinului un control strict asupra celor două state lăsate într-o atmosferă de permanentă încordare. **„Trebuie — a spus Hitler — să impresionăm deci România şi Ungaria cu urmările grave pe care le-ar avea pentru ele persistenţa într-o atitudine intransigentă. Trebuie să li se arate limpede că un conflict ar fi în dezavantajul ambelor şi că Germania şi Italia îşi vor apăra în orice caz interesele dacă va fi cazul. Este deci oportun pentru ambele ţări să accepte un compromis. Ungaria ar trebui să accepte efectiv orice compromis, deoarece nu a obţinut nimic prin propriile ei eforturi, ci datorează satisfacerea revendicărilor ei exclusiv fascismului şi naţional-socialismului.**

României trebuie să i se arate limpede că un compromis cu Ungaria înseamnă totuşi salvarea unui teritoriu naţional care, la urma urmelor, este încă destul de mare. De altfel, Italia şi Germania trebuie să se gîndească dacă nu ar fi indicat să dea o asigurare în legătură cu existenţa statului român în continuare, deoarece, după reglementarea conflictului, integritatea [teritorială a] **acestui stat este efectiv în interesul Italiei şi Germaniei. O asemenea asigurare din partea puterilor Axei va avea o semnificaţie extrem de mare şi este cea mai preţioasă contribuţie pe care Germania şi Italia o pot aduce viitorului României“.**

Într-o manieră tipică perfidiei diplomaţiei naziste, dictatorul german aprecia că este **„important să se folosească o tactică foarte prudentă şi pentru moment să nu se menţioneze garanţia decît faţă de România. Dacă Ungaria află prea devreme despre garanţia promisă României, s-ar putea să nu mai accepte nici un compromis, deoarece se presupune că ea este dispusă să accepte o soluţie de compromis numai în ideea că, ulterior, va readuce în discuţie problema românească. Românii trebuie şi ei sfătuiţi, în propriul lor interes, ca pentru moment să nu lase să le scape nici o vorbă faţă de unguri despre garanţia oferită de germani şi italieni.**

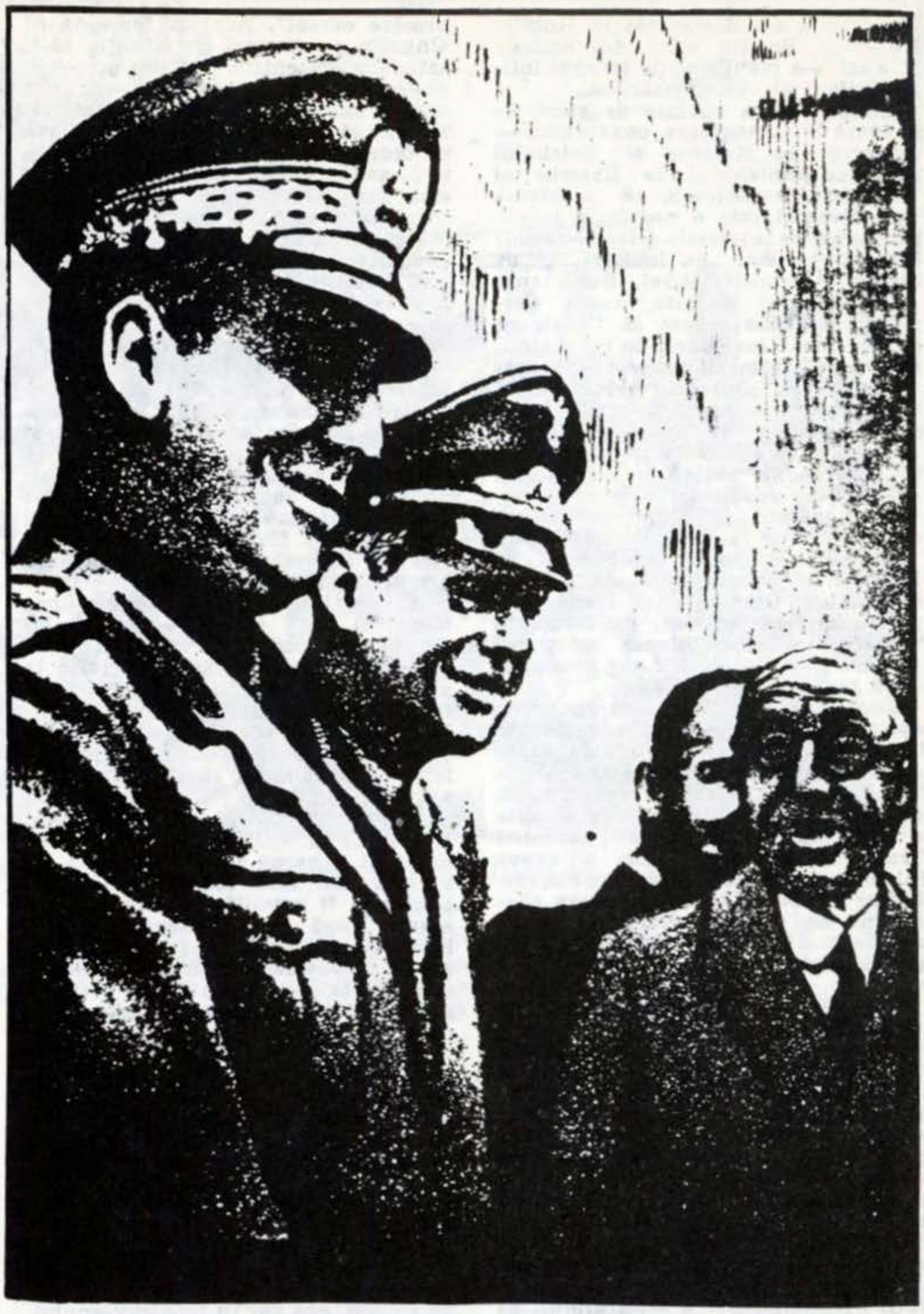

Ciano, Ribbentrop şi Pál Teleki în balconul Palatului Belvedere, la cîteva minute după ce au impus României odiosul dictat

Răspunzînd întrebării Führerului dacă Italia a elaborat, cumva, o propunere de compromis, contele Ciano a declarat că miniştrii Italiei la Bucureşti şi Budapesta au întocmit nişte hărţi. Contele Ciano a înaintat apoi Führerului hărţile. După un scurt schimb de păreri asupra procedurii de urmat, s-a hotărît ca, deocamdată, să nu se ducă convorbirile cu nici una din cele două ţări pe baza vreunei hărţi, ci ca, la un moment dat, să se supună părţilor o hartă comună germano-italiană, cu o linie de frontieră precisă, care să nu mai constituie un subiect de discuţie“.

Ribbentrop ameninţă

În seara zilei de 28 august, după ce fuseseră „instruiţi“ de Führer, Ribbentrop şi Ciano au plecat la Viena. A doua zi au avut convorbiri separate cu delegaţia maghiară şi cu cea română. Convorbirea cu M.

---

[1] Se referă la întreaga Transilvanie — **n.r.**

[2] În realitate, cetăţenii de naţionalitate germană din România, prin intermediul unor memorii înmînate Legaţiei germane din Bucureşti sau trimise lui Hitler personal, şi-au manifestat dorinţa de a rămîne în cadrul statului român — **n.a.**

Manoilescu s-a desfășurat la Hotelul Imperial. Poziția celor doi emisari ai Axei s-a menținut pe terenul intimidărilor și amenințărilor.

„După cîteva cuvinte de salut — se arată în stenograma convorbirii — **ministrul de Externe al Reichului i-a spus ministrului de Externe al României, Manoilescu, că problema Transilvaniei este o problemă legată nu numai de interesele celor două țări direct interesate, ci, indirect, și de interesele puterilor Axei. După cum au declarat și în alte ocazii, Germania și Italia doresc să fie sigure că pacea va fi menținută în Balcani[...] Führerul a urmărit îndeaproape evenimentele și, cînd s-au primit informații despre concentrările de trupe și incidentele de frontieră dintre Ungaria și România[1], a hotărît repede să încerce să obțină o soluționare definitivă a problemei [...]**

Dar înainte de a putea discuta orice detalii — a arătat Ribbentrop — **trebuie să-i ceară ministrului de Externe al României să asigure cu certitudine Germania și Italia, din partea guvernului său, că România va accepta necondiționat arbitrajul pe care puterile Axei îl vor pronunța după matură gîndire [...]**

Contele Ciano a spus că în ceea ce-l privește are foarte puțin de adăugat la declarațiile remarcabil de clare ale ministrului de Externe al Reichului. Este în măsură să confirme că, de acord cu aliata ei, Italia dorește o soluționare rapidă a problemei Transilvaniei, după cum a expus în amănunt Ducele în cursul convorbirilor avute la Roma cu cîteva săptămîni mai înainte. Dacă nu se va ajunge la o înțelegere, va urma o criză gravă pentru toți cei interesați, dar mai cu seamă pentru România".

Deși își dădea seama că nimic nu mai putea fi schimbat, ministrul de Externe român a încercat să cîștige timp: **„România** — a spus el — **dorește să nu se ia nici o hotărîre fără participarea ei. Oferta de a pronunța un arbitraj l-a surprins, deoarece doar cu cîteva săptămîni în urmă, atît Führerul, cît și Ducele au spus prim-ministrului României că sînt contra unui arbitraj, recomandînd în schimb României o politică cu totul particulară".** El a pus în discuție problema cheie, **„cea a acceptării necondiționate a arbitrajului. El a declarat că este vorba de fapt de trei chestiuni: 1) acceptarea, 2) principiile pe care se va baza arbitrajul și, în fine 3) procedura prin care se va aplica arbitrajul".** După cum se precizase încă în timpul tratativelor de la Turnu Severin, **„România prevede o soluție pe baza spațiului vital, printr-un schimb de populație. Înainte de a se angaja să accepte necondiționat arbitrajul, cere, deci, ca acesta să se bazeze pe principiul etnografic".**

Replica lui Ribbentrop a venit cu asprime: **„Ar fi total impropriu ca România să indice puterilor Axei stipulațiile arbitrajului. Ministrul de Externe al Reichului a adăugat că în asemenea condiții arbitrajul devine imposibil și lucrurile vor trebui să-și urmeze cursul".** Aceasta însemna că Ungaria va fi pusă în situația să-și satisfacă pretențiile pe calea armelor; după părerea lui Ribbentrop, România **„se află în fața alternativei: să piardă toată Transilvania și să se îndrepte și spre o catastrofă politică, sau să accepte o soluție care este rezonabilă chiar dacă implică sacrificii destul de grele. De altfel, principiul pur etnografic nici nu poate constitui singura bază a soluției. Puterile Axei vor adera la acest principiu numai în măsura în care este aplicabil".**

Atunci cînd Manoilescu a dat de înțeles interlocutorilor săi că oferta arbitrajului reprezenta o surpriză pentru guvernul român, **„atît ministrul de Externe al Reichului, cît și contele Ciano i-au spus apăsat că Germania și Italia nu doresc cîtuși de puțin să se amestece și pot tot atît de bine să lase lucrurile să-și urmeze calea fără arbitraj. Consecințele vor fi, desigur, grave, după cum au declarat mai înainte..."**

A urmat o discuție lungă asupra timpului care să i se acorde lui Manoilescu pentru a transmite răspunsul guvernului său cu privire la acceptarea necondiționată a arbitrajului. Dat fiind că problema trebuia supusă Consiliului de Coroană și Consiliului de Miniștri, Manoilescu a propus ca răspunsul guvernului român să fie comunicat a doua zi. **„Ministrul de Externe al Reichului a declarat că este prea tîrziu și a cerut ca hotărîrea să fie grăbită cît mai mult cu putință, pentru a fi primită cel tîrziu la 10 seara. După multe discuții, Manoilescu s-a declarat pînă la urmă de acord să obțină hotărîrea guvernului său pînă la ora 12 și a plecat la hotel pentru a-și informa guvernul cît mai repede telefonic și telegrafic".**

Manoilescu și-a dat seama că adusese zadarnic la Viena atît grupul de experți, cît și geamantanele cu hărți și materiale documentare. **„Totul apare ca o piesă scrisă dinainte în care nici o singură vorbă, nici un singur cuvînt nu se poate schimba"** — a telegrafiat el la București, imediat după convorbirea cu Ciano și Ribbentrop.

Informați despre cele petrecute la Viena, Carol II și Ion Gigurtu au convocat Consiliul de Miniștri pentru 29 august, ora 24. În fața guvernului, Gigurtu a arătat necesitatea întrunirii Consiliului de Coroană, chiar în aceeași noapte. Dezbaterile au început la ora 3, sub președinția regelui și s-au încheiat după o oră. În timpul discuțiilor s-au conturat două curente: primul (10 voturi) s-a pronunțat împotriva acceptării necondiționate a „arbitrajului" și a recomandat rezistența. În acest sens, Mihai Popovici (P.N.Ț.) a declarat: **„În momentele acestea grele nu pot să am decît o singură părere, că trebuie să rezistăm. Am convingerea că orice concesiuni s-ar face, nu folosesc la nimic dacă disoluția neamului românesc este hotărîtă. O națiune de 16 milioane nu poate pieri, nu poate fi nimicită".** Bazîndu-se pe temeiul dreptății, el s-a pronunțat **„hotărît pentru rezistență, pentru sacrificiul suprem al națiunii".**

La fel de ferm a fost Victor Iamandi[2]: **„Nu trebuie să primim arbitrajul. Trebuie să rezistăm, pentru că războiul nu s-a terminat".**

Împotriva acceptării necondiționate a arbitrajului s-au pronunțat și alți lideri politici: C.I.C. Brătianu, I. Mihalache, Silviu Dragomir ș.a. O poziție demnă a avut I.P.S. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului. **„În clipele acestea, așa de hotărîtoare pentru soarta neamului** — a spus el — **îmi dau limpede seama că idealul visat de strămoșii noștri, în toate generațiile care ne-au precedat, așa cum s-au înfăptuit sub vederile noastre, trebuie apărat [...] A accepta arbitrajul, înseamnă a intra în necunoscut; or, noi nu putem să lăsăm destinul neamului nostru pe seama necunoscutului [...] Sînt contra arbitrajului".**

Celălalt curent (21 voturi) a apreciat că în condițiile internaționale de atunci, în care prepondereța puterilor Axei era fapt împlinit, rezistența armată implicînd dispariția statului român nu era recomandabilă și ca atare a opinat pentru acceptarea arbitrajului impus de Germania și Italia, în speranța unor posibilități de manevră politico-diplomatică ulterioare și a unor răsturnări în raporturile de forțe militare care să permită afirmarea dreptății României.

Opiniile participanților la Consiliul de Coroană au fost puternic influențate de presiunile brutale cu caracter ultimativ exercitate de Ribbentrop și Ciano. Din dispoziția primului, Wilhelm Fabricius — ministrul Germaniei la București, aflat și el la Viena — s-a dus de mai multe ori la hotelul unde era cazată delegația română, pentru a cere acesteia să urgenteze răspunsul guvernului. Fabricius și-a exprimat nemulțumirea că Consiliul de Coroană întrunit la București era compus din oameni ai **„lumii vechi, ostilă Germaniei",** care ar putea hotărî respingerea arbitrajului. Semnificativ pentru a ilustra atmosfera internațională de presiune și amenințări cu forța, în care s-a desfășurat Consiliul de Coroană, este faptul că la un moment dat, în timpul dezbaterilor, ministrul Palatului a intrat în sală și, întrerupîndu-l pe cel care vorbea, a dat citire următoarei telegrame: **„Delegația de la Viena comunică prin telefon că dl. Fabricius o înștiințează că Germania nu-și ia nici o răspundere dacă în termen de 5 minute nu dăm răspunsul".**

Comunicatul dat publicității de Consiliul de Coroană în dimineața de 30 august este, de asemenea, semnificativ în privința atmosferei în care s-a desfășurat și care a influențat hotărîtor decizia lui. **„Conferința de la Viena, determinată din inițiativa Germaniei și Italiei [...] s-a desfășurat în condițiile în care România trebuia să aleagă între salvarea ființei politice a statului nostru și posibilitatea dispariției lui [...] Consiliul de Coroană, examinînd toate posibilitățile, a ajuns la singura încheiere mai favorabilă, adică la acceptarea arbitrajului Axei, România găsindu-se în acest moment absolut între dușmani. Întregul sistem pe care se baza politica externă a democrației s-a prăbușit în întreaga Europă".**

---

[1] După eșecul tratativelor de la Turnu Severin, Ungaria a concentrat importante efective la granița cu România; avioane horthyste au survolat teritoriul românesc și două dintre ele au fost doborîte de apărarea antiaeriană românească — **n.a.**

[2] Despre poziția generală politică a lui V. Iamandi vezi și **Magazin istoric,** nr. 9/1969.

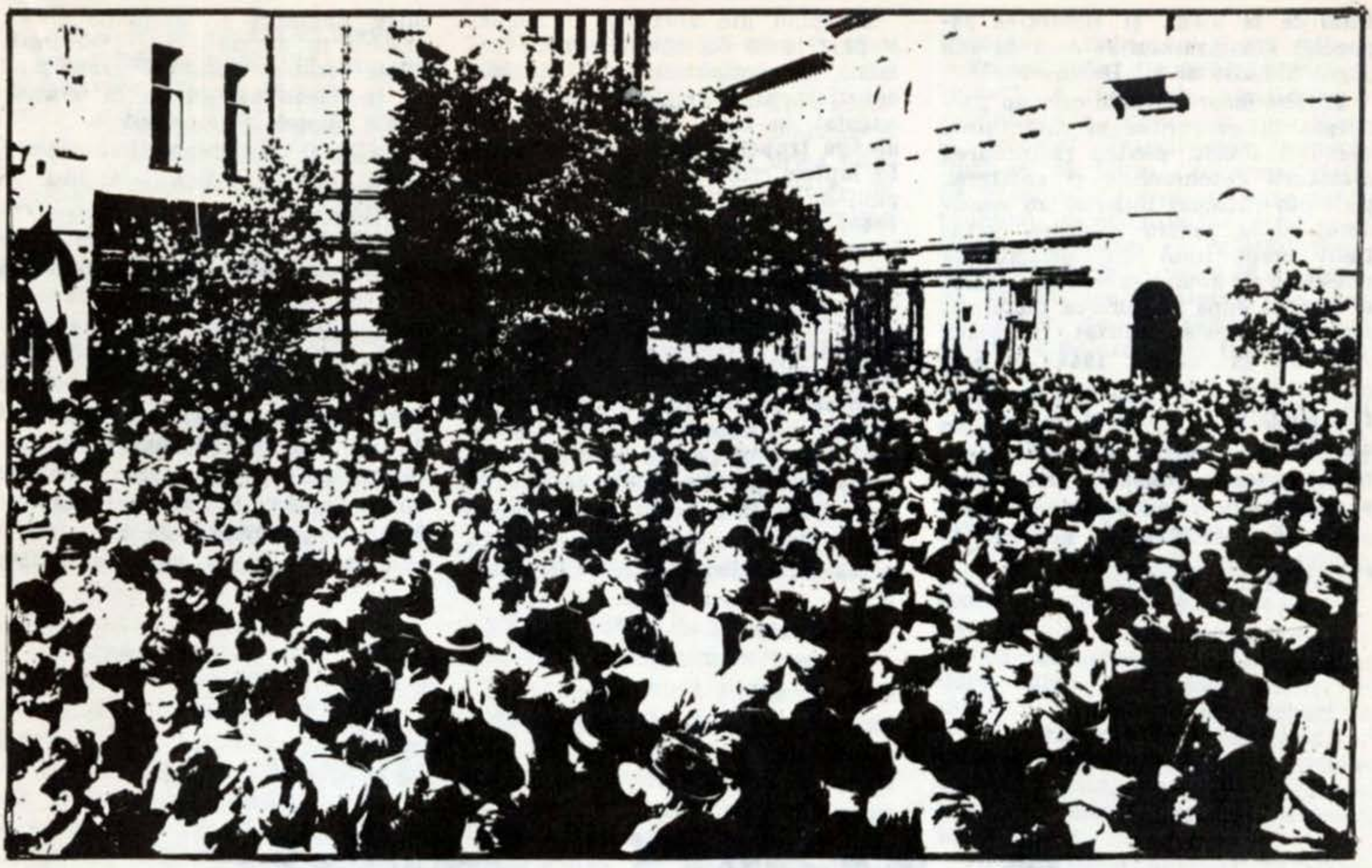

Marea demonstrație de protest a populației din Sibiu împotriva Dictatului de la Viena

Poporul român împotriva nedreptății

Ședința de „arbitraj" s-a desfășurat la 30 august în „Salonul de aur" al Palatului Belvedere. Cînd a văzut harta cu noua frontieră fixată de Hitler între România și Ungaria, M. Manoilescu și-a pierdut cunoștința: „**Se aude un zgomot surd** — nota cu cinism Ciano în **Jurnalul** său. **Este Manoilescu, care se prăbușește pe masă leșinat. Medici, masaje, ulei camforat, el își revine în cele din urmă, dar acuză puternic lovitura**". În această stare de semiconștiență, i s-a smuls semnătura.

După ce, prin șantaj și amenințări, s-au impus ca „arbitri", guvernele Germaniei și Italiei n-au mai găsit de cuviință nici măcar să simuleze un arbitraj. Refuzînd să-i asculte pe delegații români, reprezentanții lui Hitler și Mussolini au pronunțat **un dictat.**

În urma acestui dictat, României i s-a răpit un teritoriu de aproape 43 000 kilometri pătrați, cu o populație de peste 2 600 000 locuitori, majoritatea români. Brutală sfidare a celor mai evidente realități naționale, istorice, geografice și economice, Dictatul de la Viena a fost unul dintre numeroasele acte agresive ale puterilor fasciste, revizioniste, o expresie a politicii de dezbinare și învrăjbire a popoarelor din această parte a Europei, promovată cu consecvență de hitleriști, potrivit dictonului **divide et impera,** ridicat la rang de principiu politic suprem.

Aflată într-o stare de totală izolare externă, și trăind tragicul preludiu al instaurării dictaturii legionaro-antonesciene, România n-a putut rezista presiunilor executate de puterile Axei și a fost nevoită să accepte nedreapta sentință. **„Acest dictat** — spunea Nicolae Iorga, în cadrul celui de-al doilea Consiliu de Coroană ținut în noaptea de 30-31 august 1940 — **reprezintă biruința unei caste stăpînitoare în Ungaria, e biruința grofilor, care au cerut regiunea Clujului, unde aveau moșii și averi mari; avem a face cu o clasă socială bogată, dibace, care a știut întrebuința o contingență europeană trecătoare. Formularea pentru mine este aceasta: o clasă socială aparținînd trecutului, care n-are nici un viitor, a putut să cîștige, întrebuințînd un moment, care este supus la toate întîmplările viitoare, a vrut să ne despoaie de o parte din țară".** Chiar și în acele momente nespus de grele marele istoric patriot nu confunda poporul vecin cu clasa stăpînitoare, cu regimul horthyst.

Dictatul fascist de la Viena a căzut ca un trăznet. Poporul român s-a ridicat cu hotărîre împotriva nedreptei sentințe. În întreaga țară — la Cluj, Timișoara, Sibiu, București, Brașov, Alba Iulia, Sebeș Alba, Sighișoara, Cugir, Baia Mare, Iași, Constanța — au avut loc mari demonstrații de protest, în care participanții de cele mai diverse convingeri politice și-au exprimat hotărîrea de a apăra cu armele hotarele țării. Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, și alte organizații antifasciste cărora li s-au alăturat numeroși membri din P.N.Ț. și P.N.L. s-au pronunțat ferm împotriva hotărîrilor impuse de cele două puteri fasciste, declarîndu-se hotărît pentru apărarea patriei. Activitatea comuniștilor în acele zile a imprimat viguroasei mișcări de protest a maselor populare un caracter hotărît antifascist, antihitlerist. **„Primirea de către dictatura regală a Dictatului imperialist de la Viena** — se spunea într-un document al Secretariatului C.C. al P.C.R. — **a dus la dezlănțuirea unei mișcări puternice de mase, în toate straturile sociale, dar mai ales printre muncitorimea și țărănimea română".**

Explozia de mînie a poporului ieșit în stradă era îndreptată nu numai împotriva celor două puteri fasciste, ci și contra dictaturii regale, incapabilă să apere integritatea teritoriului național. **„Regele Carol, care-și asumase toate puterile în stat și condusese efectiv politica externă a țării, era ținut direct răspunzător de situația în care se găsea România a doua zi după Viena"**, scria Lucrețiu Pătrășcanu.

Poziția fermă privind lupta pentru anularea Dictatului de la Viena a fost exprimată în toate documentele elaborate de P.C.R. în perioada 1940-1944. Astfel, în Platforma C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941, comuniștii chemau poporul român la luptă **„împotriva Dictatului hitlerist de la Viena", „pentru libertatea națională".** Punctul 9 din Platforma C.C. al P.C.R. din iunie 1943, privind crearea Frontului Patriotic Antihitlerist prevedea: **„Răsturnarea Dicta-**

tului de la Viena şi eliberarea poporului din Ardealul de nord de sub jugul hitlerist al lui Horthy".

Forţele insurecţionale care au participat la pregătirea şi înfăptuirea planului P.C.R. pentru răsturnarea dictaturii antonesciene şi scoaterea ţării din războiul hitlerist au considerat lupta pentru anularea dictatului drept unul din principalele obiective ale noului guvern. În primul document după înlăturarea dictaturii militaro-fasciste difuzat în seara zilei de 23 august 1944 se preciza în acest sens: **„Alături de armatele aliate şi cu ajutorul lor, mobilizînd toate forţele naţiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupaţia străină".**

Începînd din ziua de 23 august şi pînă la 25 octombrie, armata română — bucurîndu-se de sprijinul entuziast al întregului popor — s-a angajat în lupte grele, reuşind să alunge trupele fasciste cotropitoare. În luptele crîncene cu fasciştii, începînd de la mijlocul lunii septembrie 1944, ostaşii români au acţionat cot la cot cu ostaşii sovietici; după eliberarea ultimului colţ de ţară ei şi-au adus o contribuţie importantă la efortul general al coaliţiei antifasciste, pînă la înfrîngerea totală a hitlerismului.

În anii 1944-1947, România a desfăşurat o complexă activitate politico-diplomatică pentru a obţine recunoaşterea internaţională a anulării sentinţei nedrepte din august 1940. Convenţia de armistiţiu încheiată la 12 septembrie 1944 la Moscova, între România şi Naţiunile Unite, preciza în articolul 19: **„Guvernele aliate socotesc hotărîrile arbitrajului de la Viena cu privire la Transilvania ca nule şi neavenite".**

La 7 mai 1946, miniştrii de Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Angliei şi Franţei, însărcinaţi cu pregătirea tratativelor de pace, au declarat nul şi neavenit Dictatul de la Viena, hotărînd ca frontiera româno-ungară să revină la limitele existente la 1 ianuarie 1938. Articolul 2 al Tratatului de pace cu România semnat la 10 februarie 1947 consacra: **„Hotărîrile sentinţei de la Viena, din 30 august, sînt declarate nule şi neavenite. Frontiera dintre România şi Ungaria este restabilită prin articolul de faţă, astfel cum exista la 1 ianuarie 1938".**

«O PAGINĂ TRISTĂ A ISTORIEI»

OLIMPIU MATICHESCU

Trecuse aproape un an de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Prin violenţă şi forţă armată, Germania hitleristă şi Italia fascistă cotropiseră numeroase ţări ale Europei, instaurînd în teritoriile cucerite o cruntă teroare. Acestor acte li s-a adăugat, la 30 august 1940, o nouă manifestare a politicii de forţă promovată de ţările fasciste — Dictatul de la Viena. Indignarea şi durerea profundă a poporului român faţă de această brutală încălcare a independenţei şi suveranităţii sale naţionale, hotărîrea sa de a nu accepta odiosul dictat care atenta grav la integritatea teritorială a României, au găsit un larg răsunet peste hotare. În opinia publică din mai multe ţări — unele greu încercate de conflagraţia mondială — s-au înregistrat încă din primele zile manifestări semnificative împotriva acestui act impus prin forţă ţării noastre.

„România a suferit o severă mutilare teritorială. Nu avem de gînd să recunoaştem vreuna din schimbările teritoriale ce se fac în timpul războiului, afară de acelea ce s-ar produce cu liberul consimţămînt şi cu bunăvoinţa părţilor interesate", declara premierul britanic W. Churchill, în discursul pronunţat la 5 septembrie 1940, în Camera Comunelor. În aceeaşi zi, în Camera Lorzilor, lordul Halifax, ministrul de Externe al Marii Britanii arăta că guvernul englez nu accepta „aşazisa reglementare" a litigiului româno-maghiar, deoarece era „dictată de puterile Axei şi a fost impusă României prin constrîngere". Dintr-o scrisoare a lui V. Tilea, fostul ministru al României în Marea Britanie, rezulta că acelaşi om politic englez subliniase că guvernul britanic „nu recunoaşte nici o cesiune de teritorii făcută sub presiune şi, în special, nu recunoaşte arbitrajul de la Viena".

În ciuda insistenţelor emisarilor horthyşti de a convinge Marea Britanie să recunoască Dictatul, atitudinea cabinetului de la Londra a rămas neschimbată. Interpelat, cîţiva ani mai tîrziu, la 10 martie 1943, în legătură cu această problemă, ministrul de Externe conservator, Anthony Eden, a reamintit — după cum relata agenţia „Reuter" — declaraţia lui Churchill şi a subliniat, la rîndul său, că „aceasta rămîne atitudinea guvernului Maiestăţii Sale". La rîndul său, Churchill şi-a reconfirmat poziţia: „Este important pentru români — comenta, în acest sens, la 1 iulie 1943, postul de radio Vocea Americii — a li se reaminti că domnul Churchill a repetat că la sfîrşitul războiului toate teritoriile

ocupate de Germania sau cu ajutorul ei vor fi restituite țărilor care le stăpîneau înainte de război".

După declanșarea în iunie 1941 a agresiunii hitleriste împotriva U.R.S.S., comentariile posturilor de radio sovietice au subliniat, la rîndul lor, că drepturile românești asupra Transilvaniei sînt de necontestat.

Și în S.U.A., în pofida propagandei revizioniste horthyste reprezentanți ai opiniei publice s-au manifestat favorabil României. Vorbind, la mijlocul lunii ianuarie 1941, în fața Comitetului pentru Afaceri Externe al Camerei Reprezentanților, secretarul de Stat, Cordel Hull, a arătat: „Această perioadă a războiului a văzut invadarea și ocuparea Danemarcei, Norvegiei, Olandei, Belgiei și Luxemburgului [...], invadarea și ocuparea parțială a Franței; dezmembrarea României și ocupația germană a restului țării [...] Aceste ocupații au fost înfăptuite prin forța armată externă combinată cu o necrezut de mare activitate subversivă în interior. Fiecare din țările invadate și ocupate au fost supuse unui regim de teroare și despotism. Prin cuvînt și faptă, năvălitorii și-au demonstrat clar hotărîrea de a impune asupra acestor nefericite țări o domnie a teroarei care, deseori, ne aduce aminte de cele mai triste pagini ale istoriei".

Solidaritatea opiniei publice democratice cu poporul român a fost exprimată și de numeroase personalități ale vieții culturale și științifice din diferite țări. „Ziua de astăzi — spunea reputatul istoric englez Seton Watson, chiar în emisiunea din 30 august 1940 a postului de radio Londra — poate să fie considerată ca o zi a patimilor pentru neamul românesc, una din zilele cele mai negre prin care a trecut țara. Azi s-a săvîrșit la Viena o nouă și monstruoasă ciuntire a granițelor României prin dictatul puterilor Axei". Referindu-se la lupta seculară desfășurată de românii din Transilvania pentru eliberarea lor națională și socială, la sacrificiile enorme făcute de poporul român pentru întregirea sa statală, istoricul englez sublinia: „Ardealul nu reprezintă o simplă problemă teritorială. El reprezintă vatra românilor, iar cuvîntul **Ardeal** este idolul pentru care s-au sacrificat atîtea generații de români. Cum ar putea, oare, un român cu dragoste de țară să primească această hotărîre cu brațele încrucișate?"

În aceeași zi, unul din posturile de radio din Boston arăta: „Chiar ocupată, această țară nu s-ar fi aflat într-o situație mai disperată". Un alt post de radio din New York sublinia, în 31 august, că România a fost forțată să cedeze în urma unor mari și oneroase presiuni militare din partea Reichului nazist și a Italiei fasciste, iar Agenția „Reuter" califica Dictatul de la Viena, drept o „nouă și uriașă înșelăciune nazistă".

În acele zile, ziare și posturi de radio străine au reliefat dorința manifestă a poporului român, de a rezista cu arma în mînă agresiunii fasciste și revizioniste, de a-și apăra cu orice jertfe independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a patriei, remarcînd marile întruniri și demonstrații de protest desfășurate în zilele de 31 august, 1, 2 și 3 septembrie 1940, în întreaga Românie împotriva dictatului fascist.

Trecînd în revistă strădaniile presei fasciste și revizioniste de a denatura esența acestui act, numeroase publicații de peste hotare s-au referit la modul în care fusese înfăptuit Dictatul de la Viena. Publicistul american Milton G. Lehrer a scris un amplu eseu intitulat **Transilvania pămînt românesc. Problema Transilvaniei văzută de un american,** în care se arăta că sfărîmarea unității acestei provincii reprezenta „un **nonsens** istoric, geografic, economic, etnic, etic, o absurditate și o amenințare pentru pacea Europei". Într-un articol publicat de **Washington Post** la 2 septembrie 1940, un alt comentator, Barnet Nover, respingea statistʻcile guvernului horthyst și propaganda acestuia pe marginea așa-zisei „rezolvări echitabile" a problemei demografice. Autorul aprecia sentința de la Viena drept o „revizuire de frontiera făcută cu toporul", care aducea mari suferințe „milioanelor de români nevinovați care își exprimă indignarea pe tot cuprinsul țării".

Într-un articol publicat în **Christian Science Monitor,** din 15 octombrie 1940, R.H. Markham făcea o analiză a consecințelor sociale imediate și de perspectivă ale Dictatului de la Viena. Autorul, care vizitase în mai multe rînduri Transilvania, arăta că Dictatul reprezenta un regres social, o înfrîngere a maselor de țărani din Transilvania, care abia cu două decenii în urmă reușiseră să înlăture un secular și despotic jug național. El sublinia că actul istoric al unirii Transilvaniei cu România fusese rezultatul voinței întregii populații.

În sens asemănător, în studiul publicat în vol. I, nr. 1, din aprilie 1941 al revistei **Journal of Central European Affairs,** sub titlul **Ordeal in Transilvania** („Calvarul din Transilvania") se făcea, de asemenea, o succintă, dar competentă incursiune în trecutul Transilvaniei, constatîndu-se că istoria consemna puține exemple de popoare care să fi cunoscut, în evoluția lor, atîta zbucium și sacrificii ca românii transilvăneni, pentru a putea să se mențină ca națiune distinctă, de sine stătătoare, pe un pămînt care le aparținea de drept din timpuri străvechi.

Numeroase ziare din Turcia au exprimat, la rîndul lor, simpatia pentru poporul nostru în greaua încercare prin care trecea. Ziarul **Yeni Sabah,** în numărul său din 2 septembrie 1940, scria: „Este de datoria noastră să exprimăm prietenilor români regretul pentru tratamentul inuman la care au fost supuși. Înțelegem că în aceste clipe dureroase întreaga națiune este cufundată în doliu adînc. Dar amicii noștri români, care sînt curajoși, tenaci și harnici, vor găsi în nenorocirea lor o nouă forță și, muncind cu solidaritatea mărită, vor păstra, fără nici o îndoială, locul important ce-l ocupă în Balcani".

În editorialul publicat de ziarul **Tan,** în ziua de 4 septembrie 1940, intitulat **România trece printr-o criză grea,** erau subliniate presiunile militare sub semnul cărora poporul român fusese forțat de dictatorii fasciști Hitler și Mussolini să cedeze o parte din teritoriul național. Trecînd în revistă evenimentele care au dus la dezmembrarea teritoriului românesc, săptămînalul de limbă franceză **Ankara,** din 14 septembrie 1940, arăta că Dictatul de la Viena a avut loc în împrejurări istorice în care România se găsea în izolare diplomatică și că felul în care fusese „rezolvată" problema Transilvaniei de către cei doi dictatori fasciști constituia „lovitura cea mai dureroasă" pentru poporul român. „Națiunii române libere — continua articolul — noi îi dorim o soartă mult mai bună". Exprimînd îngrijorarea opiniei publice din Turcia față de evoluția evenimentelor din Balcani, ziarul **Istanbul,** din 2 septembrie 1940, scria: „Puterile Axei au creat în sud-estul Europei un izvor de agitație permanentă". Aceeași îngrijorare o exprima și un articol publicat în **Tan;** „Cei care au hotărît la Conferința de la Viena cedarea Transilvaniei de Nord au adus în regiunea danubiană și în Balcani, în loc de pace, neliniște și nesiguranță".

Din Iugoslavia s-au primit ecouri asemănătoare. Prințul regent al Iugoslaviei sublinia că așa-zisul arbitraj de la Viena a fost în fapt un ultimatum și că România a fost nevoită să-l accepte „sub presiunea amenințărilor".

Actul arbitrar care fusese impus poporului român prin decizia guvernelor lui Hitler și Mussolini a suscitat numeroase comentarii și în Egipt. Mari cotidiene ca, de pildă, **Al Mocottam** din Cairo, precum și ziarele de limbă engleză, au publicat comentarii în care se oglindea solidarizarea opiniei publice egiptene cu poporul român. Sentimente asemănătoare manifesta opinia publică din Grecia. Într-un articol intitulat **Timpul răzbunător,** ziarul **Iris** din 22 septembrie 1940 își exprima speranța că viitorul va repara nedreptatea „care a rupt din România milioane de români".

O serie de ziare elvețiene s-au ocupat, de asemenea, pe larg de evenimentele tragice din acea epocă. Într-un amplu articol de fond publicat în **Gazette de Lausanne,** istoricul E. Rossier ajungea la concluzia că România fusese lovită în mod crunt prin sentința arbitrară și teroristă de la Viena, demonstrînd că, sub raport etnic și etnografic, Dictatul nu avea nici o justificare. Într-un sens asemănător scria și Eugen Fabre, directorul cotidianului **La Suisse,** care, la 2 septembrie 1940, amintea că, în 1918 — cu prilejul hotărîrii istorice de la Alba Iulia, care consfințise încheierea procesului de desăvîrșire a statului unitar român — la plebiscit participaseră și sașii (populație care cu secole în urmă fusese colonizată în această regiune), declarîndu-se de acord cu unirea. Bun cunoscător al metodelor brutale folosite de fasciști, Eugen Fabre constata că, în pofida oricăror declarații de complezență, la Viena se comisese **un dictat,** cu rezultate nefaste pentru poporul român, care trebuia sprijinit să-și refacă unitatea națională.

Întors dintr-o călătorie întreprinsă în România, profesorul universitar Louis Annen, scria, în articolul intitulat **Tragedia românească,** publicat în **La Revue** din 25 septembrie 1940, că niciodată nu găsise poporul român „atît de măreț și atît de demn ca în zilele doliului național". În ce privește Transilvania, el arăta că românii nu se vor putea lipsi niciodată de acest pămînt, pentru că „ei știu că acolo s-a plămădit poporul român".

Perspectiva istorică a celor trei decenii și jumătate care s-au scurs de la Dictatul de la Viena, ne permite să relevăm că ampla mișcare de simpatie și solidaritate, care s-a creat pe plan internațional cu acel prilej — și s-a manifestat ani în șir, pînă la anularea definitivă a consecințelor dictatului fascist, prin eliberarea întregului teritoriu național în octombrie 1944 și, ulterior, prin declararea ca nulă și neavenită a sentinței de la Viena de către Conferința de pace din 1946 — constituie o dovadă dintre cele mai concludente a justeței cauzei poporului român.

„ADEVĂRATE FOCARE DE PROPAGANDĂ COMUNISTĂ"

S-au împlinit în vara acestui an patru decenii de la constituirea Frontului Studențesc Democrat, moment important din trecutul mișcării studențești și de tineret din țara noastră. Creat la inițiativa studenților comuniști și aflat sub directa conducere și îndrumare a Partidului Comunist Român, Frontul Studențesc Democrat a reunit în rîndurile sale, într-o largă coaliție democrată, antifascistă, cele mai reprezentative categorii studențești, de orientări politice diferite. Magazin istoric *a publicat o serie de documente și mărturii revelatoare*[1] *privind lupta studențimii române pentru democratizarea vieții universitare, împotriva fascismului, pentru salvgardarea independenței și suveranității patriei, pentru apărarea integrității teritoriale a statului român.*

În completarea acestora, prezentăm cîteva mărturii[2] *semnificative pentru modul în care autoritățile polițienești urmăreau și încercau să zăgăzuiască acțiunile studenților democrați români.*

Astfel, într-o notă din 20 octombrie 1932, Inspectoratul de poliție Cluj, relatînd despre mișcările studențești din acest oraș, consemna: „În seara de 10 octombrie a.c., la orele 19, studenții din Cluj, în număr de aproximativ 600-700, au pornit la demonstrație de stradă, prin centrul orașului, încolonați și purtînd pancarte cu inscripții: Grevă, Nu avem pîine! Vrem reducerea taxelor de jaf! *și* Jos jefuitorii! *S-au luat măsuri pentru evitarea excceselor".*

La 26 noiembrie 1935, după constituirea F.S.D., poliția Capitalei semnala o „Acțiune de organizare a Frontului Studențesc Democrat din Capitală". În nota respectivă se arăta: „Ieri, 25 noiembrie crt., o delegație a Frontului Studențesc Democrat, alcătuită din Mihalache Dragomirescu, student la Facultatea de litere și Gogu Rădulescu, de la Academia Comercială, au mers la profesorul Parhon, pentru a-i obține adeziunea la această acțiune, iar acesta a promis tot concursul.

În acest scop, vor merge astăzi la profesorul Rainer[3] *și alți profesori universitari.*

Frontul Studențesc Democrat, întărit cu autoritatea acestor profesori, va scoate un manifest, care va fi răspîndit intens la toate facultățile din Capitală și restul țării. În vederea acestui lucru, se organizează de pe acum și echipe de autoapărare a celor care vor răspîndi manifestele Frontului Studențesc Democrat, întrucît se prevăd cu această ocazie ciocniri cu studenții de dreapta".

Un alt document, din 30 iulie 1936, consemnează acțiunile F.S.D. pentru organizarea unei tabere de vară: „În vederea organizării taberei de vară, conducerea Frontului Studențesc Democrat, de sub președinția studentului Gogu Rădulescu, a lansat în presă un apel prin care studențimea este invitată să participe la toate manifestările organizate în tabăra de vară din comuna Moeciu de Jos, de lîngă Bran.

Astfel se scrie: Tabăra este așezată în una din cele mai pitorești regiuni ale Carpaților, că se vor face excursii, se vor organiza conferințe științifice și culturale, discutîndu-se cu această ocazie și problemele timpului, în special cele studențești.

Am semnalat la timp că taberele organizate de tineretul din mișcarea de stînga sînt adevărate focare de propagandă comunistă".

După interzicerea activităților F.S.D., organele polițienești consemnau desfășurarea în continuare a acțiunilor studențești în cantine, cămine, universități etc. „Din cauza interzicerii funcționării organizațiilor studențești — se arăta într-un astfel de raport — comuniștii care activau în trecut în cadrul Frontului Studențesc Democrat desfășoară acum o intensă propagandă printre tineretul universitar național-țărănesc, care vine la cantina studențească «Dobrescu-Argeș».

Conducătorii acestei cantine sînt comuniștii cunoscuți din conducerea Frontului Studențesc Democrat și anume Mihail Dragomirescu și Miron Constantinescu de la Facultatea de litere, Mihalcea, cu nume conspirativ Țăranu, de la Drept, Gogu Rădulescu, de la Academia Comercială și alții. Aceștia agită tineretul universitar național-țărănesc de la această cantină, cu scopul de a aduce la îndeplinire sarcinile partidului comunist printre studenți și tineret".

Vasile ARIMIA

---

[1] Vezi *Magazin istoric*, nr. 3,5/1969; 9/1974; 6/1975.

[2] Arhivele statului, București, Fond Ministerul de Interne, inventar nr. 1264/1931-1937.

[3] Francisc Iosif Rainer (1874-1944), medic și anatomist român, creatorul școlii antropologice românești, profesor universitar la Iași și București.

VOINȚA ADUNĂRILOR AD-HOC DIN IAȘI ȘI BUCUREȘTI: UNIREA ROMÂNILOR ÎNTR-UN SINGUR STAT

Studierea și cercetarea atentă a documentelor referitoare la anii premergători realizării marelui act al Unirii, din 1859, aruncă o lumină puternică asupra unui moment de răscruce din zbuciumata și glorioasa istorie a poporului nostru.

„În anii 1848 și 1857 ne-am încordat toate puterile și ne-am dat toate silințele pentru a ieși din suferințe și dureri seculare"[1], scria istoricul D. A. Sturdza, cu gîndul la confruntarea poporului român cu puternicele tendințe dominatoare ale imperiilor interesate să-și extindă stăpînirea în direcția țărilor române și a întregului spațiu din sud-estul Europei.

Revoluția românilor din 1848 ar fi putut decide, prin obiectivele ei, drumul libertății și independenței, dar a fost înfrîntă în urma intervențiilor militare ale marilor imperii vecine. Problema unității și independenței poporului român — pe care în diferite forme o pusese cu acuitate revoluția din 1848 — a reapărut cu vigoare deosebită în contextul realităților românești și al noilor relații internaționale, odată cu terminarea războiului Crimeii, în timpul căruia pe teritoriul nostru își făcuseră apariția, din nou, armatele țariste, otomane și habsburgice. Oamenii politici români ai epocii, călîți la experiența politică a revoluției, au văzut în rivalitățile dintre marile puteri o posibilitate de a obține, pe cale diplomatică, satisfacerea, cel puțin parțială, a unora din obiectivele puse la 1848. Ei au fost conștienți că nu vor putea obține din partea marilor puteri recunoașterea, în același timp, atît a unirii cît și a independenței naționale; de aceea, ținînd seama de raportul de forțe și de relațiile internaționale existente în momentul respectiv, au cerut, în primul rînd, unirea Țării Românești cu Moldova, cerință susținută (din motive și interese deosebite) atît de Franța, cît și de Rusia. Fruntașii politici români au desfășurat o largă acțiune de informare a opiniei publice europene — și direct a unor guverne din Occident — cu privire la istoria țărilor române, la vechimea existenței lor statale. În argumentarea drepturilor istorice ale românilor ei au pus în evidență prezența acelor raporturi speciale cu turcii reglementate mai bine de patru secole pe temeiuri de autonomie și suveranitate a țărilor române. Tratatele (Capitulațiile) dintre țările române și Poarta otomană demonstrau că Țara Românească și Moldova aveau, în pofida suzeranității turcești, o îndelungată tradiție de viață statală.

Scrisoarea adresată în martie 1856 de Nicolae Golescu — fostul membru al guvernului provizoriu și al Locotenenței domnești din 1848 — împăratului Napoleon III exprima speranța că „acest popor românesc din Principatele Dunărene [...] care a avut forța și înțelepciunea de a trata, cu armele în mîini, cu Baiazid I și Mahomed II și de a le inspira respectarea independenței și suveranității sale, într-o epocă cînd de la Constantinopol pînă la Viena, popoare și principi își plecau cu toții capul sub iataganul otoman", va ocupa „locul la care aspiră printre națiunile civilizate ale Europei". Golescu conchidea că „ceea ce ar covîrși dorințele lor [ale românilor — n.a.] ar fi crearea unui stat cu totul independent și suveran"[2] [subl. autorului].

Adunările ad-hoc, din dezbaterile cărora revista noastră a reprodus cele mai semnificative poziții[3], au dovedit o adîncă înțelepciune politică și un vibrant patriotism, formulînd „dorințele" lor în așa fel încît să determine marile puteri să le ia în considerare. Cele două adunări — care de altfel au urmat un plan de dezbateri asemănător și au ținut permanent legătura între ele — au discutat și au soluționat și o serie de probleme privind organizarea vieții de stat a românilor, probleme ce au depășit cu mult cadrul stabilit de cele șapte puteri.

Tratatul de pace de la Paris din februarie-martie 1856 prevedea, în legătură cu Principatele Române, crearea unei Comisii europene, cu sarcina „să ancheteze situația actuală a principatelor și să propună bazele viitoarei lor organizări". Comisia a luat ființă în primele zile ale lunii septembrie 1856 și a fost formată din: baronul de Koller, înlocuit ulterior cu cavalerul Liehman de Palmrode,

---

[1] D.A. Sturdza, **Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București**, București, 1912, p. 2.
[2] **Ibidem**, pp. 44-45.
[3] **Vezi Magazin istoric**, nr. 4,6,7/1975.

(Austria); baronul de Talleyrand-Périgord (Franța); sir Henry Bulwer (Marea Britanie); baronul de Richthoffen (Prusia); C. Basily (Rusia); cavalerul de Benzi (Sardinia); Mehmet-Esaad-Savfet-Effendi (Turcia).

Comisia europeană a rămas la Constantinopol pînă au fost îndeplinite două dintre prevederile Tratatului de la Paris: emiterea de către sultan a firmanului de convocare a Divanurilor ad-hoc și evacuarea trupelor străine din cele două principate. În prima parte a lunii martie 1857, textul firmanului a fost transmis la București și Iași. La 14 martie, ultimele trupe austriece au părăsit Bucureștii, iar la 16 martie orașul Iași.

După cum scria Ubicini, la sosirea sa în principate, Comisia a găsit „o luptă angajată între partidul național, care se declarase unanim pentru Unire, și administrație care, urmînd cu mai mult sau mai puțin zel vederile opuse ale Porții, lupta pentru menținerea vechiului sistem"[1].

Conform Instrucțiunilor primite din partea Congresului (pe lîngă prevederile cuprinse în textul tratatului), Comisia avea dreptul să se informeze și să studieze „starea financiară, impozitele, raportul clerului cu administrația, regimul mănăstirilor, sistemul militar". Ea avea, de asemenea, dreptul ca, după constituirea Adunărilor ad-hoc să stabilească legături cu președinții acestora, fără, însă, să exercite vreo influență asupra mersului dezbaterilor.

La terminarea lucrărilor Adunărilor, Comisia a elaborat un raport general, pe care l-a înaintat la Paris, sediul Conferinței celor șapte puteri. Instrucțiunile i-au lăsat posibilitatea de a reproduce în raport, atunci cînd n-a existat acordul unanim al membrilor ei, punctele de vedere ale fiecăruia.

Raportul redactat de Comisia europeană la sfîrșitul misiunii sale reprezintă o sinteză a dorințelor exprimate de Adunările ad-hoc de la Iași și București, dorințe identice în fondul lor. El conține, de asemenea, opinii contradictorii, exprimate de reprezentanții în Comisie ai marilor puteri în legătură cu cererile românilor. Se observă în cuprinsul documentului și o serie de rezerve, obiecții și dezaprobări însoțite, uneori, de aprecieri nefondate la adresa poporului român. Faptul este explicabil dacă avem în vedere interesele divergente ale marilor puteri în sud-estul Europei și în Principatele Române și ostilitatea unora dintre acestea, în special a Austriei și Turciei față de interesele fundamentale ale poporului român.

Toate acestea dezvăluie cît se poate de elocvent greutățile uriașe pe care le-a avut de învins poporul nostru pentru a-și impune, pas cu pas, recunoașterea drepturilor sale istorice de către marile puteri europene. Invocarea prevederilor vechilor tratate (Capitulații) dintre țările române și Poarta otomană a fost un argument de bază în susținerea dreptului românilor, la organizarea statală unitară. Dîrza bătălie diplomatică a angajat mințile cele mai luminate ale țării, sprijinite de voința populară și, după cum se vede, Comisia europeană a fost, de cele mai multe ori, obligată să țină seama de argumentele prezentate de Adunările ad-hoc.

Raportul Comisiei europene confirmă marea însemnătate istorică a activității Adunărilor ad-hoc care, ca adevărate reprezentanțe naționale, au luat problema organizării principatelor pe cont propriu; în spiritul aspirațiilor și voinței naționale, Adunările au dat soluții mult mai avansate, depășind cadrul limitat stabilit de Tratatul de la Paris, cum constată, de altfel și raportul Comisiei europene referitor la punctul 7 din memorandul Divanului Țării Românești care „se consideră învestit cu drepturile suveranității naționale și cu îndrituirea de a face legea electorală".

Publicăm în numerele 8 și 9 raportul Comisiei europene (partea I, care se referă direct la concluziile Divanurilor ad-hoc), în continuarea seriei de documente consacrate luptei poporului nostru pentru unitate și independență națională. Este traducerea pentru prima oară în limba română a acestui raport, respectînd întru totul terminologia folosită, inclusiv inconsecvențele originalului, reprodus în limba franceză în lucrarea lui D.A. Sturdza, Acte și documente relative la istoria renascerei României, vol. VI, partea II, București, 1896, pp. 559-599.

N. COPOIU

Raportul asupra stării reorganizării Principatelor Moldova și Muntenia adresat Congresului din Paris de Comisiunea europeana, incheiat la 7 aprilie și semnat la 13 aprilie 1858

Partea I

Constatarea deziderateIor formulate de Divanurile ad-hoc ale Munteniei și Moldovei.

Comisia instituită prin art. 23 al Tratatului de la Paris pentru a pregăti bazele viitoarei organizări a Principatelor dunărene a fost însărcinată din ordinul Congresului de a lua în considerare opinia emisă de Divanurile convocate în fiecare din cele două principate.

Comisia a considerat așadar că trebuie să-și înceapă misiunea prin examinarea deziderateIor Divanului Munteniei, care și-a încheiat lucrările la 26 (14) decembrie 1857.

Deputații munteni s-au mărginit să formuleze și să dezvolte următoarele patru puncte, expuse în procesul verbal nr. VII:

„I. Garantarea autonomiei și a drepturilor internaționale — așa cum sînt definite atît una cît și celelalte prin Capitulațiile încheiate între țările române și Sublima Poartă suzerană în anii 1393, 1460 și 1513[2] *— precum și garantarea neutralității teritoriului moldo-român.*

II. Unirea României într-un singur stat și sub un singur guvern.

III. Principe străin cu tron ereditar, ales dintr-una din dinastiile domnitoare ale Europei, ai cărui urmași, născuți în țară, vor fi crescuți în religia țării.

IV. Guvern constituțional reprezentativ și, în conformitate cu vechile uzanțe ale țării, o singură adunare generală, care să se sprijine pe o largă bază electorală în așa fel încît să reprezinte interesele generale ale populației române".

Comisia trebuie să constate, în primul rînd, poziția în care se găsește prin împrejurările care i-au fost create. Instrucțiunile ulterioare pe care membrii Comisiei le-au primit din partea guvernelor lor, punîndu-i în imposibilitatea de a discuta problemele la care

[1] A. Ubicini, **La question des Principautés devant l' Europe,** Paris, 1858, Ediția II, pp. 142-143.

[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 3/1975.

se referă exact dezideratele sus-menţionate, rezultă că această Comisie nu poate aborda în raportul său colectiv niciuna din problemele asupra cărora s-au pronunţat în exclusivitate voturile Divanului Munteniei.

Nu este de asemenea competenţa Comisiei nici de a constata dacă modul de a proceda al sus-menţionatului Divan şi regulamentele adoptate pentru desfăşurarea dezbaterilor sale sînt sau nu conforme cu prevederile firmanului de convocare; căci Comisia nu a participat de loc la elaborarea acestui document, iar mandatul său nu o autorizează cîtuşi de puţin să-i interpreteze sensul.

Memorandul Divanului Munteniei constituie o anexă a raportului de faţă; dată fiind importanţa sa, acest document merită să fie examinat şi evaluat în ansamblul său;[1] *iată de ce este deci inutil de a se intra aici într-o recapitulare amănunţită a conţinutului său, ca şi de a se face o analiză generală a actelor şi deliberărilor înregistrate în procesele-verbale ale Adunării.*

În consecinţă, Comisia, nepulînd depăşi limitele ce i-au fost impuse conform remarcilor precedente, se va limita să semnaleze pe scurt următoarele fapte, fără a pretinde totuşi că prin aceasta sînt mai puţin importante faptele pe care se abţine de a le menţiona în mod special.

Memorandul Divanului Munteniei scoate în evidenţă următoarele:

1. Principatele au respectat totdeauna legăturile cu Imperiul otoman şi Divanul declară că recunoaşterea drepturilor Principatelor nu poate decît să sporească puterea acestui imperiu.

2. Memorandul defineşte natura legăturilor existente între Sublima Poartă şi Principate, căutînd de asemenea să stabilească care sînt drepturile acestora din urmă. Documentul arată că drepturile îşi au rădăcina în vechile tratate care recunosc Principatelor deplinul exerciţiu al suveranităţii interne şi externe. Sprijinindu-se pe autoritatea lui Vattel[2]*, care susţine că tributul plătit de un stat nu îl privează de suveranitate, memorandul ţine să precizeze că raporturile dintre Principate şi Sublima Poartă erau similare celor existente între două state independente, din care unul se obligă să plătească tribut în schimbul unei protecţii şi nu a unor legături de la vasal la suzeran.*

3. Cerînd unirea Principatelor pentru a satisface dezideratele ţării şi drept un mijloc de a-i mări resursele, memorandul scoate în evidenţă rivalităţile şi invidiile familiilor pămîntene pentru a conchide că este imposibilă constituirea unui guvern stabil sub unul din membrii acestor familii şi a demonstra necesitatea imperioasă de a se aşeza pe tronul Moldo-Valahiei un prinţ aparţinînd uneia din casele suverane ale Europei. Înaltele puteri vor aprecia, adaugă memorandul, că fără un principe străin, suferinţele ţării, departe de a înceta, nu ar face decît să sporească.

4. În virtutea Capitulaţiilor deja invocate, Divanul stabileşte dreptul naţiunii de a-şi alege principii de unde va crede de cuviinţă şi de a-i declara ereditari. Totuşi, Înaltele puteri fiind mai competente în această alegere, Divanul îşi exprimă încrederea în înţelepciunea lor şi se declară convins că principele ales de Congres va fi primit ca şi cînd ar fi alesul naţiunii însăşi.

5. Declarînd că principiul reprezentativ a fost din totdeauna în vigoare în instituţiile ţării, memorandul afirmă că Principatele nu au simţit niciodată nevoia unui senat şi nici nu au dispus de elementele sale constitutive. În această privinţă Comisia socoteşte de datoria ei să remarce că istoria nu vine în sprijinul acestei ultime afirmaţii.

Conform memorandului, Principatele doresc, aşadar, să aibă o singură adunare, pusă pe baze suficient de largi pentru a reprezenta toate clasele populaţiei.

6. Memorandul declară, în repetate rînduri, că numai prin îndeplinirea tuturor deziderateleor exprimate, poporul moldo-valah va putea fi satisfăcut.

7. Adoptînd concluziile raportului anexat, prezentat de una dintre comisiile sale la 2 (14) decembrie 1857, Divanul se consideră învestit cu drepturile suveranităţii naţionale şi cu îndrituirea de a face legea electorală.

Comisia trebuie să constate că această îndrituire nu a fost niciodată acordată Divanului.

8. După ce s-a declarat incompetent să trateze problemele interne, susţinînd că aceste probleme sînt subordonate viitoarei organizări politice a ţării, Divanul recunoaşte necesitatea unor reforme, dar constată că relele ţării provin nu atît din existenţa unor legi imperfecte cît din neaplicarea lor.

Trecînd la studierea actelor Divanului Moldovei care şi-a încheiat lucrările abia la 21 decembrie 1857 (2 ianuarie 1858), Comisia constată, mai întîi, că această adunare a mers iniţial pe un drum analog celui urmat de către Divanul Munteniei, formulîndu-şi deziderateleîn următoarele cinci puncte:

„I. Respectarea drepturilor Principatelor şi îndeosebi a autonomiei lor potrivit conţinutului vechilor Capitulaţii încheiate de ele cu Sublima Poartă în 1393, 1511 şi 1634.

II. Unirea Principatelor într-un singur stat cu numele de România.

III. Un principe străin ereditar, ales dintre dinastiile domnitoare ale Europei, şi ai cărui moştenitori vor fi crescuţi în religia ţării.

IV. Neutralitatea teritoriului Principatelor.

V. Încredinţarea puterii legislative unei Adunări generale în care vor fi reprezentate toate interesele naţiunii. Toate aceste drepturi sub garanţia colectivă a puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris".

Deziderateleexprimate de Divanul Moldovei sînt deci identice, în ceea ce priveşte fondul, cu cele formulate de Divanul Munteniei; iată de ce motivele care au determinat Comisia să nu intre în aprecierea acestora din urmă, îi impun astăzi aceeaşi rezervă cu privire la hotărîrile sus-arătate ale Adunării ţinute la Iaşi.

Divanul Moldovei a mers pe un drum mai direct pentru a ajunge la acelaşi rezultat ca şi Divanul Munteniei, adoptînd pur şi simplu, cu unanimitate minus două voturi, moţiunea unuia dintre membrii săi, sprijinită de un alt deputat, după discursul căruia Adunarea s-a declarat suficient de edificată. Întemeindu-se pe o serie de considerente, această moţiune dezvoltă următoarea argumentare:

Adunarea Moldovei se străduie să stabilească în primul rînd că vechile Capitulaţii recunosc poporului deplina exercitare a suveranităţii interne şi externe şi „că, în consecinţă, ea nu îşi asumă obligaţia de a recunoaşte mai presus de ea o putere legislativă străină". Totuşi, Divanul nu invocă în sprijinul declaraţiei sale textul integral al vechilor Capitulaţii, cum a făcut Divanul Munteniei. (Vezi anexa justificativă la memorandul muntean). Recunoscînd în aceste limite drepturile Sublimei Porţi, Divanul Moldovei este de părere: că reformele pe care le comportă reorganizarea cerută de interesele naţionale, materiale şi morale, nu ar putea fi circumscrise decît de înseşi aceste drepturi, „pe care românii, spune Divanul le-au respectat totdeauna şi pe care le vor respecta în toată integritatea lor".

Cauza unirii celor două Principate, sub guvernul ereditar al unui principe, aparţinînd unei dinastii domnitoare a Europei, este susţinută de Divanul Moldovei prin argumente aproximativ analoge celor avansate de Divanul Munteniei.

Or, Comisia trebuie să remarce, că, chiar dacă ereditatea în aceeaşi familie a existat în fapt şi prin forţa împrejurărilor în cele două Principate, pe parcursul unor anumite perioade din istoria lor, ea nu a existat de jure, dat fiind că principiul electiv a fost totdeauna în vigoare, rezervîndu-se însă Sublimei Porţi dreptul de învestitură începînd cu epoca la care s-a stabilit acest drept.

În ceea ce priveşte alegerea principelui care ar urma să fie solicitat să conducă cele două Principate Unite, Divanul încredinţează această problemă puterilor garante, aşa cum a făcut şi Divanul Munteniei.

El cere în plus neutralitatea teritoriului, încercînd să-i găsească izvorul în articolele 26 şi 27 ale Tratatului de la Paris. În sfîrşit, declarînd că se întemeiază pe vechile obiceiuri ale ţării, el reclamă „ca puterea legislativă să fie încredinţată unei Adunări generale în care vor fi reprezentate toate interesele poporului".

După ce a exprimat astfel dezideratele poporului în privinţa puterilor constitutive ale viitoarei sale guvernări, Divanul Moldovei nu a crezut de cuviinţă, ca cel al Munteniei, să se oprească la această primă parte a misiunii sale şi, adoptînd un procedeu diferit de cel aplicat la Bucureşti şi, mai conform cu scopul convocării sale, el a hotărît să trateze un anumit număr de probleme de interes general.

Aceste probleme, într-un număr limitat, iniţial la 12 ridicat apoi la 14 şi, în sfîrşit, la 19, au fost discutate în sînul Divanului în următoarea ordine:

1. Libertatea cultelor cu restricţia prevăzută prin Capitulaţii.

2. Organizarea forţei armate naţionale în vederea sistemului defensiv al Principatelor.

3. Egalitatea în faţa legii. Accesul tuturor românilor la toate funcţiile publice. Aşezarea egală şi generală a impozitului. Serviciul militar general.

4. Respectarea domiciliului şi a libertăţii individuale.

5. Instituirea unei autorităţi sinodale centrale pentru problemele eclesiastice ale bisericii române.

---

[1] Este vorba despre **Actul dezvoltător votului Adunării ad-hoc a României,** din 9/21 octombrie, publicat în **Magazin istoric,** nr. 6/1975.

[2] Diplomat şi jurist elveţian (1714-1767).

6. Separarea puterii legislative de cea executivă.

7. Obligaţia străinilor de a se supune legislaţiei ţării.

8. Dreptul Principatelor de a-şi stabili în mod liber relaţiile comerciale.

9. Rectificarea frontierelor Principatelor de către o comisie europeană.

10. Drepturi politice pentru autohtonii de toate riturile creştine.

11. Independenţa magistraturii faţă de administraţia propriu-zisă.

12. Respectul proprietăţii.

13. Învăţămîntul public gratuit şi obligatoriu în toate oraşele şi comunele ţării.

14. Responsabilitatea miniştrilor.

15. Respingerea constituirii unui senat. Dezideratul unei singure Adunări.

16. Tributul care urmează a fi plătit Porţii.

17. Rectificarea frontierei dintre Principate şi Imperiul otoman de către o comisie europeană.

18. Cererea de a se preciza calea pe care Principatele vor putea solicita intervenţia puterilor garante în cazul unei violări a drepturilor lor.

19. Întrunirea celor două Divane pentru votarea legii electorale.

În ceea ce priveşte **primul punct,** *care se ocupă de libertatea cultelor, Divanul a votat în felul următor:*

„Religia dominantă în România este religia ortodoxă orientală; practicarea cultelor celorlalte religii recunoscute va fi liberă cu restricţia prevăzută prin Capitulaţii".

Acest vot efectuat în cea de-a 11 şedinţă, la 25 octombrie 1857[1], nu face decît să confirme statu-quo-ul existînd din timpuri străvechi.

În plus, reprezentanţii Austriei, Franţei, Prusiei, Rusiei şi Sardiniei o consideră conformă cu principiile consacrate de Congresul de la Paris.

Dar, asupra acestui punct există anumite divergenţe de opinii şi dl. reprezentant al Turciei în Comisie remarca, în primul rînd, că restricţia pe care Divanul Moldovei doreşte să o aducă prin votul sus-menţionat religiei mahomedane este contrară spiritului secolului şi practicilor actuale din Imperiul otoman; în consecinţă, socoteşte votul sus-menţionat al Divanului Moldovei ca inadmisibil.

Dl. reprezentant al Rusiei în Comisie este de părere că restricţia formulată prin hotărîrea Divanului Moldovei la adresa liberului exerciţiu al cultului musulman este pur politică; ea trebuie legată de Capitulaţii, care interzic supuşilor musulmani ai puterii suzerane să se stabilească în Principate; de vreme ce interdicţia trebuia să fie menţinută, restricţia este consecinţa ei naturală.

Dl. reprezentant al Marii Britanii în Comisie se raliază la părerea colegilor săi din Austria, Franţa, Rusia şi Sardinia care opinează că hotărîrea emisă de Divanul Moldovei confirmă starea de lucruri existentă din vremuri imemoriale. Dar, pentru a-şi exprima părerea personală mai limpede, el nu ezită a se pronunţa în favoarea principiului general al libertăţii cultelor fără alte restricţii decît cele pe care le-ar putea impune necesitatea de a se menţine buna rînduială.

Cît despre restricţia specială pe care Divanul Moldovei o leagă de vechile hatişerife, sir Henry Bulwer consideră, ca şi dl. de Basily, că dată fiind legătura cu hatişerifele sus-menţionate pe care Comisia nu are căderea să le interpreteze, această restricţie trebuie să fie lăsată pe seama hotărîrii Congresului.

Cel de-al **doilea punct** *priveşte organizarea forţei armate naţionale, organizare la baza căreia Divanul cere să fie puse principiile enunţate mai jos:*

„I. Organizarea forţei armate naţionale pentru a asigura neutralitatea şi sistemul defensiv al Principatelor Unite şi, în caz de invazie, a posibilităţii de a mobiliza o forţă suficientă.

II. Recunoaşterea dreptului Principatelor de a putea construi fortificaţii de apărare.

III. În nici o împrejurare şi în nici un moment, aceste fortificaţii nu vor putea fi ocupate decît de către trupele armatei naţionale a Principatelor.

IV. În nici un caz, trupele Principatelor nu vor putea fi folosite decît la apărarea ţării".

Evitînd să vorbească în acest raport de organizarea militară actuală a Principatelor, Comisia se mărgineşte să remarce cu privire la hotărîrea Adunării Moldovei despre dezvoltarea ulterioară a sistemului militar, că aceasta trebuie să fie subordonată instituţiilor, precum şi poziţiei politice a ţării.

Date fiind instrucţiunile speciale care exclud problemele de acest tip din dezbaterile Comisiei, aceasta se abţine să emită o părere în problema de faţă.

Totuşi, dl. reprezentant al Imperiului otoman îşi formulează încă de pe acum rezerve în lumina drepturilor speciale ale Sublimei Porţi faţă de forţele armate şi lucrările de fortificaţii de toate categoriile.

Privitor la punctele de interes general cuprinse sub nr. 3 al seriei sus-indicate, Divanul Moldovei a deliberat în cea de-a 12-a şedinţă, din 29 octombrie 1857, şi a emis cinci deziderate astfel formulate:

a) Abolirea privilegiilor de clasă în România.

b) Egalitatea tuturor românilor în faţa legii.

c) Aşezarea echitabilă şi generală a impozitelor, proporţional cu averea fiecăruia, fără nici o deosebire.

d) Obligativitatea generală a serviciului militar.

e) Accesul tuturor românilor la toate funcţiunile publice.

Comisia observă că există privilegii politice inerente ansamblului instituţiilor unei ţări; există de asemenea altele care favorizează condiţia particulară a claselor sau a indivizilor, independent de aceste instituţii.

În privinţa celor dintîi, neputînd emite o opinie asupra viitoarelor condiţii politice ale ţării, Comisia nu poate să se pronunţe nici asupra lor. Dar, în privinţa celor din categoria a doua, în care se includ, firesc, scutirea de impozit şi inegalitatea în faţa legii, Comisia este de părere că abolirea lor este justă şi necesară.

Cel de-al **patrulea punct:** *Respectarea domiciliului şi a libertăţii individuale a fost discutat în şedinţa din 31 octombrie 1857 (protocol nr. 13) şi formulat de către Adunare precum urmează:*

„1. Respectarea domiciliului şi a libertăţii individuale.

2. Supunerea fiecărui cetăţean magistraţilor stabiliţi prin lege.

3. În nici un caz nu se vor putea crea comisii sau tribunale speciale".

Reprezentanţii Austriei, Prusiei, Rusiei şi Turciei consideră aceste principii prea abstracte şi prea generale pentru a oferi Comisiei o bază suficientă de evaluare a aplicabilităţii lor la necesităţile şi moravurile ţării. Or, în momentul în care puterile constitutive ale acestei ţări nu sînt încă determinate şi cînd legislaţia, înainte de toate, trebuie să fie pusă în raport cu gradul de civilizaţie naţională nu ar fi prudent să se adopte anticipat şi fără rezervă ca drepturi fundamentale, principii abstracte şi absolute, asemenea celor emise de Divanul Moldovei în această problemă.

Reprezentanţii Franţei, Marii Britanii şi Sardiniei aderă întrutotul la principiile privind respectarea domiciliului şi a libertăţii individuale, enunţate de Divanul Moldovei spre a servi de bază legislaţiei viitoare. Dar, ei nu pot trece cu vederea că s-ar putea ivi împrejurări excepţionale, cărora aplicarea regulată a acestor principii tutelare va trebui neapărat să li se subordoneze.

Cel de-al **cincilea punct:** *Instituirea unei autorităţi sinodale centrale pentru problemele eclesiastice ale bisericii române, a fost discutat în şedinţa din 4 noiembrie 1857 (protocol nr. 14), Adunarea votînd următoarea hotărîre.*

„1. Recunoaşterea în Principatele Unite a independenţei bisericii ortodoxe orientale faţă de orice altă autoritate eclesiastică, cu păstrarea, totuşi, sub raportul dogmelor, a unităţii de credinţă cu biserica ecumenică a Orientului.

2. Instituirea unei autorităţi sinodale centrale pentru problemele spirituale, canonice şi disciplinare, în sînul căreia va fi reprezentat de asemenea clerul mirean al fiecărei dioceze.

3. Nici mitropolitul, nici episcopii ţării nu vor putea fi aleşi niciodată şi cu nici un chip dintre străini sau cetăţenii naturalizaţi".

Această hotărîre se sprijină pe cîteva considerente, dintre care primul este scos, prin instrucţiunile speciale, de sub competenţa Comisiei, dat fiind că se referă la interpretarea dată de Divan drepturilor de suveranitate şi de autonomie naţionale. Comisia ţine să observe că rezerva, pe care şi-o impune în cazul de faţă se va aplica în acelaşi mod în toate cazurile viitoare în care Divanul va recurge la aceeaşi interpretare a drepturilor sale.

Odată făcute aceste rezerve, Comisia nu ezită să recunoască că biserica ortodoxă orientală a Principatelor pare să beneficieze de o deplină independenţă administrativă întrucît ea nu recunoaşte decît în materie de dogmă supremaţia şi jurisdicţia canonică a Scaunului patriarhal de la Constantinopol. Art. 360 al Regulamentului organic al Munteniei şi art. 412 al Regulamentului organic al Moldovei stabilesc, „potrivit dreptului vechi al ţării şi uzanţelor în vigoare", modul de

---

[1] Datele calendaristice sînt în stil vechi — **n.r.**

alegere a capilor bisericii, specificînd că dreptul de recunoaştere canonică rezervat Scaunului patriarhal priveşte numai mitropoliţii.

Cu această restricţie, dezideratul de autonomie al bisericii Moldovei corespunde stării de lucruri actuale. Trebuie totuşi remarcat că, formulînd ca un deziderat ceea ce, conform afirmaţiilor sale există deja **în drept,** *Divanul a socotit că trebuie să se întemeieze pe următorul considerent:*

„Patriarhii Constantinopolului se străduiesc şi astăzi să ştirbească independenţa capilor bisericii din Principate şi, adesea din motive politice, să exercite chiar o presiune depăşindu-şi orice competenţă, asupra mitropoliţilor şi, prin intermediul lor, asupra Principatelor înseşi".

Dezideratul instituirii unei autorităţi sinodale pentru Principatele **unite** *într-un singur stat autonom, se va realiza numai în funcţie de condiţiile în care Congresul va pune cele două ţări. După părerea Comisiei, problema pare, în orice caz prin însăşi natura sa, să necesite negocieri prealabile şi directe între cele două biserici, adică între cea de la Constantinopol şi cea a Principatelor, pentru că este vorba pur şi simplu de schimbarea unor legături spirituale care, de la pătrunderea creştinismului, nu au încetat să existe între biserica română şi cea de la Constantinopol. Problema este deci bilaterală şi vizează drepturile bisericii ecumenice.*

Dezideratul conform căruia nici mitropolitul, nici episcopii ţării nu vor putea fi aleşi niciodată şi cu nici un chip dintre străini sau cetăţenii naturalizaţi (în traducerea franceză a procesului verbal nr. 13, se spune împămînteniţi — **n.r.**), *corespunde dispoziţiilor Regulamentului organic care stabileşte că „mitropolitul şi episcopii diocezelor vor fi aleşi din rîndul clerului pămîntean".*

Dl. reprezentant otoman consideră de datoria sa să observe că dezideratul de constituire a unei autorităţi sinodale centrale, implicînd o separare între biserica Moldovei şi cea de la Constantinopol, aduce un grav prejudiciu drepturilor bisericii greceşti, care nu ar putea, în nici un caz, negocia într-o problemă atît de importantă şi delicată fără încuviinţarea prealabilă a Sublimei Porţi.

Cel de-al **şaselea punct,** *dezbătut în şedinţa din 6 noiembrie 1857 (protocol nr. 15), arată că Divanul Moldovei doreşte „separarea puterii legislative de cea executivă".*

Considerentele stînd la baza acestui deziderat tind să demonstreze că el nu este decît dezvoltarea principiilor fundamentale ale viitoarei organizări a ţării, principii adoptate prin votul adunării în şedinţa din 7 octombrie.

Dar, întrucît Comisia nu are competenţa să examineze amintitele principii i se impune aceeaşi rezervă cu privire la consecinţele lor aşa cum au fost formulate de Divan.

Cel de-al **şaptelea punct,** *care se ocupă de punerea străinilor sub jurisdicţia ţării, a fost dezbătut în şedinţa de la 6 noiembrie 1857 (procesul verbal nr. 15) a Divanului Moldovei.*

Cu prilejul discutării acestui deziderat şi a considerentelor, amplu motivate, pe baza cărora Divanul şi-a formulat concluziile, în sînul Comisiei s-a manifestat o divergenţă de opinii care se referă la jurisdicţia exercitată de consulatele străine în Principate.

Dl. reprezentant al Turciei scoate în evidenţă că hotărîrea Divanului Moldovei, privind punerea străinilor sub jurisdicţia ţării, semnifică, cu alte cuvinte, abolirea tratatelor existente între Sublima Poartă şi puterile străine. Guvernul imperial nu va ezita să adere la acest principiu în cazul cînd puterile vor fi de acord să desfiinţeze jurisdicţia specială, sub care sînt puşi supuşii lor care locuiesc în Turcia; nu poate admite însă pretenţia Principatelor de a se situa, din punct de vedere al drepturilor internaţionale, pe o poziţie excepţională în comparaţie cu celelalte părţi ale Imperiului. El speră că onorabilii săi colegi nu vor ezita să-i împărtăşească părerea în această privinţă. Cît despre abuzurile de care se plînge Divanul Moldovei, ele sînt inerente sistemului.

În considerentele aduse în sprijinul acestui deziderat, domnii reprezentanţi ai Franţei, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei şi Sardiniei văd două probleme distincte:

1. Un protest al Divanului împotriva aplicării absolute în Principate a tratatelor existente între Sublima Poartă şi puterile creştine şi prevăzînd jurisdicţia consulară.

2. Plîngeri contra extinderii abuzive date în ultimă instanţă acestei jurisdicţii.

În privinţa considerentelor din prima categorie, reprezentanţii sus-menţionaţi recunosc că problema, prin însăşi natura ei, depinde de hotărîrea puterilor, dar se consideră îndreptăţiţi să observe că jurisdicţia respectivă dă loc la mari inconveniente şi că ar fi, aşadar, de dorit să fie abolită de îndată ce tribunalele ţării vor oferi suficiente garanţii.

În privinţa plîngerilor din a doua categorie de considerente referitoare la abuzuri care sînt manifeste şi care creează greutăţi administraţiei, reprezentanţii sus-amintiţi sînt de părere că ar trebui luate măsuri pentru a se constata imediat valabilitatea acestei acuzaţii şi pentru a suprima fără întîrziere toate abuzurile ce nu sînt inerente sistemului însuşi.

Dl. reprezentant al Austriei observă că, în conformitate cu dispoziţiile firmanului de convocare, Divanurile ad-hoc nu aveau ca misiune „decît să exprime deziderate Principatelor cu privire la revizuirea statutelor şi regulamentelor în vigoare".

Abordînd, aşadar, problema jurisdicţiei consulare, exercitată în aceste ţări pe baza convenţiilor existente între Sublima Poartă şi toate puterile europene, Divanul Moldovei şi-a depăşit în mod evident sfera atribuţiilor sale, delimitate clar prin amintitul firman, deoarece a exprimat deziderate referitoare la revizuirea nu a regulamentelor şi statutelor, ci a tratatelor internaţionale în vigoare, revizuire a cărei admisibilitate, de altfel, nu s-ar putea discuta decît între Sublima Poartă şi puterile care au încheiat cu ea susmenţionatele convenţii.

Cît despre plîngerile pe care Divanul Moldovei le-a formulat împotriva extinderii abuzive a jurisdicţiei respective, dl. de Liehman declară că, după o serie de informaţii precise, pe care a avut grijă să le strîngă în legătură cu gestiunea Consulatelor Austriei din Principate, nu a avut loc o asemenea extindere din partea lor şi ele exercită această jurisdicţie, astăzi ca şi în trecut, în limitele stricte ale tratatelor. El mai ţine să scoată în evidenţă că guvernul imperial austriac controlează în modul cel mai activ sus-menţionatele consulate, nu tolerează din partea lor nici un abuz şi, de îndată ce se iveşte unul, îl reprimă cu cea mai mare severitate. Ca atare, propunerea făcută de domnii reprezentanţi ai Franţei, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei şi Sardiniei nu îşi are obiect în ceea ce priveşte consulatele Austriei.

Cel de-al **optulea punct.** *Discuţia Divanului Moldovei, în şedinţa a 16-a, din 9 noiembrie 1857, asupra dreptului Principatelor de a-şi stabili în mod liber relaţii comerciale, a avut drept rezultat un deziderat astfel formulat: „Puterile garante să binevoiască a recunoaşte străvechiul şi imprescriptibilul drept al Principatelor Unite de a-şi reglementa ele însele relaţiile comerciale cu alte state".*

Cel de-al **nouălea punct** *de interes general asupra căruia Divanul Moldovei a deliberat în cea de-a 17-a şedinţă, din 12 noiembrie 1857, se referă la rectificarea frontierelor Principatelor de către o Comisie europeană. Acest deziderat întemeiat pe o serie de considerente, a fost formulat după cum urmează:*

„Recunoscînd vechiul şi imprescriptibilul drept al Principatelor de a-şi reglementa ele însele frontierele care le despart de statele vecine, puterile garante să binevoiască a le acorda şi rectificarea frontierelor Principatelor de către o Comisie europeană".

Dezideratele enunţate la punctele 8 şi 9, referindu-se la probleme care nu intră în atribuţiile sale, Comisia se mărgineşte să le înregistreze.

În legătură cu punctul 8, dl. reprezentant al Turciei prezintă următoarele observaţii:

După înţelesul ce i-l atribuie autorii acestei moţiuni, dreptul revendicat de Divanul Moldovei de a-şi stabili în mod liber relaţii comerciale are în vedere capacitatea de a încheia tratate cu Puterile străine, capacitate inerentă suveranităţii şi independenţei politice, de care Moldova nu a beneficiat în nici o perioadă după supunerea sa faţă de Imperiul otoman[1]. În consecinţă, Savfet Effendi este convins că refuzul Sublimei Porţi de a accepta acest punct va întruni, fără îndoială, adeziunea unanimă a Puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris.

În privinţa celui de-al **zecelea punct** *de interes general, asupra căruia Divanul Moldovei a deliberat în şedinţa a 17-a, din 12 noiembrie 1857 şi care avea drept obiect drepturile politice ce urmează a fi acordate pămînteni lor de orice rit creştin, Divanul — după lungi şi furtunoase discuţii, nepulîndu-se pune de acord asupra adoptării acestui principiu, deşi el avea sprijinul şi călduroasa recomandare a comisiei însărcinate de Divan cu examinarea acestei chestiuni — a stabilit în cele din urmă „că problema respectivă trebuie lăsată de-o parte, fiind de competenţa viitoarei Adunări legislative."*

Constatînd acest fapt, Comisia de reorganizare consideră totuşi că nu poate trece sub tăcere că argumentele pe care le-a invocat comisia Divanului

---

[1] Afirmaţie inexactă — **n.r.**

mai sus-menționat în favoarea admiterii tuturor creștinilor autohtoni, fără distincție de rit, par a fi de natură să merite atenția cea mai serioasă din partea Congresului, dat fiind: că în Moldova numărul creștinilor aparținînd altor biserici decît cea de rit grec oriental este important; că, îndeosebi, există în acest Principat o numeroasă populație armeană și catolică, totalizînd peste 50 000 suflete; că populația amintită este supusă acelorași obligații fiscale, de clacă și de serviciu militar ca și țăranii de rit ortodox și că ar fi, în consecință, pe cît de nedrept pe atît de primejdios de a lipsi respectiva populație de drepturi politice numai din cauza religiei sale; în sfîrșit, că atît clerul catolic cît și comunitatea armeană din Moldova au adresat Comisiei memorii bazate pe argumentele cele mai concludente, împotriva excluderii pămîntenilor de diferite confesiuni creștine de la exercițiul drepturilor politice.

Sir Henry Bulwer adaugă la aceste observații că speră că pe viitor israeliții vor fi tratați în Principatele creștine cu aceeași toleranță de care s-au bucurat dintotdeauna în restul Imperiului otoman.

Deși recunoaște că această problemă este de resortul viitoarei legislații, dl. reprezentant al Rusiei relevă că catolicii din Moldova beneficiază de toate drepturile politice; printre ei unii sînt proprietari și boieri și au luat parte la alegeri. Articolul I din legea împămîntenirii în Moldova fiind identic cu articolul I al legii înscrise în Regulamentul organic din Muntenia, recunoaște implicit acest drept tuturor riturilor creștine. Restricția adusă prin articolul IV al aceleiași legi a fost adăugată de către Adunarea de revizie a Moldovei. Situația morală și socială a evreilor din Moldova este de asemenea natură încît admiterea lor printre cei ce beneficiază de drepturi politice și desființarea unor anumite restricții legale care îi vizează pot aduce mari neajunsuri. În orice caz, însă, există o obligație care ar trebui impusă oricărei comunități ce ar beneficia de plenitudinea drepturilor politice — anume că clerul și biserica acestei comunități să se supună legilor țării, întocmai ca și biserica autohtonă. Deoarece ar fi o anomalie să se acorde populației respective beneficiul tuturor drepturilor politice, iar clerul și biserica sa să se bucure de privilegiul extrateritorialității; totuși, așa se întîmplă în Principate, unde clerul și biserica catolică se află în momentul de față sub jurisdicția consulatelor Austriei, nefiind, prin urmare cîtuși de puțin supuse legilor țării.

Cel de-al **unsprezecelea punct** *de interes general, abordat de Divanul Moldovei în a 18-a ședință, din 14 noiembrie 1857, se referă la independența magistraturii față de administrația propriu-zisă.*

Hotărîrea Divanului a fost formulată în următorii termeni:

„Adunarea dorește ca viitoarea reorganizare a României să aibă drept principii fundamentale:

1. Completa independență a ramurii judecătorești de ramura administrativă.

2. Inamovibilitatea judecătorilor. Modul de realizare va fi stabilit de viitoarea Adunare legislativă".

Aceste deziderate se sprijină pe cîteva considerente, dintre care unele nu enunță decît principii generale și cunoscute, pe cînd altele privesc împrejurări locale. Divanul invocă, în sfîrșit, în favoarea dezideratelor susmenționate dispozițiile prevăzute în articolele 279, 285, 302, 318 și 335 din Regulamentul organic.

Printre considerentele privind împrejurările locale, Comisia ține să releve în mod deosebit, întrucît pare a fi destul de întemeiat, pe cel care afirmă „că s-a constatat dintr-o experiență recentă că datorită faptului că puterea administrativă propriu-zisă nu este suficient separată de puterea judiciară, au rezultat numeroase inconveniente și abuzuri".

Cu privire la articolele sus-menționate din Regulamentul organic, care sînt invocate de către Divan, Comisia observă că art. 279 stabilește **separarea** *puterilor administrativă și judiciară.*

Totuși, Comisia a fost nevoită să constate că, în ciuda acestui principiu și încălcînd limitele legii prin care i se încredințează supravegherea tutelară asupra mersului justiției, puterea administrativă a intervenit, din nefericire, în cîteva cazuri, nu numai în actele de procedură, ci pînă și în sentințe. Or, împotriva acestui abuz ar fi necesare garanții.

Art. 285 recunoaște ca fiind salutar principiul inamovibilității magistraților, dar lasă pe seama domnului și a Adunării generale ordinare să statueze, după un termen de nouă ani, „dacă principiul inamovibilității slujbașilor din ramura judiciară va putea fi aplicat fără inconveniente", în care caz rămîne ca domnul și Adunarea să-l adopte și să-l pună în practică, posibilitate de care pînă acum guvernul Moldovei nu a făcut totuși uz.

Comisia nu socotește că poate recomanda în momentul de față, adoptarea fără rezerve a principiului inamovibilității judecătorilor, oricît de salutar ar fi el în sine.

Comisia își va motiva această opinie în capitolul din raport consacrat organizării justiției din raportul său.

Cel de-al **doisprezecelea punct** *— respectarea proprietății — a fost adoptat în unanimitate și fără dezbateri în ședința din 18 noiembrie 1857 și semnat, două zile mai tîrziu, în a 20-a ședință, din 20 noiembrie.*

Acest principiu este o condiție atît de esențială pentru orice guvernări conforme tuturor regulilor, încît Comisia se abține de a-l mai corobora, indiferent de considerente.

În aceeași ședință, Adunarea a adoptat, totodată, principiul următor:

Cel de-al **treisprezecelea punct:** *învățămîntul public gratuit și obligatoriu în toate orașele și în toate comunele țării.*

Comisia nu poate subscrie la un principiu conceput în termeni atît de absoluți. Căci, pentru a ști pînă la ce anume treaptă poate fi aplicat învățămîntul gratuit, ar trebui cunoscute dinainte resursele pe care guvernul le-ar putea aloca într-o proporție justă, unui asemenea scop. Dar Comisia își face datoria de a semnala starea de înapoiere în care se află, mai mult sau mai puțin, toate ramurile învățămîntului public, atît cel elementar cît și cel superior. Este de dorit, așadar, ca guvernul să depună strădanii necurmate, pe viitor, pentru a ameliora această stare de lucruri.

Cel de-al **patrusprezecelea punct.** *Divanul ad-hoc al Moldovei, în ședința sa din 19 noiembrie 1857 (procesul verbal nr. 20) a formulat următoarele deziderate drept baze ale viitoarei organizări a României:*

„1. Responsabilitatea miniștrilor în fața Adunării generale.

2. O lege specială, votată de Adunare, în prima sa ședință va înființa tribunalul însărcinat să judece pe miniștrii puși sub acuzație de către Adunare.

3. În nici un caz, miniștrii condamnați nu vor putea fi grațiați de șeful statului".

Principiul responsabilității miniștrilor este o consecință a formei constituționale pe care Divanul Moldovei nu a pierdut-o din vedere în nici una din deciziile sale asupra viitoarei guvernări a țării. Principiul presupune, înainte de toate, un principe suveran, limitat la exercitarea autorității sale de către o Adunare reprezentativă. Bizuindu-se tocmai pe jocul acestor două elemente, Divanul își exprimă speranța de a vedea că se traduce în fapt o responsabilitate care, conform considerentelor aflate la baza hotărîrii, a fost deja recunoscută în principiu de către Regulamentul organic. Dar așa cum o preconizează Regulamentul, această responsabilitate diferă considerabil de cea care ar putea decurge din sistemul constituțional. Potrivit dispozițiilor Regulamentului organic, Adunarea generală nu are decît dreptul de reprezentare pe lîngă șeful statului, precum și dreptul de a semnala abaterile în comportarea funcționarilor cu răspundere. Trimiterea lor în judecată este, însă, de competența principelui.

Comisia nu poate, prin urmare, să considere dezideratul amintit al Divanului Moldovei drept o consecință izvorînd din Regulamentul organic; este mai degrabă un principiu care poate purcede dintr-o nouă Constituție. Comisia se abține, prin urmare, de la orice opinie în această privință.

Mărginindu-se la starea de lucruri existentă, reprezentanții Franței, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Sardiniei își exprimă părerea că, așa cum este ea astăzi formulată, legea privind responsabilitatea funcționarilor este insuficientă.

Reprezentanții Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei adaugă, de asemenea, că sistemul actual răpește eficacitatea oricărei legi privind responsabilitatea funcționarilor.

Cel de-al **cincisprezecelea punct** *de interes general, asupra căruia Divanul Moldovei a deliberat în a 20-a ședință, din 20 noiembrie 1857 — deliberare ale cărei concluzii au fost semnate în ședința următoare din 23 noiembrie — se referă la respingerea constituirii unui Senat și la crearea unei singure Camere legislative.*

Dezideratele emise de către Divan în această privință sînt formulate precum urmează:

„1. Respingerea constituirii, în cadrul legislației României, a Senatului, indiferent sub ce formă sau denumire.

2. O singură Adunare legislativă, alcătuită — conform vechilor cutume, pe baze destul de largi și corespunzătoare gradului de cultură al populației — pe baza unui sistem electoral care să facă Adunarea reprezentativă pentru toate marile interese ale poporului.

3. Principelui i se recunoaște dreptul de a sancționa legile votate de Adunare, de a le supune unei a doua dezbateri și, în caz de refuz, de a pronunța dizolvarea Adunării și de a chema, prin aceeași ordonanță, țara la noi alegeri.

4. Principele este obligat să sancționeze legile votate de Adunare în două legislaturi.

5. Deputaților li se interzice să accepte, din partea guvernului, pe toată durata sesiunii, funcții, demnități sau alte recompense, urmînd a fi considerați demisionari prin simplul fapt că au acceptat o singură funcție sau distincție dintre cele menționate".

Dintre considerentele care preced această decizie, Comisia nu socotește necesar să releve decît pe următorul, întrucît el explică adevăratul motiv pentru care Divanul a revenit asupra unei teme deja abordate în a 7-a ședință din 7 octombrie (dată la care și-a formulat dezideratele cu privire la forma de guvernare și a puterii constitutive).

„Considerînd că paragraful 28 din protocolul din 11 februarie 1856 al Conferințelor de la Constantinopol amenință țara cu constituirea unui Senat, incompatibil cu obiceiurile, cu necesitățile, cu dezideratele și mai ales cu elementele naționale...".

Reproducînd textual acest considerent, Comisia nu poate să treacă sub tăcere faptul că afirmația relativă la obiceiurile țării și la elementele naționale nu corespunde istoriei deoarece Sfatul care — înainte de promulgarea Regulamentului organic în 1834, a ființat alături de domn, sub denumirea de Divan și care, cu concursul principelui, exercita puterea legislativă și controla, pînă la un anumit punct, administrația domnului — nu a fost altceva decît un fel de Senat.

Sus-menționatele deziderate ale Divanului Moldovei nu sînt decît dezvoltarea mai precisă și mai amănunțită a dezideratelor privitoare la guvernul constituțional, pe care această Adunare dorește să le vadă aplicate în Principatele Unite într-un singur stat.

Cu toate că prin natura lor, aceste deziderate nu intră în competența Comisiei, aceasta ține totuși să emită părerea că ansamblul acestor dispoziții pare a nu fi compatibil cu situația din țară.

Cel de-al **șaisprezecelea punct.** În ședința sa din 2 decembrie 1857 (proces verbal nr. 23), Divanul Moldovei a cerut „mărinimoaselor puteri garante să binevoiască a rezolva problema tributului datorat Sublimei Porți de către Principate în conformitate cu drepturile incontestabile ale acestora".

Considerentele care preced această hotărîre demonstrează că obligațiile de plată față de Sublima Poartă au fost supuse la diferite fluctuații în perioada premergătoare introducerii Regulamentului organic. Apoi Divanul lasă să se întrevadă că Curtea Suzerană ar proiecta o majorare a tributului datorat de Principate și se ridică împotriva stipulației din Tratatul de la Adrianopol care, la fiecare schimbare de domnitor, impune Principatului un tribut extraordinar, echivalînd cu suma fixată anual pentru tribut. Divanul pretinde, de asemenea, că această dispoziție este în contradicție cu vechile capitulații și cu prima necesitate a unui guvern stabil.

Comisia consideră că această problemă iese din competența sa, deoarece aici este vorba de tratate care, întrucît privesc drepturile Porții și privilegiile Principatelor, au rămas în toată vigoarea lor, fiind recent confirmate prin Tratatul de la Paris.

În procesul verbal nr. 26, ședința din 13 decembrie 1857, Adunarea Moldovei a formulat următoarele deziderate cu privire la cel de-al **șaptesprezecelea punct** de interes general: „Puterile să binevoiască a determina, cu ajutorul unei Comisii europene rectificarea noii frontiere dintre Principatele Unite și Imperiul otoman, într-un mod conform cu drepturile imprescriptibile de proprietate, de libertate a navigației și de comerț, garantate Principatelor Române prin articolele 15, 21, 22 și 23 ale Tratatului de la Paris".

Dezbaterile care au avut loc pe această temă în sînul Adunării, precum și considerentele care preced hotărîrea se întemeiază:

1. Pe pretențiile pe care Moldova încearcă să le formuleze cu privire la drepturile ei de proprietate asupra Deltei Dunării, drepturi care, potrivit Adunării, sînt lezate prin ultimele dispoziții ale puterilor.

2. Pe fapte locale referitoare la situația creată prin actuala delimitare a orașelor Reni, Ismail, Chilia și Vilcov.

Neconsiderîndu-se autorizată prin instrucțiunile sale să discute problemele ridicate prin dezideratul suscitat, Comisia trebuie să se mărginească prin urmare să consemneze pur și simplu faptul în raportul său.

Reprezentanții Franței, Marii Britanii, Prusiei, Rusiei și Sardiniei adaugă că faptele speciale enunțate în considerentele nr. 7 și 8 ale dezideratului Divanului Moldovei privitoare la orașele mai sus-menționate ar merita poate atenția Congresului.

Reprezentantul Rusiei relevă că, independent de faptele citate în considerentele dezideratului amintit, informațiile pe care a reușit să și le procure în acest domeniu dovedesc: că orașul Vilcov, care nu are altă industrie decît pescuitul, pierzîndu-și comunicațiile cu marea prin delimitarea actuală este amenințat cu ruina în scurtă vreme; că orașul Ismail și-a pierdut, prin aceeași delimitare, grădinile de zarzavaturi și grînarele de rezervă și că comerțul celorlalte orașe moldovene de pe malul Dunării se lovește de piedici.

Reprezentantul Turciei observă: că actuala delimitare dintre Principatul Moldovei și restul Imperiului otoman a fost realizată de o comisie alcătuită din delegații celor șapte puteri, la care a luat parte, cu vot informativ, un delegat al guvernului Moldovei, în persoana domnului vornic Constantin Negruzzi; că un tratat solemn, încheiat între cele șapte puteri, și ale cărui instrumente de ratificare au fost schimbate, a fixat definitiv această frontieră și nu mai există nici o posibilitate de revenire; în consecință, această problemă nu va mai trebui să constituie, după părerea lui Savfet Effendi, un obiect de deliberare pentru Congres. Dacă orașele Moldovei, Reni, Ismail, Chilia și Vilcov s-ar fi lovit de piedici, așa cum pretinde Divanul Moldovei, membrii Comisiei însărcinați cu delimitarea ar fi remarcat și ar fi semnalat fără îndoială faptul Congresului, dar nici membrii Comisiei, nici sus-amintitul delegat al Moldovei pe lîngă această Comisie nu au făcut nici un fel de observație în această privință.

Cel de-al **optsprezecelea punct** de interes general al Divanului Moldovei, formulat în ședința din 21 decembrie 1857 și în protocolul nr. 31, exprimă dezideratul: „Ca binevoitoarele puteri să binevoiască a prevedea și a stabili, în viitoarele ședințe, calea prin care Principatele Unite să poată cere și obține puternicul sprijin al marelui areopag în cazul unor încălcări ale drepturilor lor, de indiferent unde ar veni ele".

Comisia nu este în măsură să se pronunțe asupra acestei probleme.

Referindu-se la garanția colectivă stipulată prin Tratatul de la 30 martie, reprezentanții Franței, Prusiei, Rusiei și Sardiniei recunosc utilitatea instituirii unei căi legale și permanente care să rezolve pe viitor dificultățile ce s-ar putea ivi.

Dl. reprezentant otoman observă că dezideratul sus-menționat tinde nici mai mult nici mai puțin decît să stabilească un fel de protectorat asupra Principatelor, protectorat pe care Tratatul de la Paris l-a abolit definitiv. Sublima Poartă a dat dovezi suficiente că nu are nici o intenție să violeze privilegiile și imunitățile acordate celor două Principate și că le-a respectat totdeauna cu sfințenie. Or, a crea o autoritate la care Principatele ar avea posibilitatea de a recurge de fiecare dată cînd ar crede că drepturile le-au fost lezate de către Sublima Poartă, ar însemna nu numai a se manifesta în public neîncrederea față de aceasta, ci și a stîrni în Principate o continuă nemulțumire și a îndruma reaua voință și intrigă pe calea menită să întrețină sciziunea și să provoace dezordine. Cît despre încălcările drepturilor Principatelor, care ar putea proveni dinafară, numai Sublima Poartă este cea care are căderea, la nevoie, să le împiedice și să le înlăture. După părerea reprezentantului otoman, dezideratul respectiv al Divanului Moldovei este deci cu desăvîrșire inadmisibil.

Cel de-al **nouăsprezecelea punct** pe care Divanul Moldovei l-a formulat în ședința din 21 decembrie 1857 și pe care l-a consemnat în protocolul nr. 31, încheie seria dezideratelor de interes general și este conceput astfel: „Puterile garante sînt rugate să-și dea asentimentul la convocarea celor două Adunări ad-hoc actuale, reunite într-o singură Adunare, însărcinată cu elaborarea viitoarei legi electorale a României în conformitate cu principiul emis de Divan asupra alcătuirii viitoarei legislaturi, după ce va fi fost înfăptuită marea aspirație a națiunii române, exprimată în unanimitate de Adunările de la Iași și București, cu alte cuvinte unirea celor două Principate într-un singur stat și constituirea definitivă a acestuia".

Acest deziderat fiind în întregime subordonat traducerii în viață a aspirației de unire, asupra căreia, neavînd a-și exprima nici o opinie, Comisia se mărginește și în cazul de față la simpla constatare a acestei hotărîri.

(Continuare în numărul viitor)

Muzică + politică + diplomaţie = Paderewski

Cercetătorii polonezi şi istoriografia mondială au primit de curînd o sursă deosebit de interesantă de documentare. Sub egida Institutului de istorie al Academiei de Ştiinţe a Republicii Populare Polone[1] au fost publicate patru volume totalizînd aproximativ 2 000 pagini de documente, aparţinînd cunoscutului pianist, compozitor şi om politic Ignacy Jan Paderewski (1860-1941).

Aureolat de celebritatea muzicală, Paderewski şi-a pus această glorie în slujba carierei sale politice. Documentele recent apărute — cea mai mare parte publicate în limbile originale — relevă intensa sa activitate pe scena diplomatică europeană şi mondială. Documentele lăsate de Paderewski (a murit la 21 iunie 1941 în Statele Unite) însumează cîteva zeci de mii de file şi se află actualmente în Arhivele de stat din Varşovia, potrivit dorinţei sale testamentare. Din cele 4 513 dosare, un mare număr se referă la istoria politică a Poloniei între anii 1890-1940.

Documentele reconstituie acţiunile în care s-au aflat angajaţi militanţii pentru renaşterea Poloniei la sfîrşitul secolului trecut, acţiuni care au culminat cu lupta pentru crearea statului polonez independent în timpul primului război mondial, cînd Paderewski s-a aflat alături de marele scriitor Henryk Sienkiewicz în fruntea Comitetului general de ajutorare a victimelor războiului în Polonia; ulterior Paderewski şi-a continuat activitatea politică ca reprezentant al Comitetului naţional polonez de la Paris în Statele Unite ale Americii. Sosirea lui Paderewski în decembrie 1918 la Poznan a fost semnalul declanşării insurecţiei naţionale împotriva ocupanţilor germani. Devenit simbol al mîndriei naţionale poloneze, Paderewski este ales în ianuarie 1919 prim-ministru şi ministru al Afacerilor Externe, reprezentînd de asemenea ţara sa la Conferinţa de pace de la Paris. La sfîrşitul aceluiaşi an, Paderewski renunţă la funcţiile sale guvernamentale devenind reprezentantul Poloniei la conferinţele internaţionale, inclusiv la Liga Naţiunilor. În 1921, el abandonează însă definitiv cariera diplomatică.

Acest moment nu a însemnat şi despărţirea de politică. Paderewski a continuat să joace un rol proeminent în lumea politică poloneză. Reşedinţa sa din Elveţia a fost locul unde s-a format acel nucleu al opoziţiei cunoscut sub denumirea de Frontul de la Morges, care reunea o serie de personalităţi politice adverse ale liniei de apropiere de Germania, urmată de guvernul Pilsudski-Beck. După prăbuşirea Poloniei în urma agresiunii naziste din septembrie 1939, Paderewski a devenit preşedintele Consiliului naţional (Parlamentul), iar prietenul său, generalul Wladislaw Sikorski — prim-ministru al guvernului în exil de la Londra şi comandant-şef al forţelor poloneze din Occident.

Publicarea Arhivelor politice Paderewski *este apreciată de istoricii polonezi ca o sursă documentară de o deosebită valoare şi datorită faptului că distrugerile războiului au lăsat goluri enorme în depozitele poloneze. Graţie manuscriselor de la diferitele personalităţi politice, precum şi documentelor guvernamentale păstrate cu grijă de Paderewski în Elveţia şi donate acum poporului polonez, vor putea fi valorificate numeroase momente din istoria zbuciumată a luptei pentru independenţa Poloniei.*

Doina MOTAŞ

---

[1] Institut Ossolineum Wroclaw-Varşovia-Cracovia-Gdansk, Comitet de redacţie Halina Janowska, Tádeusz Jedruszczak, Czeslaw Madajczyk, Witold Stankiewicz.

PLANŞELE NOASTRE

① Chipul unui cărturar patriot, istoric şi poet. Frescă de la Trei Ierarhi. **În medalion:** Casa Dosoftei din Iaşi, restaurată în ultimii ani **(Mitropolitul Dosoftei,** p. 46**)**

② O cunoscută legendă biblică a servit lui Bruegel cel Bătrîn pentru a înfăţişa masacrele săvîrşite în Ţările de Jos de trupele spaniole, conduse de ducele de Alba.

③ Goethe şi eroul — real — al tragediei sale: Egmont. Jos — o originală hartă de epocă a Olandei **(Egmont al istoriei şi al literaturii,** p. 48**)**

④ Car de luptă şi citadelă din Gallia (reconstituiri). După volumul **Le costume et les armes des soldats de tous les temps,** de L. şi F. Funcken **(Vercingetorix,** p. 50**)**

Mitropolit Dositei

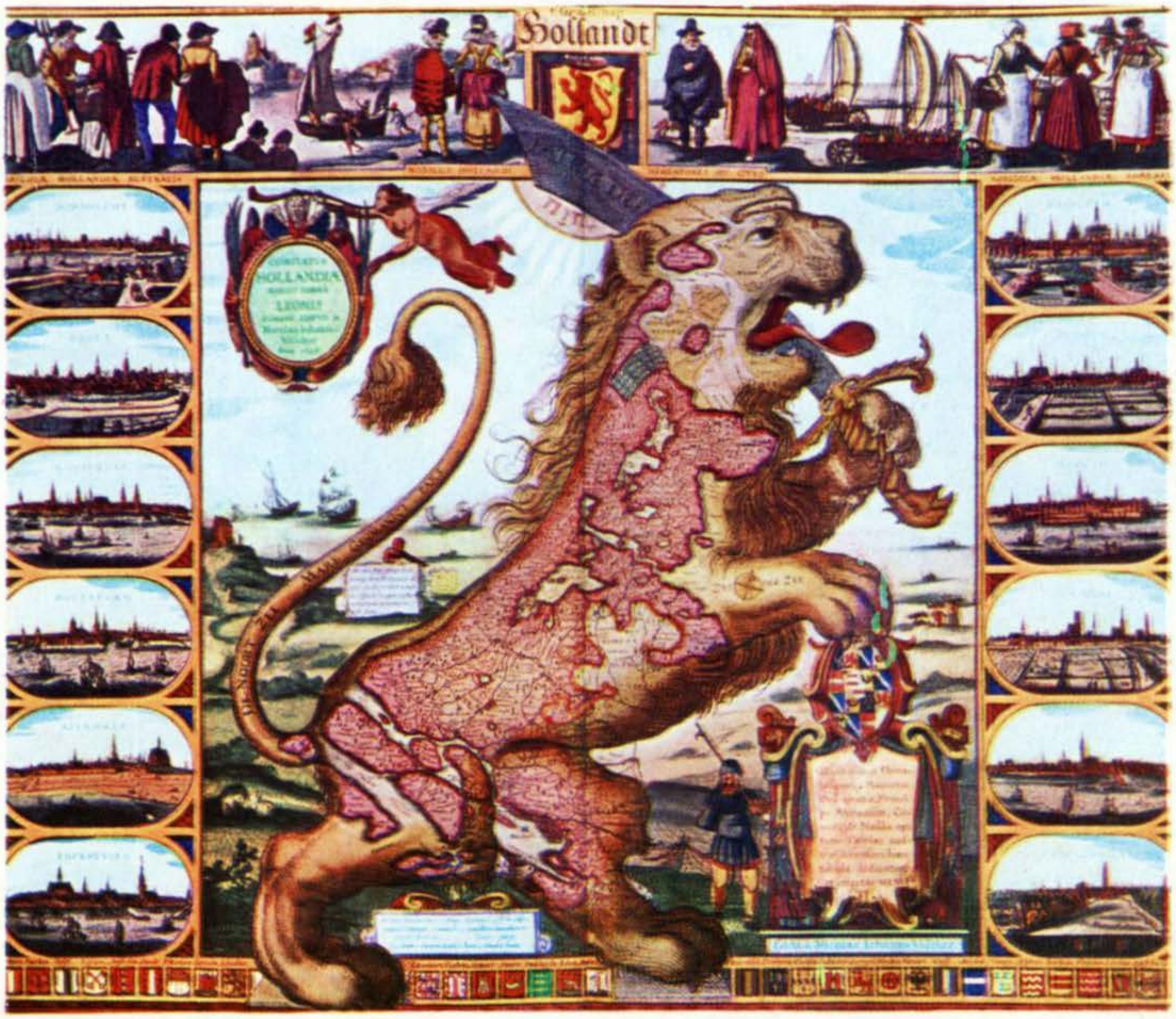
Hollandt

Zîmbete din cronic

Rubrică redactată cu concursul cititorilor

■ Gînduri

În timpul unei reuniuni, la care fusese invitat, G.B. Shaw stătea tot timpul îngîndurat. Un mare bancher se apropie de el și-i spuse.

— Aș da un dolar, numai să știu la ce vă gîndiți în clipa aceasta.

— O, prea mult. Gîndurile mele dacă valorează cîțiva cenți, răspunse celebrul dramaturg.

— Totuși, la ce vă gîndiți?

— La dumneata...

■ Anti...X

În 1896, la un an după descoperirea razelor X de către fizicianul german Röntgen, deputatul Reed a depus, în Camera legislativă a Statului New Jersey (S.U.A.), un proiect de lege prin care cerea să fie interzisă folosirea acestor raze la... binoclurile de teatru.

Reed se temea ca nu cumva, cu ajutorul miraculoaselor raze, să poată fi vizibile „sufletele" actorilor.

George Sebastian LĂZĂRESCU,
București

■ O altă Emma

Dramaturgul francez Marcel Pagnol povestea că, prin 1930, plimbîndu-se pe străzile unui mic orășel, a văzut la un moment dat o firmă „Emma Bovary-Mercerie". Surprins, a intrat în prăvălie și, după ce a cumpărat cîteva ace, a întrebat-o pe vînzătoare:

— L-ați cunoscut cumva pe Gustave Flaubert?

— Nu, i-a răspuns aceasta, nu-i clientul nostru.

Nic. NISTOROAIA,
Găinești, jud. Suceava

■ Soump...

Într-o iarnă, la o petrecere dată de Al. Marghiloman în cinstea prietenilor săi politici acesta, spre a-i trata cu ceva mai deosebit, comandase căpșuni de la o seră pariziană. Dar, spre surprinderea sa, cînd au fost servite la masă, invitații nici nu s-au atins de ele.

Intrigat, gazda, i-a întrebat:

— Dar de ce nu serviți? Nu vă plac? Costă doar 5 franci bucata...

■ Secret de stat

La o recepție la Tuileries, Napoleon III, zărindu-l printre invitați pe sculptorul J.B. Carpeaux (1827-1875), pe care-l admira mult, s-a retras cu el într-un colț al sălii, discutînd timp îndelungat, spre nemulțumirea celorlalți participanți.

Cînd, în sfîrșit, regele s-a îndepărtat, un general s-a apropiat de Carpeaux și l-a întrebat, ironic, ce a putut discuta regele cu un simplu artist.

Uitîndu-se atent în jur, Carpeaux i-a șoptit:

— E un secret de stat. Nu știu dacă e cazul să vi-l divulg.

— Puteți conta pe mine, s-a avîntat generalul curios.

— Ei bine, mi-a cerut să-i împrumut cîțiva franci.

A. PETRESCU,
București

■ Prea puține inele

La Georges Clemenceau (1841-1929) s-a prezentat, într-o zi, soția unui negustor care, în timpul primului război mondial, se îmbogățise peste noapte din specula cu cereale.

După ce a plecat vizitatoarea, un prieten l-a întrebat:

— Ai observat cît de multe inele avea pe degete?

— Într-adevăr, multe, dar insuficiente pentru a-și ascunde murdăria de pe mîini

Stela VASILIU,
Timișoara

■ Pătimirile scriitorului

Într-un cronograf, scris de ieromonahul Andronic în 1853, întîlnim următoarea însemnare:

„Sînt mărturii vrednice de credință pentru plata ostenelii scriitorului; căci multe neputințe și slăbiciuni cuprind trupul lui. Ochii uneori să păenjenesc, căutînd și socotind mulțimea cea fără de număr a slovelor; mintea slăbind în cap, nelucrătoare rămîne la alte trebi; mîna dreaptă slăbește, ținînd condeiul; după cap îl doare, pentru multa plecare a grumazului; spatele încă îl doru, gîrbovindu-să pentru multa stare; capul, turburîndu-i-se creierii, cînd îl ridică în sus, ca un amețit se află. Pieptul, carele să razămă de masa pre care scrie, ca un cuțit este sîngerat și pătruns. Picioarele încă amorțesc, rîvnindu-se de pămînt. Scaunul, carele tuturor este știut că oricine cînd șade pre el odihnă cîștigă, iară scriitorul nu odihnă, ci chinuire trupului îi pricinuiește; tot trupul, pînă nu să întinde, nu să îndreptează. Corabia cîștigă adăpostire la mal, iară scriitorul să bucură la sfîrșitul cărții".

Emil V. MUNTEANU,
Lugoj

CONCURSUL MAGAZIN ISTORIC EDIȚIA 1975

100 întrebări 100 răspunsuri 100 premii

Continuăm, în acest număr, publicarea altor 33 întrebări din cadrul concursului organizat de revista noastră.

După cum am precizat și în nr. 7/1975 — unde am tipărit condițiile și lista premiilor care vor fi atribuite la actualul concurs — *răspunsurile, foarte concise, indicînd numai elementele cerute de întrebare,* fără nici un adaos, scrise de preferință pe o singură față a foii de hîrtie, *împreună cu taloanele de participare* 1, 2 și 3,* se vor trimite — toate în același plic — pe următoarea adresă: revista *Magazin istoric,* căsuța poștală 702, București, cu mențiunea *pentru concurs.* Termenul ultim de expediere a scrisorilor este 15 octombrie a.c., data poștei. Răspunsurile trimise după această dată nu se vor lua în considerare.

SERIA A II-A DE ÎNTREBĂRI

1. Într-o lucrare publicată în 1842, intelectualul sas progresist Stephan Ludwig Roth afirma: „În zadar se căznesc domnii de la Dieta din Cluj să dea Transilvaniei o limbă oficială a tuturor; am avut-o întotdeauna... nu este nici limba germană, nici cea maghiară, este limba română, pe care o știu toți, fără s-o fi învățat".
Care este titlul lucrării? (1967)

2. Pe un falnic brad din apropierea localității Olomouc (R. S. Cehoslovacă), de pe itinerarul luptelor antifasciste, se află încrustate cîteva versuri ale poetului George Coșbuc.
Care sînt aceste versuri? (1967)

3. În timpul războiului de independență, alături de armata română, au participat și circa 20 000 cetățeni înrolați în Garda civică.
Știți cîți dintre ei au primit pentru faptele vitejești săvîrșite medalia „Apărătorii independenței"? (1970)

4. Un vestigiu roman din patria noastră, datînd din prima jumătate a sec. II. e.n., și descoperit în 1964, este folosit și astăzi în aceleași scopuri pentru care fusese construit.
Despre ce vestigiu este vorba? (1967)

5. Lungi și glorioase, domniile lui Mircea cel Bătrîn (1386-1418) și Alexandru cel Bun (1400-1432), s-au asemănat nu numai prin politica internă, ci și printr-o activă participare la viața internațională a Europei. În timpul lor, a avut loc prima prezență a Moldovei și Țării Românești la un conciliu internațional.
Unde și cînd a avut loc acest conciliu? (1967)

6. Erou al războiului de la 1877 pentru consfințirea independenței patriei, participant în 1917 la bătălia de la Oituz, acest personaj de legendă, care l-a inspirat și pe Vasile Alecsandri, a rămas în oștire pînă la încetarea din viață, 15 noiembrie 1932.
Care era adevăratul său nume? (1967)

7. Domnia lui Ion vodă a înscris o pagină glorioasă în apărarea independenței țării.
Cînd și unde a purtat domnitorul moldovean bătălia decisivă cu otomanii? (1969)

8. Figurile unor filozofi greci, Pitagora, Socrate, Platon și Aristotel, împreună cu a tragedianului Eschil, sînt zugrăvite pe pereții exteriori a patru mănăstiri moldovene.
Care sînt acestea? (1967)

9. În ce an a apărut primul număr al revistei Familia, înființată de Iosif Vulcan? (1975)

10. „Dulce este dragostea moșiei!"
Cui aparține această afirmație? (1973)

11. În primul război mondial, un impresionant tribut de jertfă a adus „Bătălia de pe Somme", cum a rămas cunoscută în istorie.
Cînd a avut loc această sîngeroasă încleștare? (1973)

12. Andrei Mureșanu și-a legat numele de cunoscutul cîntec **Deșteaptă-te române.**
La ce dată și sub ce titlu a apărut cîntecul respectiv? (1968)

13. În urma unui complot, coloneii Odobescu și Solomon au izbutit, la 19 iunie 1848, să aresteze guvernul provizoriu. Încercarea lor a fost dejucată de către o femeie care, înarmată cu două pistoale și dînd dovadă de un curaj extraordinar a reușit să elibereze guvernul.
Despre cine este vorba? (1968)

14. În august 1944, 56 muncitori de la uzina „Rogifer" din Tohanul Vechi au luat arma în mînă participînd la luptele pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă. Pentru faptele sale de arme, această formație a rămas înscrisă în cartea de aur a luptelor antihitleriste.
Sub ce denumire a acționat formația muncitorilor din Tohan? (1974)

15. Timur Lenk (1336-1405), învingătorul lui Baiazid I Ildîrîm, a fost înmormîntat într-una din cele mai vechi așezări ale lumii.
Indicați numele și vîrsta acestui oraș aflat pe teritoriul R.S.S. Uzbece, în Uniunea Sovietică. (1968)

16. Ce eveniment important pentru consolidarea unității de luptă a clasei muncitoare pe calea democratizării reale a țării a avut loc la 1 septembrie 1944? (1969)

17. În plină teroare legionaro-antonesciană, într-o duminică, la 3 noiembrie 1940, muncitorii Capitalei au organizat o mare manifestație antifascistă, pentru libertăți democratice.
Unde s-a desfășurat această manifestație? (1974)

18. Sub ce denumire este cunoscută opera legislativă înfăptuită sub domnia lui Justinian (sec. VI e.n.)? (1973)

19. În sec. XIX, un cunoscut sediu al mișcării muncitorești se afla în Piața Amzei din București.
Știți cum se numea? (1968)

20. 270 români slab înarmați s-au opus, într-o memorabilă bătălie, unei armate inamice compusă din 12 000 infanteriști, carabinieri și artileriști, luptele ținînd pînă la ora 10 seara. Este unul dintre momentele eroice ale înflăcăratului an 1848.
Cînd și unde a avut loc această bătălie? (1967)

21. La 7 iunie 1753, colecțiile a trei personalități engleze s-au constituit într-un muzeu „spre folosul veșnic al publicului".
Sub ce nume e cunoscut acest celebru muzeu londonez? (1974)

---

* Talonul se află în p. 63.

(Continuare în p. 63)

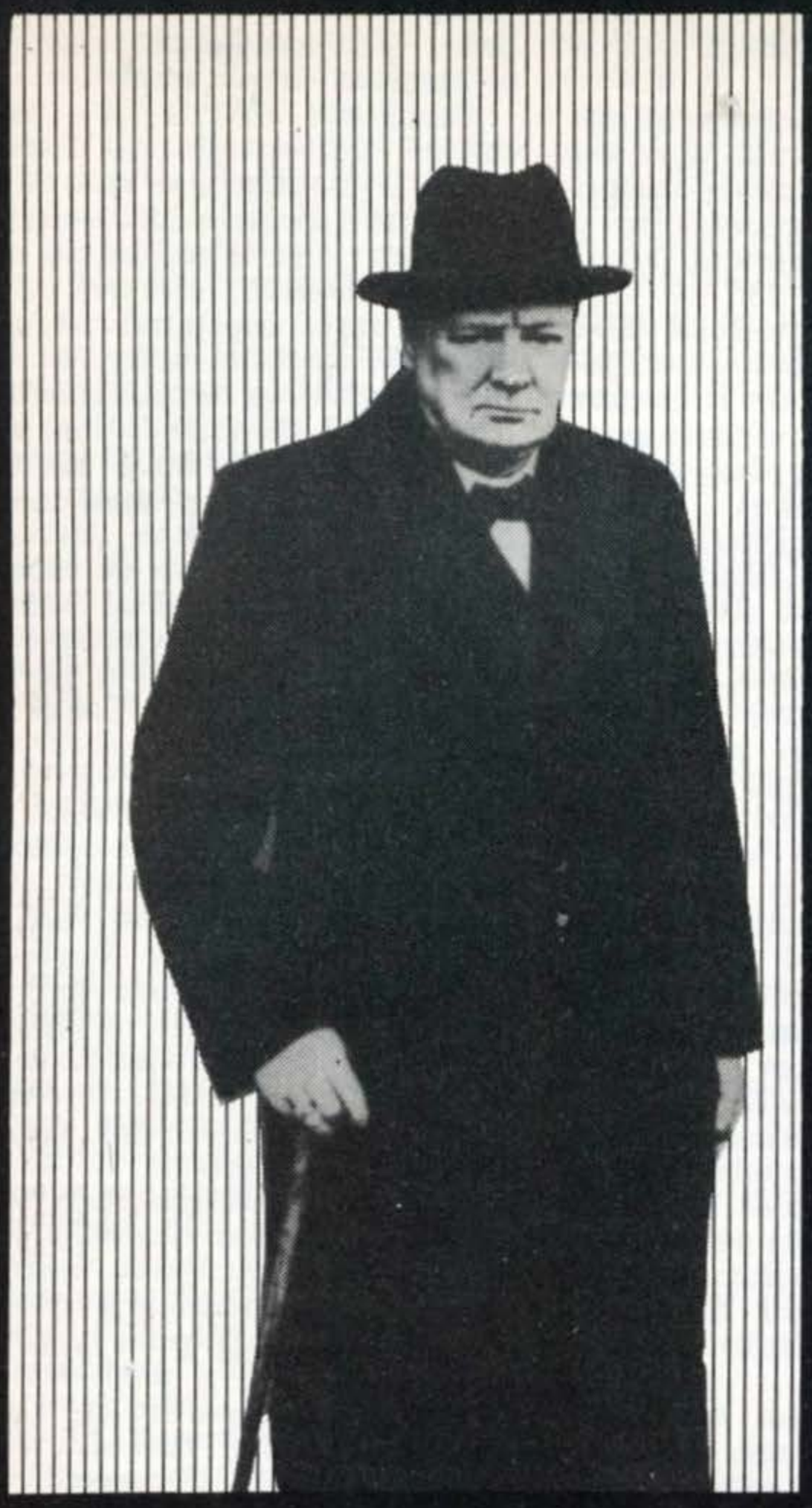

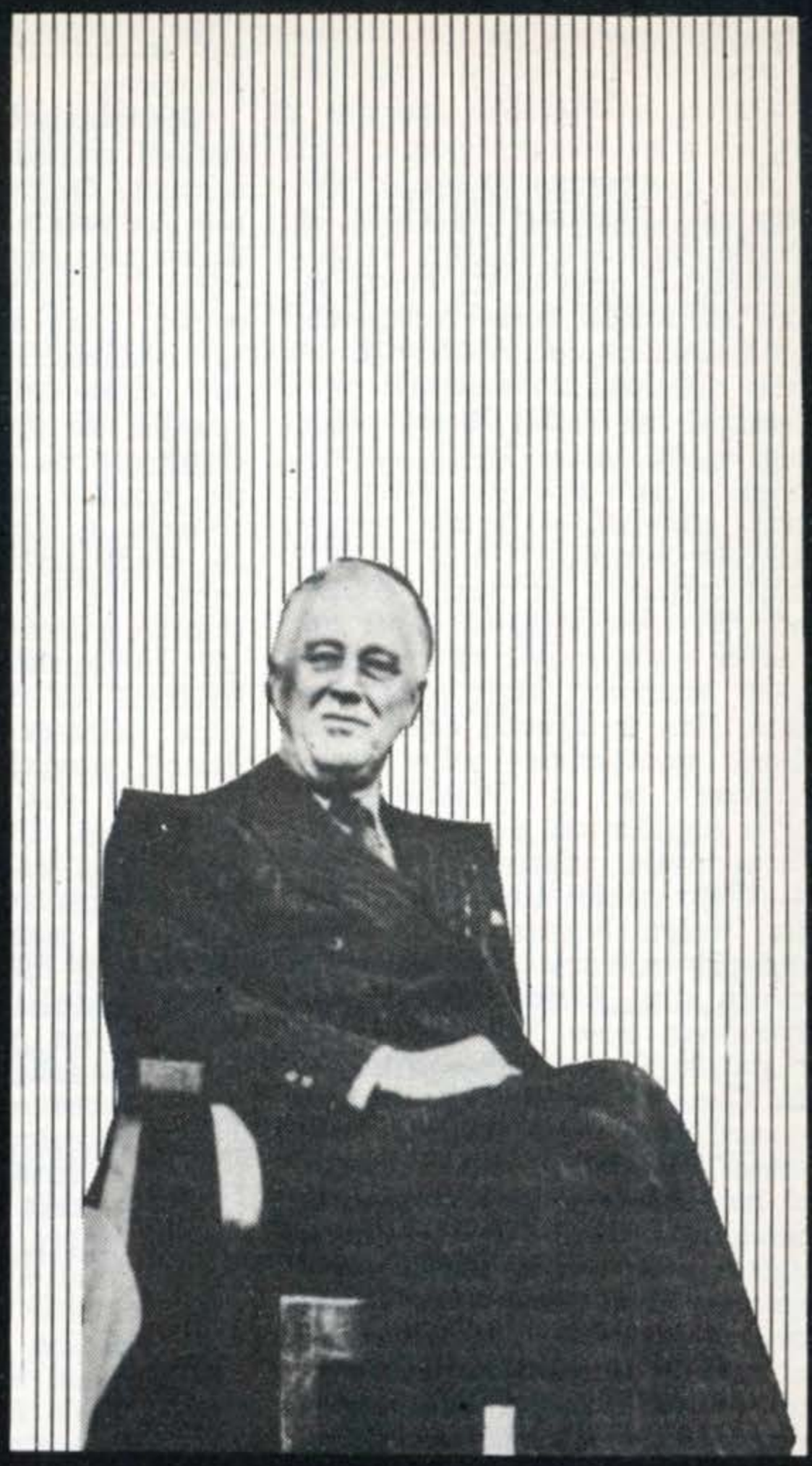

SECRETELE „TUBULUI ALLOYS"

Dr. EUGEN PREDA

Istoria primei bombe atomice a dat naștere unei vaste literaturi. Numeroase lucrări, inclusiv monografiile consacrate savanților A. Einstein, F. Joliot-Curie, E. Fermi au văzut lumina tiparului și în țara noastră[1]. O serie de aspecte au fost abordate și de cercetători români. În literatura de specialitate, mai puțin tratată a fost istoria diplomatică **a primei bombe atomice. Explicația constă în secretul care a înconjurat tocmai procesul decizional politic. Abia în ultimul deceniu au apărut o serie de documente și studii bazate pe investigații de arhivă, care ridică o parte a vălului. Articolul pe care îl publicăm se bazează pe aceste cercetări.**

[1] R. Lapp: **Noua forță. Despre atomi și oameni** (1955); R. Jungk: **Raze din cenușă** (1963); **Mai strălucitor decît o mie de sori** (1965); L.Castellani, L. Gigante: **6 august. Istoria bombei atomice** (1968); Societatea japoneză de cercetări asupra războiului din Pacific: **Ziua cea mai lungă a Japoniei** (1974).

Preistoria unei decizii

În apropierea cursului lenes al fluviului Hudson, la Hyde Park (statul New York), se înalță o casă în stil colonial, din cărămidă roșie înnegrită, cu terasa năpădită de viță de vie sălbatică. Refugiul preferat al lui F. D. Roosevelt a oferit, în iunie 1942, cadrul uneia dintre cele mai enigmatice convorbiri între președintele Statelor Unite și primul ministru al Marii Britanii, W. Churchill, al cărei caracter nu a reușit să fie complet elucidat nici pînă astăzi. Era în ajunul celei de-a doua conferințe americano-engleze de la Washington, la o săptămînă de la declanșarea marii ofensive de vară a Wehrmacht-ului pe direcția Volga-Caucaz și în momentul în care unitățile germane din **Africa Korps** pătrundeau spre Tobruk. După o mărturie din memoriile sale, Churchill ar fi discutat cu președintele în termeni generali, ca toate informațiile și lucrările privind arma atomică să fie reunite, iar de rezultate să se beneficieze în comun. Premierul a avut impresia că Roosevelt a fost de acord. În prezent se poate aprecia că această discuție a reprezentat un punct nodal în strategia făuririi primei bombe atomice și în relațiile anglo-americane din timpul marelui război.

Cînd în septembrie 1939 a izbucnit al doilea război mondial, savanții din țările dezvoltate din punct de vedere industrial își puneau întrebarea dacă dezintegrarea atomului, descoperită teoretic, n-ar putea fi folosită pentru crearea unei bombe cu o uriașă putere destructivă. Există suficiente surse demne de încredere care atestă că răspunsul de principiu era afirmativ în Statele Unite ca și în Uniunea Sovietică, în Franța ca și în Marea Britanie și nu mai puțin în Germania. Tocmai acest din urmă fapt l-a și determinat pe Einstein să accepte în toamna lui 1939 să gireze cu semnătura sa scrisoarea-avertisment adresată președintelui Roosevelt și care a constituit punctul de sprijin de pe care s-a inițiat programul atomic american[1].

Totuși, ipoteza de lucru nu fusese încă elaborată și mulți savanți de pe ambele maluri ale Atlanticului considerau o dificultate de netrecut separarea izotopului 235 al uraniului, care era posibilă doar în cantități cu totul neglijabile, ceea ce nu ar fi permis reacția în lanț. Dar numai după cîteva luni, doi savanți de origine germană, Rudolf Peierls și Otto Frisch, care se stabiliseră în Marea Britanie, au furnizat dovada că bomba atomică poate fi creată. În aprilie 1940, cei doi fizicieni au înaintat autorităților britanice un raport indicînd modalitățile de separare pe scară industrială a izotopului U-235 de uraniu natural și calculul masei critice, respectiv cantitatea minimă de material în vederea producerii reacției în lanț. Documentul sugera, de asemenea, un proces de detonare a bombei și avertiza asupra efectelor radioactivității după o explozie nucleară. Raportul a intensificat totodată presupunerile că al III-lea Reich putea fi chiar într-un stadiu mai avansat în domeniul folosirii militare a energiei atomice.

Guvernul englez, care dispunea de o întreagă rețea de savanți în slujba efortului de război, a evaluat de îndată importanța documentului. A fost instituit un organism special, Comitetul MAUD, pentru a studia în amănunt posibilitatea construirii noii arme. Sub auspiciile lui s-au desfășurat și lucrările grupului de la Cambridge, în componența căruia, din vara anului 1940, după capitularea lui Pétain, intraseră și savanții francezi cu provizia lor de „apă grea", cea mai efectivă substanță moderatoare cunoscută și verificată pînă atunci, în vederea reacției nucleare. Independent de savanții americani, care descoperiseră un element necunoscut în natură, denumit ulterior plutoniu, spre sfîrșitul anului 1940, acest grup a apreciat că noul element ar putea fi fisionabil și, deci, utilizat, de asemenea, pentru producerea unei bombe.

Comitetul MAUD și-a încheiat deliberările în iunie 1941 și concluziile sale au certificat calculele lui Peierls și Frisch: „Ar fi posibil să se facă o bombă efectivă de uraniu care, conținînd 25 de livre[2] de material activ, ar fi echivalentul, ca forță de distrugere, a 1 800 tone de T.N.T. [trinitrotoluen — **n.r.**], și ar degaja, de asemenea, mari cantități de substanțe radioactive, care ar face ca locurile apropiate de cel al bombei explodate să devină periculoase pentru viață, o perioadă îndelungată". Comitetul a recomandat realizarea proiectului în Marea Britanie. Cu o excepție. Profesorul P. M. S. Blackett a opinat pentru înfăptuirea lui în Statele Unite, exprimînd dubii asupra posibilităților engleze de a asigura resursele materiale necesare. Rezerve similare au formulat experții Ministerului Producției Aeronautice. Totuși, Churchill, care, din primul moment, a fost preocupat de posibilitățile politico-diplomatice deschise de noua armă potențială, a indicat să se urmărească crearea unor instalații-pilot în Marea Britanie și a unei uzine complete de separare în Canada, cu utilaj furnizat de Statele Unite. Responsabilul proiectului a devenit Sir John Anderson, membru al Cabinetului de Război. Acestuia i-a aparținut denumirea, lipsită de sens, dată proiectului: „Tubul Alloys".

Britanicii au remis americanilor raportul Comitetului MAUD. „Dacă s-ar crea un astfel de exploziv — i-a spus lui Roosevelt, în iulie 1941, directorul Biroului prezidențial al cercetării științifice, dr. Vanevar Bush — puterea lui ar fi de 1 000 ori mai mare decît a explozivelor existente și folosirea sa ar putea să fie hotărîtoare".

La sfîrșitul aceleiași luni, Cabinetul de Război britanic a ajuns la concluzia că proiectul nu putea fi realizat nici măcar parțial în Marea Britanie. În consecință, Churchill a aprobat propunerea lui Anderson de a se finaliza

---

[1] Prima măsură a fost formarea în aceeași lună a Comitetului consultativ al uraniului.

[2] O livră = 0,4536 kg.

într-un acord cooperarea anglo-americană în problema armei atomice. La 5 august, intenţiile britanice au fost transmise lui V. Bush. Dar pînă la discuţia de la Hyde Park nu s-au înregistrat acţiuni semnificative privind un acord.

După întîlnirea Churchill-Roosevelt s-a vădit, însă, că peste Atlantic nu exista aceeaşi interpretare, ca la Londra, asupra sensului discuţiei de la Hyde Park. Sau, poate, F.D.R. şi-a schimbat părerea la insistenţele colaboratorilor săi? Oricum, din partea oficialilor americani, nu s-a manifestat nici o grabă de a răspunde ofertei concrete britanice. În schimb, la mijlocul lunii septembrie, a fost pus în mişcare „Proiectul Manhattan", în fruntea căruia a fost numit generalul L. R. Groves. Atît Bush cît şi dr. James Connant, preşedintele Universităţii Harvard şi preşedintele Comitetului de cercetări pentru apărarea naţională, nu doreau ca britanicilor să le fie comunicate informaţii la care nu aduseseră nici un fel de contribuţie, cum erau separarea electromagnetică a izotopului U-235 sau procesul de fabricare a plutoniului în pile de grafit[1].

— În prezent noi realizăm singuri, nouă zecimi din toată treaba, i-a spus, în octombrie 1942, ministrul de Război, H. Stimson, lui Roosevelt.

Bush şi Connant suspectau în plus Marea Britanie că ar urmări să concureze după război Statele Unite în domeniul nuclear şi au recomandat preşedintelui, la 28 octombrie, să se limiteze colaborarea anglo-americană. Cîteva zile mai tîrziu ei l-au pus la curent pe reprezentantul britanic W. A. Ackers cu restrîngerea schimbului de informaţii, iar Groves i-a explicat că accesul savanţilor englezi la lucrări se va face, de asemenea, cu restricţii.

Pe baza aprobării lui Roosevelt, la 13 ianuarie 1943, Connant i-a remis lui Ackers un memorandum prin care se anunţa că englezilor şi canadienilor nu li se vor da informaţii despre procedeul de separare electromagnetică, al producţiei de „apă grea", despre reacţia rapidă a neutronilor sau fabricarea bombei, iar grupul canadiano-britanic-francez de la Montreal va continua să primească date privind „apa grea" dar nu

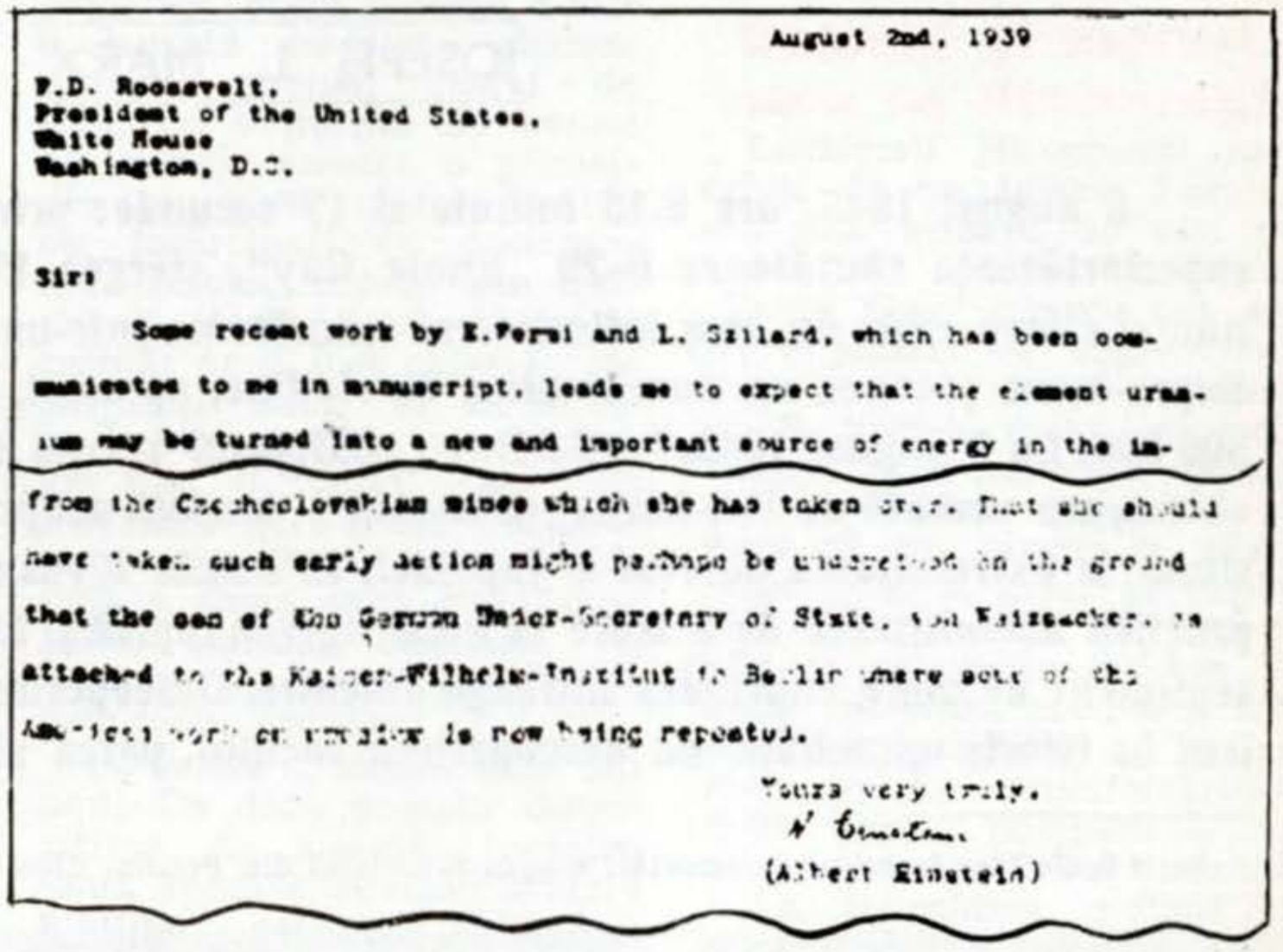

August 2nd, 1939

F.D. Roosevelt,
President of the United States,
White House
Washington, D.C.

Sir:

Some recent work by E.Fermi and L. Szilard, which has been communicated to me in manuscript, leads me to expect that the element uranium may be turned into a new and important source of energy in the immediate future. Certain aspects which have arisen require watchfulness and, if necessary, quick action on the part of the Administration. I believe therefore it is my duty to bring to your attention the following facts and recommendations.

In the course of the last four months it has been made probable through the work of Joliot in France as well as Fermi and Szilard in America that it may become possible to set up a nuclear chain reaction in a large mass of uranium, by which vast amounts of power and large quantities of new radium-like elements would be generated. Now it appears almost certain that this could be achieved in the immediate future.

This new phenomenon would also lead to the construction of bombs, and it is conceivable — though much less certain — that extremely powerful bombs of a new type may thus be constructed. A single bomb of this type, carried by boat and exploded in a port, might very well destroy the whole port together with some of the surrounding territory. However, such bombs might very well prove to be too heavy for transportation by air.

The United States has only very poor ores of uranium in moderate quantities. There is some good ore in Canada and the former Czechoslovakian mines which she has taken over. That she should have taken such early action might perhaps be understood on the ground that the son of the German Under-Secretary of State, von Weizsäcker, is attached to the Kaiser-Wilhelm-Institut in Berlin where some of the American work on uranium is now being repeated.

Yours very truly,
A. Einstein
(Albert Einstein)

Fragmente din facsimilul scrisorii lui Einstein adresate lui Roosevelt

În p. 35: *protagoniştii enigmaticei convorbiri din iunie 1942: Winston Churchill şi Franklin Delano Roosevelt*

şi referitor la producţia sau proprietăţile plutoniului. Orice informaţii ştiinţifice de altă natură comportau o aprobare specială. Cînd s-a aflat conţinutul memorandumului în capitala engleză, efectul, după expresia lui J.Anderson, a fost al „exploziei unei bombe".

W. Churchill s-a adresat imediat lui F. D. Roosevelt şi principalului său consilier H. Hopkins: „Dacă va trebui să acţionăm separat, aceasta va fi o hotărîre sumbră". Istoricul britanic M. Howard consemnează că „la Londra oficialităţilor le apărea acum că americanii îşi propun să folosească descoperirile britanicilor sau sprijinite de ei, pentru a-şi stabili monopolul postbelic al energiei nucleare în scopuri militare şi industriale şi posibilitatea de a dezvolta propriul proiect a fost din nou luată în considerare".

Deşi iniţial şi-a exprimat intenţiile de a discuta direct cu Roosevelt la Conferinţa de la Casablanca (14-24 ianuarie 1943) întreaga afacere, Churchill a preferat o convorbire cu H. Hopkins. Acesta l-a asigurat că preşedintele va reexamina ansamblul problemei după ce se va întoarce la Casa Albă. După o lună de tăcere a americanilor, premierul a revenit asupra subiectului printr-o telegramă la care Hopkins a răspuns că nu există din partea Statelor Unite o neîndeplinire a vreunei înţelegeri anterioare şi îl invita la o nouă prezentare a punctului de vedere britanic. La 27 februarie a fost expediat un memorandum, întocmit de J. Anderson, la care Churchill a adăugat că din convorbirea de la Hyde Park decurgea că Statele Unite şi Marea Britanie vor fi parteneri egali. În următoarele două luni la Downing Street 10 n-a parvenit nici un răspuns.

(Continuare în numărul viitor)

[1] Pe baza ultimului procedeu, profesorul E. Fermi şi colaboratorii săi de la Universitatea din Chicago au reuşit, la 2 decembrie 1942, să obţină reacţia în lanţ, în ceea ce a rămas în istorie ca primul reactor nuclear. Din acest moment, la eşaloanele de decizie americane în materie nucleară s-a întărit convingerea că Statele Unite se pot dispensa de colaborarea Marii Britanii.

„Una din problemele fundamentale ale epocii contemporane, de care depind dezvoltarea fiecărui popor, viața și viitorul pașnic al omenirii, este problema dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, astfel încît mijloacele uriașe destinate înarmării să fie utilizate tot mai mult în scopul dezvoltării economico-sociale, eliberînd totodată omenirea de amenințarea unui război nimicitor"

NICOLAE CEAUȘESCU

Mesaj adresat participanților la cea de-a XX-a Conferință internațională împotriva bombelor atomice și cu hidrogen — Gensuikyo — 2 august 1974

TRAGICA ZI A HIROSHIMEI

JOSEPH L. MARX

6 august 1945, ora 8.15 minute și 17 secunde: prima bombă atomică, lansată de superfortăreața zburătoare B-29 „Enola Gay", ștergea Hiroshima de pe harta lumii. În numai cîteva clipe un oraș înfloritor se transforma într-un morman de ruine fumegînde. Supra-arma provoca un număr uriaș de victime, apreciat, în diverse surse, între 70 000 și 306 000. La 9 august 1945, Little Boy **(„Băiețașul"), cum a fost numită bomba de la Hiroshima, era urmată de** Fat-Man **(„Grăsunul"), lansată asupra unui alt oraș nipon, Nagasaki, situat la extremitatea de vest a Japoniei, în insula Kyushu. „Statele Unite își puneau în practică amenințarea de a trece la «distrugerea rapidă și totală a Japoniei»"[1]. Un apăsător sentiment de doliu cuprindea întreaga omenire. Descoperirea energiei atomice, salt echivalent în istoria umanității cu descoperirea focului, părea să fie realmente un „blestem și**

[1] Societatea japoneză de cercetări asupra războiului din Pacific: **Ziua cea mai lungă a Japoniei**, București, 1974.

nicidecum o binecuvîntare pentru omenire", cum remarca celebrul fizician englez J. D. Bernal[1].

De atunci, sute de cărţi şi articole care au relatat evenimentul şi repercusiunile lui au invadat piaţa mondială a literaturii consacrată celui de-al doilea război mondial. În urma unei munci migăloase, de peste şapte ani, scriitorul american Joseph L. Marx, autorul lucrării Seven hours to zero **(„Şapte ore pînă la zero"), apărută în 1967, a reuşit să reconstituie îngrozitoarea catastrofă abătută asupra unuia din cele două oraşe victime — Hiroshima.**

Prezentăm cititorilor revistei noastre — care a mai publicat relatări despre acest tragic moment din finalul celui de-al doilea război mondial[2] — un fragment din versiunea franceză a lucrării lui Joseph L. Marx, apărută în 1970 în Editura Robert Laffont, sub titlul L'Avion d'Hiroshima.

Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei.

F. D.

Ca şi în noaptea de 5 august, primele ore ale dimineţii de 6 august au trecut fără nici un incident. Oamenii se duceau la lucru, sau stăteau acasă dacă nu se simţeau bine, se iubeau, se certau cu prietenii, se plîngeau de mici necazuri sau nedreptăţi, ori îşi exprimau îngrijorarea pentru ziua de mîine, pentru săptămîna următoare, pentru anul viitor. Părinţii se ocupau de copii, îndrăgostiţii de dragostea lor, funcţionarii — de posturile lor, patronii uzinelor — de producţie...

În clipa aceea, Hiroshima nu se deosebea cu nimic de oricare alt oraş japonez; cetăţenii ei îşi făceau planuri, nădăjduind că zilele ce urmau aveau să fie foarte asemănătoare cu ziua pe care o trăiau sau cu cea dinaintea ei.

Nimeni nu dădea atenţie avionului american ce zbura la înălţime foarte mare deasupra oraşului. La ora aceea, nu putea fi decît un avion meteorologic. Aşa gîndea populaţia civilă a oraşului.

La ora 7 şi 9 minute, ora Hiroshimei, avionul maiorului Eatherly şi-a început raidul de recunoaştere deasupra oraşului[3]. Fiind reperat, a fost declanşată imediat alarma. Sunetul sirenei, destul de slab, cu o durată de numai un minut, anunţa o primejdie nu prea mare. Pentru cei însărcinaţi cu declanşarea alarmei, zborul nu constituia decît o chestiune de rutină: ar fi fost chiar foarte surprinşi dacă, în dimineaţa aceea, avionul meteorologic n-ar fi trecut. Aşa încît locuitorii îşi văzură mai departe de treburi. Avionul survolă a doua oară cerul oraşului. Curînd, semnalul de încetare a alarmei anunţă că primejdia trecuse.

Pe la ora 8, sirena sună din nou. De data aceasta dispozitivul de alarmă reperase două aparate, zburînd la mare înălţime, care se îndreptau spre oraş. La scurt timp după aceea, observatorul de serviciu semnală un al treilea avion, venind după ele, la o oarecare distanţă; în consecinţă, el îşi modifică raportul. Cum cele trei aparate nu erau urmate de o formaţie masivă de bombardiere, observatorul trase concluzia că era vorba tot de un zbor de recunoaştere. Drept care, ca şi mai înainte, se mulţumi să declanşeze acelaşi scurt semnal de alarmă.

N-avea de unde să ştie că unul din cele trei aparate era „Enola Gay" şi că ziua următoare nu se va mai asemăna întru nimic cu cea precedentă — nici pentru Hiroshima, nici pentru Japonia, nici pentru omenire.

Oameni şi lucruri care se dezagregă

Locuitorii Hiroshimei fură orbiţi de un fulger. Lumina n-a fost urmată de nici un tunet. La bordul avionului „Enola Gay" nimeni n-a auzit explozia, iar supravieţuitorii oraşului nu-şi amintesc să fi urmat vreun zgomot. Totuşi, la o oarecare distanţă, în Marea Japoniei, se pare că un pescar a văzut fulgerul şi a auzit şi explozia. El a povestit că, deşi se afla la cel puţin 30 km de oraş, zgomotul produs a fost mai puternic decît cel pe care-l făceau superfortăreţele B-29 cînd bombardau un oraş situat la 10 km distanţă.

La Hiroshima, numai cîteva persoane, auzind huruitul avioanelor, au scrutat cerul. Nu bănuiau nimic despre bombă, dar erau intrigate de manevrele aparatelor. Deodată, unul din avioane viră brusc la dreapta, iar celălalt la stînga. Apoi se deschiseră trei paraşute — instrumentele de control lansate de „The Great Artist"[4]. Cîţiva martori, crezînd că unul din aparatele de zbor se află într-o situaţie dificilă, aplaudară. Întrucît au supravieţuit evenimentului, aceşti martori probabil să se fi aflat la o distanţă bună de punctul de impact. Lumina orbitoare a fulgerului, care a apărut la peste 500 m deasupra oraşului, arăta clar că era vorba de cea mai fantastică degajare de căldură produsă vreodată de om. Cine s-a aflat exact sub punctul „zero" (proiectarea pe supra-

---

[1] John D. Bernal (1901-1971) — teoretician marxist, unul din fondatorii scientologiei, avînd însemnate contribuţii la studiul rolului ştiinţei în societate. Lucrarea sa fundamentală, **Ştiinţa în istoria societăţii,** a apărut şi în traducere românească în 1964. În 1953, i s-a decernat premiul Lenin pentru pace. Între anii 1959 şi 1965 a fost preşedintele Consiliului Mondial al Păcii.

[2] Vezi **Magazin istoric,** nr. 5 şi 10/1971.

[3] Este vorba de avionul „Straight Flush", care avea misiunea de a transmite echipajului lui „Enola Gay" ultimele informaţii meteorologice.

[4] „Marele artist", unul din avioanele care însoţeau pe „Enola Gay".

faţa terestră a punctului de explozie) a fost prefăcut pe loc şi integral în scrum.

Efectele exploziei atomice asupra Hiroshimei s-au desfăşurat în faze. Mai întîi **fulgerul,** provocat de apropierea celor două mici mase de uraniu 235, care, atingînd punctul critic, au eliberat, într-o fracţiune de secundă, o uriaşă cantitate de căldură şi de radiaţii. Imediat, sau exact după apariţia fulgerului, în funcţie de depărtarea faţă de punctul de impact, a fost resimţit teribilul **şoc** al zguduirii declanşate de această violentă eliberare de energie. Au izbucnit apoi **incendiile** şi s-a stîrnit un vînt puternic care a dat naştere unui uragan de foc.

Temperatura a atins mai multe milioane de grade şi consecinţele au fost uluitoare. Oameni şi lucruri s-au dezagregat; unele victime s-au descompus impregnîndu-se în piatră. Ţiglele acoperişurilor s-au topit pe o rază de 500 m de la punctul „zero"; acelaşi fenomen s-a petrecut şi cu mica din granitul pietrelor funerare. Puţin mai departe, locuitorii care n-au avut cum să se apere de căldura iradiantă au murit calcinaţi. Gravitatea arsurilor a depins de distanţa care separa victima de sursa incandescentă. Primarul din Kobe, oraş situat la 16 km de Hiroshima, a văzut fulgerul şi a simţit căldura ce se degaja. Cei aflaţi la mai puţin de 4 km s-au ales cu pielea arsă.

Persoanele îmbrăcate în alb, aflate la o oarecare distanţă de punctul „zero", au scăpat de arsurile cele mai cumplite. Diferenţa de penetraţie sau de reflexie a căldurii pe îmbrăcămintea de culoare închisă sau de culoare albă a influenţat gradul de imprimare a veşmintelor pe corpul victimelor. Trupul femeilor care purtau chimonouri sau alte ţesături înflorate a fost tatuat; sub acţiunea căldurii, desenele de pe haine li s-au imprimat pe corp. În general, cele cîteva petice de ţesătură, care au rezistat uneori, au fost de culoare albă. Materialele de culori închise s-au carbonizat; dedesubt, pielea a fost arsă cumplit, gradul rănii depinzînd de culorile desenului.

Într-o carte deschisă, albul paginilor părea intact, pe cînd caracterele tipărite erau vizibil carbonizate.

Persoanele, fie şi cele aflate relativ departe de punctul „zero", au fost calcinate, dacă între ele şi acest punct nu a existat nici un obstacol; altele au avut arsuri cumplite pe o parte a corpului sau a feţei şi nici o urmă pe cealaltă parte. Fîşiile de veşminte s-au imprimat sau nu pe piele, după cum părţile respective ale corpului fuseseră expuse sau apărate. Un guler de cămaşă îngust a lăsat o urmă de culoare deschisă pe gît, iar o cută de grăsime — o fîşie mai deschisă. Culoarea pietrelor a fost alterată în urma fuziunii anumitor elemente minerale. Suprafeţele protejate au rămas, totuşi, intacte; de aceea au fost numite „umbrele pietrei".

Nefericiţii care s-au aflat în apropierea punctului „zero" — Cartierul general al Armatei 2 imperiale — n-au avut multe şanse să scape cu viaţă. Cei pe care nu i-a dezintegrat căldura, au fost ucişi de unda de şoc sau de radiaţii.

Acoperişurile clădirilor din apropierea centrului exploziei s-au prăbuşit, după ce au străpuns etajele, unul cîte unul, pînă la sol. Stîlpii de piatră s-au înfundat în pămînt. Amploarea pagubelor pricinuite de foc şi de explozie nu trebuie pusă pe seama modului tradiţional de construcţie al japonezilor. Legile referitoare la construcţii fuseseră modificate după cutremurul de pămînt din 1923; acoperişul imobilelor moderne trebuia să suporte o presiune minimă de 320 kg pe metru pătrat. Amintim, cu titlu de referinţă, că normele americane depăşesc rareori 180 kg pe metru pătrat. Dar nimeni n-a putut prevedea o presiune de 8 tone pe metru pătrat, ca aceea exercitată de explozia de la Hiroshima.

De asemenea, nimeni nu şi-a putut imagina cantitatea de căldură degajată de bombă. Se ştie că, în general, căldura urcă puţin cîte puţin, atinge un punct maxim, apoi scade treptat. Aici, temperatura a atins punctul culminant din primul moment, prefăcîndu-se, subit, într-o vîlvătaie care a pustiit totul; apoi, temperatura a scăzut instantaneu, lăsînd numai consecinţele.

Valul de căldură a provocat o mulţime de incendii mult mai departe de zona în care totul fusese prefăcut în scrum. Apoi, suflul exploziei şi vîntul au înmulţit focarele de incendiu. Sobiţele în care ardea focul pentru pregătirea micului dejun au aprins casele, care s-au năruit sub suflul exploziei.

Chiar dacă pompierii ar fi avut ocazia să intervină, n-ar fi putut salva nimic: străzile erau blocate de dărîmături; apoi, majoritatea maşinilor fuseseră distruse. În plus, explozia a nimicit conductele de apă; în zona atinsă singura apă disponibilă a rămas cea din puţuri.

Focarele aprinse de valul de căldură, de sobele locuitorilor sau de scurtcircuitele provocate de cablurile electrice rupte s-au propagat cu repeziciune. Ridicîndu-se spre uriaşul nor în formă de ciupercă, aerul cald a făcut loc unui curent de aer curat, care a alimentat cu oxigen flăcările. O altă consecinţă a exploziei, curenţilor de aer şi a prăbuşirii caselor: geamurile au zburat în ţăndări. În toată Hiroshima, cu excepţia periferiei, n-a mai existat o fereastră intactă. Furtuna de foc a declanşat un taifun, un vîrtej în formă de pîlnie, care, în cele din urmă, s-a topit în mare.

Ce spun martorii

Versiunile supravieţuitorilor diferă între ele. Martorii aflaţi la faţa locului sînt, însă, unanimi în două privinţe: lipsa zgomotului în momentul producerii exploziei; fulgerul orbitor şi înspăimîntător care a părut că traversează cerul de la est la vest. Cu excepţia acestor două puncte, versiunile diferă în funcţie de persoană, de ceea ce făcea şi de locul unde se găsea ea în momentul respectiv.

Lumina fulgerului pare să se fi înfiltrat pretutindeni: în imobile şi chiar în pivniţe. Suflul detonaţiei a urmat imediat. Explozia bombei n-a părut asurzitoare celor aflaţi

foarte aproape: fără îndoială, intensitatea sonoră a fost prea puternică pentru a fi percepută de timpanele omului. Dimpotrivă, zgomotul clădirilor care se prăbușeau n-a scăpat nici unuia.

Supraviețuitorii aflați la cea mai mică distanță de locul impactului au crezut că s-au salvat de la explozia unei bombe căzute lîngă ei. Aceasta a fost părerea generală. Așa cum echipajul lui „Enola Gay" și-a închipuit că un obuz al apărării antiaeriene lovise avionul de lîngă ei, cînd unda de șoc a atins aparatul, la fel, supraviețuitorii Hiroshimei au avut impresia că o bombă clasică a explodat la numai cîțiva metri de locul unde se aflau.

Dezastrul de la Hiroshima a stîrnit un du-te-vino între oraș și împrejurimi. Aflînd că la Hiroshima s-a petrecut ceva îngrozitor, locuitorii din vecinătatea orașului s-au îndreptat într-acolo, din pură curiozitate sau cu intenția de a-și ajuta sau regăsi familiile. Pe drum s-au întîlnit cu o grămadă de supraviețuitori care fugeau disperați de la locul dramei. Rătăceau, asemenea unor năluci, fără țintă. Unii căutau pur și simplu să fugă; alții mergeau drept înainte, încercînd să-și țină brațele arse departe de trup și el prefăcut în carne vie. Mulți aveau arsuri hidoase, de atunci recunoscute drept caracteristice. Erau atît de înspăimîntător mutilați, încît pielea li se desprindea fîșii, iar fața le era desfigurată. Cel mai halucinant spectacol a fost cel relatat de un preot japonez care s-a întîlnit cu vreo douăzeci de soldați ai unei baterii antiaeriene. Aflîndu-se destul de departe de punctul de impact ei n-au fost uciși pe loc, în momentul în care a survenit explozia. Fețele le-au fost, însă, arse în întregime, iar în locul orbitelor au rămas niște găuri: lichidul din globul ocular se scursese și li se prelingea pe obraji.

Mulți din locuitorii Hiroshimei, care nu fuseseră răniți sau ale căror răni erau mai puțin grave, încercau să fugă spre coline. Cei care rămăseseră în orașul pustiit căutau să-și croiască drum spre locuri mai degajate, esplanade amenajate în grabă ca adăposturi. Aceste refugii au devenit curînd neîncăpătoare din pricina răniților, muribunzilor, și chiar a victimelor cu răni ușoare, care nu aveau unde să se adăpostească. În cer se înălțau nori de praf, scrum, elemente de construcție, pămînt și rămășițe de tot felul, care dădeau o obscuritate de amurg.

Temperatura degajată de explozia atomică și de furtuna de foc a aspirat pur și simplu păturile inferioare ale atmosferei. Proiectat de la mare altitudine, ca de un gheizer, acest aer umed recădea imediat sub formă de ploaie. Precipitațiile aveau însă un aspect sui-generis: s-ar fi zis că asupra orașului s-a abătut o cataractă de grindină neagră. Ploaia neagră, remarcată de mai toți supraviețuitorii, își datora culoarea uriașului nor de praf și scrum pe care îl traversa în cădere.

Locuitorii nu bănuiau, evident, că fuseseră victimele unei bombe atomice. Cei care observaseră parașutele și văzuseră fulgerul credeau că fusese vorba de o bombă cu magneziu. Zvonurile și ipotezele se răspîndeau cu iuțeală. După unii, orașul fusese stropit cu benzină, aprinsă apoi cu o bombă de magneziu. După alții, ar fi fost folosite gaze toxice: în aer plutea un miros deosebit, iar multe persoane mureau fără a avea răni aparente sau fără a purta semnul vreunei răni grave. Abia mai tîrziu, medicii au înțeles că morții „intacți" fuseseră victimele radiațiilor.

Fisiunea micii cantități de uraniu conținută de bombă, eliberase neutroni, particule beta și raze gamma. „Bombardînd" în număr prea mare corpul omenesc, ele modificau structura celulelor și, în raport cu cantitatea de raze absorbite și cu diverși alți factori, puteau ucide sau numai îmbolnăvi.

Aceasta a fost una din rațiunile pentru care s-a stabilit ca bomba să explodeze la 600 m deasupra obiectivului. Proba de la Alamogordo[1] demonstrase că solul (și tot ceea ce se afla la o anumită distanță de punctul de impact) devenea radioactiv, rămînînd astfel un anumit timp. Nedorindu-se să se facă uz de radiații, ci, mai degrabă, de căldura și suflul degajate de deflagrație, se hotărîse explodarea bombei la această altitudine. Cu toate acestea, medicii au considerat că radioactivitatea singură a pricinuit moartea a 95% din locuitorii aflați la mai puțin de 800 m de punctul „zero". Abia mai tîrziu ei au înțeles că mare parte din cei ce suferiseră răni sau arsuri grave nu muriseră de fapt din această pricină, ci tot datorită radiațiilor.

În evoluția efectului bombei au fost diferențiate trei stadii. Primul a urmat expunerii la radiații. Simptomele au fost: grețuri, migrene, diaree, febră și toropeală. Al doilea a apărut cu 10-15 zile mai tîrziu, caracterizîndu-se, prin căderea părului și printr-o febră ce ajungea uneori pînă la 41°. Al treilea a survenit la 25-30 zile de la primele leziuni și s-a tradus prin tulburări sanguine; sîngerau mai ales gingiile, pielea era foarte iritată, iar numărul globulelor albe scădea simțitor.

Această pierdere de globule albe a redus rezistența la infecții; plăgile care începuseră să se vindece s-au infectat din nou. La majoritatea persoanelor iradiate, numărul globulelor albe, care este de obicei de 6 000-7 000, a scăzut la 4 000. Cînd ajungea sub 1 000, moartea era inevitabilă. Aceeași soartă i-a urmărit și pe cei cărora febra nu le-a scăzut vreme îndelungată. S-a întîmplat, însă, ca persoane iradiate să se restabilească, unele într-o săptămînă, altele în mai multe luni.

Statisticienii au cuvîntul

La Hiroshima a circulat o vreme zvonul că orașul va rămîne radioactiv, că timp îndelungat el nu va mai putea fi locuibil. La mai puțin de două săptămîni de la explozie, însă, savanții, înar-

(Continuare în p. 55)

[1] La 16 iulie 1945, la Alamogordo (New Mexico) a fost experimentată prima bombă atomică a S.U.A.

Din cronica luptei antifasciste

ÎNTÎLNIRI CU DR. N. LUPU LA BRUXELLES ȘI LA PARIS

VALTER ROMAN

Lupta împotriva pericolului fascist din țara noastră, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, a avut un conținut foarte variat și o deosebită intensitate, a cunoscut multe episoade demne de a fi amintite. Unul dintre acestea îl voi relata în cele ce urmează. Este vorba de activitatea delegației române la Reuniunea universală pentru pace (Rassemblement Universel pour la Paix) din luna septembrie a anului 1936 de la Bruxelles[1], de prezența la această reuniune a doctorului Nicolae Lupu — pe atunci vicepreședinte al Partidului Național-Țărănesc și a delegației române — precum și de vizita dr-lui Lupu la Paris, unde s-a întîlnit cu emigrația română din Franța, de atitudinea acestui om politic față de crearea Frontului Antifascist în România.

[1] Vezi *Magazin istoric*, nr. 2/1972.

În Belgia fără pașaport

Anul 1936 a consemnat victoria Frontului Popular, mai întîi în Spania[2] (în februarie) și, ceva mai tîrziu, în Franța (în iunie), a fost anul manifestării pe plan internațional a voinței de pace a popoarelor, concretizată, printre altele, și în prestigioasa întîlnire de la Bruxelles.

Aflîndu-mă la Paris, am primit, de la București, din partea conducerii partidului comunist, însărcinarea de a mă duce la Bruxelles pentru a întregi delegația română, care plecase din țară. Bucuria mea a fost mare, deși deplasarea la Bruxelles nu era chiar atît de simplă. Pașaportul meu nu mai era valabil, expirase. A obține un nou pașaport din partea Legației române din capitala Franței era imposibil, deoarece condamnarea mea la 8 ani de închisoare, pronunțată, chiar puțin timp înainte, de Tribunalul Corpului II armată din București, mă punea în afara legii. Probabil că nu aș fi obținut nici viza belgiană. Nu-mi rămînea, așadar, decît să trec ilegal granița franco-belgiană.

Tovarășii din conducerea organizației de partid a emigrației române de la Paris, al cărei secretar era Iosif Șimandan (Vasile), au organizat această „excursie". Într-un anume punct, granița franco-belgiană trecea prin mijlocul unui orășel și era reprezentată de un pod peste o apă mică. Cei care cunoșteau obiceiurile localnicilor și felul lor de a circula, de o parte și alta a granței (între cele două regiuni de frontieră exista un contact viu, neîntrerupt) mi-au recomandat ca traversarea podului, pentru a ajunge pe teritoriul belgian, să aibă loc în momentul cînd muncitorii, care lucrau în partea franceză, terminînd lucrul, vor trece în grupe compacte spre Belgia. Amestecîndu-mă în mulțimea pietonilor, aveam toate șansele de a trece fără pericol. La recomandarea organizației pariziene, pentru mai multă siguranță, am fost însoțit de o tovarășă, lăsînd impresia unei perechi de îndrăgostiți. În acest fel, braț la braț, am trecut podul, deci granița, împreună cu soția ing. Petre Suciu, un vechi și bun prieten.

Ajuns la Bruxelles, m-am întîlnit imediat cu Ștefan Foriș, Athanase Joja și ceilalți membri ai delegației, între care se strecurase și un provocator care, ulterior, a fost demascat ca agent de siguranță. Ei mi-au făcut cunoscută prezența doctorului Lupu în capitala Belgiei. Mi s-a explicat cum s-a ajuns la situația ca acest fruntaș al P.N.Ț., să participe la Reuniunea universală pentru pace, acțiune cu un manifest caracter antifascist.

[2] Vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1971.

În viaţa politică a României interbelice, dr. Nicolae Lupu a fost o figură interesantă şi foarte contradictorie[1]. În vremea despre care povestesc, el se situa la aripa stîngă a naţional-ţărăniştilor[2]. Linia tactică a partidului nostru fiind foarte clară în privinţa luptei împotriva pericolului principal — forţele naţionale şi internaţionale ale fascismului — s-au făcut încercări şi s-au depus eforturi susţinute pentru închegarea unui front al tuturor forţelor antifasciste. Trebuiau unite toate acele forţe care — dintr-un motiv sau altul — erau potrivnice ascensiunii fascismului în ţară, potrivnice politicii Germaniei hitleriste şi Ungariei horthyste ce ameninţau tot mai mult integritatea teritorială, independenţa şi suveranitatea României.

Se cunosc oscilaţiile, rezervele, adversităţile liderilor P.N.Ţ., ceea ce a şi făcut ca o înţelegere (deşi propusă nu odată şi cu insistenţă) între partidul comunist şi P.N.Ţ. să nu se poată înfăptui. În această privinţă, doctorul Lupu a avut o poziţie proprie, particulară. Nu e cazul a analiza, în acest cadru, ce anume l-a determinat să fie, într-un fel, de acord cu crearea unui Front Popular în România şi nici de a formula judecăţi de valoare definitive asupra acestei personalităţi, aspecte care revin, desigur, cercetării istorice. Ceea ce doresc să relatez aici are pur şi simplu un caracter episodic, dar care poate totuşi contribui la acea apreciere de ordin politic mai general ce va trebui, mai devreme sau mai tîrziu, formulată.

Deşi venise la Bruxelles, dr. Lupu nu s-a încadrat în delegaţia română, aşa cum concepem noi astăzi acest lucru. N-a avut loc nici o şedinţă comună prealabilă, nici la Bucureşti, nici la Bruxelles, pentru a se stabili o linie comună de conduită şi de acţiune. Mai mult, dr. Lupu a şi evitat să se afle în societatea noastră. Dar el era prezent şi, pînă la urmă, acesta era lucrul cel mai important.

Primisem sarcina să stabilesc o legătură cu acest om politic. Calitatea mea de redactor-şef al ziarului *Gazeta românească*, ce apărea la Paris, a fost considerată cea mai potrivită pentru această misiune. Urma să discut cu dr. Lupu în special modalităţile de creare a Frontului Popular în România.

Ne vom vedea la Paris

Încercările noastre de a ne întîlni cu el în ţară — spuneau Ştefan Foriş şi Athanase Joja — *s-au soldat cu eşecuri. El a refuzat orice întîlnire. Se temea probabil de Siguranţă. Ne-a transmis însă că, fiind în străinătate, ar fi dispus să discute cu reprezentanţii partidului nostru.*

Dr. Lupu s-a înscris în comisia agrară a Reuniunii (aceasta lucra pe comisii). Problema agrară a fost, fără îndoială, una din preocupările de bază ale tuturor ţărilor reprezentate la Bruxelles şi în special a ţărilor din răsăritul Europei. S-a hotărît să particip la lucrările acestei comisii.

Aşteptam cu nerăbdare cuvîntul dr-lui Lupu. Nimeni dintre congresişti nu-l cunoştea, nimeni nu bănuia ce anume va spune. Intervenţia lui în limba franceză a fost o adevărată surpriză. A vorbit despre situaţia ţărănimii române, arătînd soarta ei extrem de grea, tragică, calificînd politica guvernamentală ca fiind în contradicţie cu interesele ţărănimii. Vorbind despre reforma agrară de după primul război mondial, care a fost făcută în ansamblu în folosul *clasei stăpînitoare*, a înfăţişat totodată ceea ce constituise după părerea sa soluţia problemei — *„exproprierea totală, iar nu şchioapă ca cea existentă"*. Tonul folosit a fost violent, critica la adresa guvernului liberal — aspră, soluţiile — quasi revoluţionare.

M-am uitat în jurul meu, în sală. Impresia celor prezenţi era deosebit de favorabilă. Se auzeau destule voci aprobative în diferite colţuri ale sălii. Nu mică a fost şi uimirea mea. La aşa ceva nu mă aşteptam. Cele rostite, în special soluţiile propuse privind problema agrară, nu erau de loc în concordanţă cu programul şi politica partidului său. Era însă evident că situaţia de opoziţie prelungită a Partidului Naţional-Ţărănesc îşi pusese amprenta asupra atitudinii dr-lui Lupu. Nu mă puteam elibera de impresia unui discurs electoral.

Nu aceeaşi opinie o aveau şi cei din sală, care nu-l cunoşteau. Erau prezenţi nu puţini comunişti, reprezentanţi ai diferitelor partide din Europa. Îmi aduc aminte că Waldeck Rochet, pe atunci specialistul Partidului Comunist Francez în problemele agrare, delegat la Reuniune a rămas foarte impresionat, spunîndu-mi: *Cel mai revoluţionar dintre noi aci e Lupu.* După ce a aflat cine anume este dr. Lupu, a adăugat: *Oricum, consider şi aşa fiind, că nu e rău că a vorbit aşa cum a vorbit. Noblesse oblige.*

Pentru mine, intervenţia lui în cadrul comisiei a avut un efect încurajator. Mi-a stimulat hotărîrea de a mă apropia de el pentru a-i propune o întîlnire, în vederea discutării problemelor de Front Popular.

Prima încercare n-a dat însă rezultatele aşteptate.

— *Uite, tinere,* mi-a spus, *întîlnirea pe care o soliciţi în numele alor tăi, mă tem că n-o să poată avea loc aci. Sîntem mult prea prinşi cu toţii cu treburile Reuniunii.* Şi — după o scurtă ezitare — a continuat: *Dacă vreţi neapărat să vă întîlniţi cu mine, hai să lăsăm aceasta pentru Paris. Mă căuţi acolo şi vedem atunci ce vom face.*

Nu ştiam cum să interpretez aceste afirmaţii: un refuz, un şiretlic, o manevră, sau avea motive întemeiate pentru a proceda astfel? Nici astăzi nu mi-e pe deplin clar ce a urmărit dr-ul Lupu atunci. Poate a fost surprins de felul, recunosc prea puţin protocolar, în care l-am abordat, imediat după şedinţa unde fusese puternic aplaudat şi obţinuse un succes oratoric incontestabil. Mai verosimil mi se pare însă că această atitudine reflecta propriile sale ezitări faţă de o e-

[1] Vezi *Magazin istoric*, nr. 9/1972.
[2] Vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1975.

ventuală înțelegere cu partidul comunist. Mai tîrziu, la Paris, a și spus zîmbind maliţios: *Dacă la toamnă suveranul nu ne cheamă la cîrma ţării, aşa cum ne-a promis, atunci inevitabil, se va repune problema într-un alt fel şi deci vom avea ocazia să discutăm şi problema Frontului Popular.*

Întîlnirea cu dr. Lupu la Bruxelles s-a încheiat, deci, într-un mod nehotărît.

Sînt pentru Front Popular

După întoarcerea mea la Paris — pe același drum — discutînd cele petrecute la Bruxelles cu tovarășii din conducerea emigrației s-a ajuns la concluzia de a relua încercările pentru a stabili discuții cu dr-ul Lupu. A fost hotărîtă alcătuirea unei delegaţii de Front Popular al emigraţiei române din Franţa. Ea urma să stabilească această legătură şi să poarte convorbirea respectivă. Ne gîndeam că în acest fel politicianului naţional-ţărănist care în acele zile venise în capitala Franţei îi va fi mai dificil să ne refuze sau să ne evite. L-am anunţat, aşadar, că o *„delegaţie compusă din muncitori, ţărani, intelectuali şi studenţi, români şi minoritari, fără de partid sau aparţinînd partidelor democratice şi antifasciste“* dorește să-i vorbească.

Întîlnirea a avut loc.

Doctorul Nicolae Lupu ne-a primit în salonul unui hotel, al cărui nume nu-l mai reţin. După ce i-am prezentat pe membrii delegaţiei, subliniind cu mare grijă apartenenţa politică şi socială a fiecăruia, după ce am expus şi punctele noastre de vedere cu privire la necesitatea alcătuirii unui Front Popular, dr. Lupu ne-a răspuns într-o formă care, la început, ne-a supărat, dar care ne-a amuzat foarte mult după ce am părăsit hotelul.

Făcînd un gest larg, arătînd spre noi toţi, care alcătuiam delegaţia, şi cu un surîs ironic ce nu lăsa loc nici unei îndoieli, dr-ul Lupu ne-a spus: *Cu dumneavoastră* şi, după o foarte scurtă ezitare, a adăugat, *cu comuniştii, eu sînt de acord,* dîndu-ne a înţelege că ne consideră pe toţi drept comuniști, deși prezentările oficiale fuseseră făcute în alt sens.

Ne uitam unul la altul puţin îngrijoraţi de ceea ce va urma. Lucrurile s-au desfăşurat însă mai bine chiar decît ne aşteptasem. Dr. Lupu și-a expus punctul de vedere potrivit căruia baza în Frontul Popular din România ar trebui să fie alcătuită de Partidul Naţional-Ţărănesc şi de partidul comunist, deoarece, cum spunea el, *„voi aduceţi în acest front muncitorimea, iar noi ţărănimea: celelalte forţe politice antifasciste din ţară nu au o pondere politică comparabilă şi vor fi, desigur, influenţate de hotărîrea noastră“*.

Îmi voi permite să reproduc, în continuare, din amintita amplă relatare publicată de *Gazeta românească*.[1]

După ce delegaţia i-a atras atenţia asupra răspunderii ce cade pe umerii conducerii Partidului Naţional-Ţărănesc pentru tergiversarea luptei împotriva guvernului liberal, pentru refuzul de a încheia Frontul Popular, dr-ul Lupu a spus: *Eu am fost de la început pentru Frontul Popular. Însă iată cum stă chestiunea Frontului Popular acasă. Aci, în Franţa, Frontul Popular este compus din trei partide care au cam aceeaşi forţă. Atît partidul radical, cît şi cel socialist şi comunist reprezintă cîte o treime din acest front. Dar nu se poate spune că în România avem aceeaşi situaţie. M-aş bucura dacă ar fi aşa. Însă nu este. Avem în primul rînd în România un Partid Naţional-Ţărănesc, cel mai puternic partid din ţară. El corespunde aproximativ partidului radical de aici. Ceea ce lipseşte partidului nostru este flancul stîng, adică muncitorimea. În al doilea rînd, vine partidul socialist, care însă după cum ştiţi este divizat în trei fracţiuni şi asta îi omoară pe socialişti, răpindu-le aproape orice forţă.*

În ceea ce priveşte partidul comunist, ştiţi că este în ilegalitate şi suferă foarte mult din cauza teroarei. Guvernul nu permite nici măcar organizaţiile antifasciste, cum este bunăoară „Blocul pentru apărarea libertăţilor democratice“.

Vedeţi, dar, că Frontul Popular este greu de făcut. Eu sînt însă şi în asemenea condiţiuni pentru un Front Popular. Sînt pentru, deoarece ştiu că masa Partidului Naţional-Ţărănesc este tot pentru crearea Frontului Popular. Între mine şi voi este numai o diferenţă de timp. Voi vreţi imediat încheierea Frontului Popular şi eu spun că după două luni, dacă nu primim puterea, Frontul Popular se va încheia de la sine.

Discuţiile au fost continuate asupra unor probleme de politică internă şi externă, domenii în care delegaţia noastră i-a spus nu puţine lucruri amare, pe care însă dr-ul Lupu le-a primit cu destulă bunăvoinţă.

În același context ar mai fi de adăugat cîteva cuvinte despre marele miting internațional de la stadionul „Buffalo“ din Paris, organizat de Congresul Mondial pentru Pace, la care a participat și dr-ul Lupu, luînd cuvîntul la această adunare de masă.

Calmul lui proverbial, cu care a păşit spre microfon, a fost profund tulburat însă cînd cei peste 30 000 oameni au scandat lozinci ca: *„Libertate antifasciştilor închişi în România!“*, *„Front Popular în România!“*.

În prima clipă, dr-ul Lupu n-a înţeles semnificaţia acestei manifestări, crezînd că este îndreptată într-un fel și împotriva sa. Dar după cîteva clipe s-a aşternut o liniște deplină, iar cuvintele lui au fost ascultate cu atenţie. Dorind să aibă succes, el s-a lansat într-un discurs în care a înfăţişat suferinţele și lupta poporului român, dorinţa sa de pace, poziţia sa împotriva discriminărilor rasiale. Discursul a plăcut. A fost aplaudat. La ieşire mi-a spus: mari şmecheri sînteţi — voi aţi organizat manifestaţia, dar nu m-am supărat. Pînă la urmă am spus ce am avut pe suflet. Sper că v-a plăcut și vouă.

Pe doctorul Nicolae Lupu nu l-am mai întîlnit.

[1] *Gazeta românească*, anul II, nr. 7, septembrie, 1936.

Precizări la o biografie

OCTAV LIVEZEANU

Cu puține zile înainte de încetarea din viață a lui Octav Livezeanu, am primit la redacție însemnările alăturate despre dr. N. Lupu.

Născut la 17 septembrie 1902, la Rîmnicu Vîlcea, Octav Livezeanu a participat încă din tinerețe la acțiuni organizate de forțele democratice din țară împotriva regimului burghezo-moșieresc. Ca ziarist, a luat în perioada interbelică în repetate rînduri atitudine, în coloanele presei progresiste, împotriva nedreptăților sociale, împotriva fascismului și a acțiunilor acestuia; a colaborat la publicațiile *Adevărul*, *Dimineața*, *Cuvîntul liber*, *Viața românească*. După 23 august 1944, a îndeplinit diferite sarcini pe linie de stat și obștească, a fost director al ziarului *Frontul plugarilor*, a fost o prezență publicistică mereu activă, inclusiv în paginile revistei *Magazin istoric*[1].

Prezentăm cititorilor noștri aceste pagini ca un ultim omagiu adus regretatului om de cultură.

*Pe marginea introducerii la ultima parte din evocările lui C. Xeni (*Portrete politice din anii interbelici, *nr. 4/1975) aș vrea să fac unele precizări, cu atît mai necesare, cu cît unele date privind activitatea politică a dr. Nicolae Lupu sînt eronat menționate și în* Micul Dicționar Enciclopedic, *apărut la București în 1972. Este adevărat că — așa cum se subliniază și în introducerea menționată — dr. Lupu a făcut parte din Partidul Național-Liberal, dar numai pînă în 1917, cînd a ieșit din acest partid și a întemeiat, împreună cu alți deputați, colegi în Parlamentul de la Iași (Mihai Macavei, Grigore Iunian, Grigore Trancu-Iași și alții) Partidul Muncii, care a salutat în Parlament Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.*

După 1918, cînd Partidul Muncii s-a dizolvat, Mihai Macavei și dr. Lupu s-au îndreptat spre socialiști. În amintirile sale, publicate în Magazin istoric, *nr. 4/1971, prof. Petre Constantinescu-Iași, menționează cererea dr. Lupu de a intra în Partidul Socialist, reproducînd și un afiș al unei întruniri de la Bîrlad, în care figura printre vorbitori și „tov. dr. Lupu". Întîrzierea în rezolvarea cererii sale l-a determinat pe dr. Lupu să se prezinte în alegerile generale din 1919 — primele alegeri sub vot universal — și să candideze ca independent, pe liste comune cu N.D. Cocea, reușind să fie aleși amîndoi în Parlament. În guvernul Vaida, constituit după alegeri, doctorul Lupu a fost ministru de Interne. Întrebat în Parlament pe cine reprezintă, el a răspuns „Sînt socialist sui-generis".*

În alegerile de sub guvernul Averescu, din primăvara anului 1920, a candidat tot ca independent și tot cu N. D. Cocea, fiind aleși iarăși amîndoi.

După alegeri, dr. Lupu a intrat în Partidul Țărănesc. Niciodată, însă, el nu a fost președinte al vechiului Partid Țărănesc. La început, acest partid a avut o conducere colectivă, asumată de o „delegație permanentă", formată din șapte persoane și anume: Ion Mihalache, Constantin Stere, dr. Lupu, Virgil Madgearu, Grigore Iunian, Pan. Halipa și Gh. Bogdan-Duică.

La congresul Partidului Țărănesc din 1924, șef al partidului a fost ales Ion Mihalache, care a deținut această funcție pînă la fuziunea cu Partidul Național, în 1926. După fuziune, Iuliu Maniu a devenit șeful noului Partid Național-Țărănesc.

Cîteva luni mai tîrziu, în 1927, dr. Lupu a părăsit Partidul Național-Țărănesc, reînființînd Partidul Țărănesc. În introducerea amintită, nu se precizează pînă cînd dr. Lupu a deținut funcția de vicepreședinte al Partidului Național-Țărănesc, deși se cunoaște foarte bine faptul că el nu a participat la cele două guvernări național-țărăniste, nefiind părtaș la toate actele de guvernare din acea perioadă, inclusiv reprimarea grevei de la Grivița. În schimb, ca șef al Partidului Țărănesc, reînființat de el, a avut timp de șapte ani, pînă în 1934, o activitate proprie, care a cunoscut succese deosebite, situînd această formație pe poziția de-al treilea partid legal din țară, cu sporuri de mandate parlamentare la toate alegerile: 5 deputați în alegerile din 1928, 7 în 1931, 10 în 1932 și 12 deputați în 1933.

În 1934, cînd pericolul fascist era în creștere și cînd, după două guvernări falimentare ale Partidului Național-Țărănesc, șefia acestui partid a revenit lui Ion Mihalache, dr. Lupu a fuzionat Partidul Țărănesc cu Partidul Național-Țărănesc, socotind că astfel va putea întări aripa stîngă care deja se afirmase în Partidul Național-Țărănesc și că va reuși să dea o nouă orientare P.N.Ț.

(Continuare în p. 55)

[1] Vezi nr. 9/1972 și 2/1974.

MITROPOLITUL DOSOFTEI istoric al românilor

ION - RADU MIRCEA

Cărturar patriot, om de vastă cultură, poet și prinț al Bisericii, mitropolitul Moldovei Dosoftei (1624-1693) ne-a lăsat, o bogată moștenire culturală. Încă de pe vremea cînd era episcop de Roman (1659-1671), a început să lucreze la o traducere versificată a Psaltirii, **influențat de opera similară a poetului polon Jan Kochanowski (1579). După cinci ani de muncă „foarte cu osîrdie mare", a realizat o lucrare care l-a consacrat ca întîiul poet din istoria literaturii noastre. Dar, cum capitala Moldovei nu mai avea tipografie — cea înființată în 1642 de Vasile Lupu își încetase activitatea după căderea acestuia (1653) —** Psaltirea **în versuri nu a văzut lumina tiparului decît tîrziu, în vremea unei pribegii în Polonia. Devenit în 1671 mitropolit al Moldovei, Dosoftei s-a alăturat politicii antiotomane a lui Ștefan vodă Petriceicu, pe care l-a urmat în 1673 în exil, în Polonia. Acolo, fostul domn a luat asupra sa cheltuielile tipăririi** Psaltirii, **care a și apărut, în același an, la Uniew.**

Revenit în Moldova, Dosoftei a profitat de trimiterea unei solii la Moscova, în 1679, pentru a adresa patriarhului Ioachim al Rusiei și spătarului Nicolae Milescu (pe atunci, tălmaci la Departamentul Soliilor de la Moscova) rugămintea de a-i trimite o nouă tipografie. În anul următor, de sub teascurile ei au început a ieși cărți de cult, traduse de Dosoftei, care era un militant pentru înlocuirea limbii slavone cu cea română și în biserică (în cancelaria statului, limba română se impusese de mult).

Această activitate a continuat pînă în 1686; în acel an, regele Jan Sobieski al Poloniei a intrat cu oștile în Moldova — sîntem la trei ani după victoria sa asupra turcilor la Viena — în speranța unei campanii antiotomane, care însă, n-a mai avut loc. Retrăgîndu-se, l-a luat ca ostatec pe Dosoftei, cu tezaurul și arhiva mitropoliei moldovene. A murit acolo, la 13 decembrie 1693.

În articolul care urmează, este evidențiată una din laturile mai puțin cunoscute ale activității lui Dosoftei, aceea de cercetător al istoriei poporului nostru, **începută încă de pe vremea cînd, ca simplu călugăr la mănăstirea Probota, a cercetat și studiat vechile-i hrisoave, pentru a scoate din ele informațiile istorice.**

Opera istorică a mitropolitului Dosoftei cuprinde, în primul rînd, poemul **Domnii Țării Moldovei,** în care a redat lista cronologică a domnilor, de la Dragoș vodă pînă la a doua domnie a lui Duca vodă; versurile au fost tipărite în 1681, ca anexă la traducerea românească a **Molitvenicului.** Apariția poemului a avut o însemnătate deosebită pentru cultura noastră: pentru prima oară, o scriere istorică românească, originală, vedea lumina tiparului românesc. Dosoftei era conștient de importanța pe care o are, pentru educația patriotică, cunoașterea trecutului patriei, a originii nobile a limbii române: „...românească limbă/ de bun neam și ferită de la calea strîmbă/ să trage de pre sînge rudă-mpărătească", adică din limba latină. Reeditat în 1683, în **Paremiile de peste an,** poemul cronologic a fost din nou prelucrat de Dosoftei în exilul de la Stryj, în ianuarie 1690; cea de-a treia formă, avînd 79 versuri în plus, a fost extinsă pînă la domnia lui Constantin Cantemir.

În gîndirea sa se constată, desigur, atît limitele impuse de concepția teologică medievală, cît și de rangul său de prinț al bisericii. Astfel, Dosoftei atribuie agravarea stării țărilor române în sec. XVII unor cauze doar parțial probate de cercetările istorice noi. El regretă faptul că țările române, în sec. XVII, nu se mai puteau opune cu armele puterii Semilunii. Acest regret se vădește în rîndurile închinate lui Ion vodă cel Viteaz. Dacă în cele două ediții anterioare, urmînd tradiția cronicarilor înaintași, Dosoftei i-a menționat, doar, domnia („după el, Ion vodă cel Rău"), în varianta din 1690 a dedicat opt versuri acestui voievod al Moldovei: „Stătut-au în Moldova domnul Ion vodă/ Cu doamnă-sa Maria, nelăsîndu-și rodă/ Bătut-au cu izbîndă, concenind vrăjmașii;/ Dară priiatenul viclean i-au smintit moșia/ Dînd coaste cu păgînii, i-au făcut sminteală,/ Lui osîndă și țării lăsînd ostenală./ De-acmu de-ar sta Moldova tot ceasul pre rîcă/ N-a mai putea să scapă turcilor din brîncă".

Ca la multe alte versuri, Dosoftei a făcut și aici un comentariu marginal, din care distingem izvoarele folosite de el: „Era Ghenric [Henric de Valois — **n.n.**] crai leșilor preatunce, 1574 era văleatul, Iwonia hospodar [Ion vodă — **n.n.**] scrie cronica leșească, vitejeasca lui nevoință foarte lăudînd. Și peri săracul de mîna păgînilor cu vicleșugul a priiatin viclean. Și peri țara de-au stătut pustie mult". Astfel, înainte de B.P. Hasdeu, Dosoftei a fost cel dintîi care a dat lui Ion vodă locul ce se cuvenea ca unei mărețe figuri a trecutului nostru istoric.

În afară de poemul închinat domnilor Moldovei, tot mitropolitului Dosoftei i se datorește traducerea din limba greacă, în 1689, a unui cronograf (istorie universală) în care a intercalat mai multe date privind istoria Moldovei. Astfel, citează un aer (epitaf), datînd din 1428, cusut cu fir de argint, și

care aparţinuse Mitropoliei Moldovei; luată de regele Ioan Sobieski în 1686, această preţioasă broderie a rămas pe meleaguri străine. Aceeaşi informaţie, Dosoftei a folosit-o şi în cea de-a treia redacţie, inedită, a poemului cronologic.

În manuscrisul autograf al autorului, din 1690, acest poem e însoţit de o notiţă de 26 rînduri — necunoscută pînă acum — de o deosebită valoare pentru cunoaşterea preocupărilor scriitorului şi pentru concepţia sa asupra originii românilor. După cum se ştie, una din problemele capitale ale gîndirii româneşti din sec. XVII a fost aceea a afirmării originii latine a poporului şi a limbii române. Căci, dacă în spiritul public ideea romanităţii se păstrase vie de-a lungul secolelor anterioare, fundamentarea ei în spirit ştiinţific se datoreşte acestui veac şi cărturarilor lui, Miron Costin şi Dimitrie Cantemir în Moldova, stolnicul Constantin Cantacuzino în Ţara Românească care, îmbinînd erudit tradiţiile, informaţiile narative interne şi externe, documente şi mărturii epigrafice şi arheologice, cunoştinţe lingvistice, trecute, toate, prin buna şi sănătoasa lor judecată, au închegat o demonstraţie care a rămas la baza explicării etnogenezei noastre.

Originea poporului român a prilejuit însă şi afirmarea unor teorii lipsite de fundament, precum „basnele" unor scriitori minori şi compilatori de manuscrise. Unul dintre aceştia a fost Simion Dascălul, care, copiind cronica lui Grigore Ureche, a făcut mai multe interpolări, între care una, în special, a scandalizat pe contemporani: el afirma că românii ar fi urmaşii răufăcătorilor romani, scoşi din temniţele Romei şi colonizaţi în Dacia! „Basna" aceasta, care circula şi oral, avea la bază interpretarea forţată şi rău-voitoare a... exilului lui Ovidiu! Cei care l-au cunoscut pe Simion Dascălul au lăsat o mărturie interesantă despre el, scriind că „de multă neştiinţă şi de minte puţină era acel om", un impostor, un mistificator ale cărui scorneli au fost combătute, cu energie de Miron Costin, Ioan Neculce, şi, mai ales, cu erudiţie şi strălucire de Dimitrie Cantemir. Lor li se adaugă acum mitropolitul Dosoftei, ale cărui note inedite mărturisesc încă o dată preocupările sale în domeniul istoriei naţionale. Chiar dacă originalitatea informaţiilor sale nu este totală, unele părţi sau interpretarea dată unor ştiri cunoscute fac din ea o mărturie de valoare pentru afirmarea unităţii etnice şi lingvistice a românilor şi a obîrşiei lor latine.

„Ţara Moldovei şi Ardealul şi Ţara Românească, acest loc de pămînt să chiamă Misiia pînă la Dunăre. Aflat-am citind, cum fiul lui Constantin împărat, Consta[ntin] au purcesu asupra vlahilor, adecă rumânilor celor de pe Dunăre, să-i bată, căce să rocoşise pre împărăţie. Şi i-au potolit. Dintr-aciaia să viade că şi mai de mult au lăcuit rumâni într-aciastă ţară. Dară pentru bişugul pă[m]întului zburdînd oamenii în păcate, s-au pustiit, precum ş-acmu pat aciaste părţi. Dară cîtu-i Ceahlăul muntele şi spre săcui să chema Peomiia, pote hi şi pentru bujorul că forte-i mult pînă dincoace de Ceahlău; şi aşia să chiamă bujorul **pivonia** şi [...] **Paeonia.** Fac saşii în Braşev vinars cu bujor. Dară între Prut şi-ntre Nistru lăcuia Taifalii pri-atuncea, de n-or hi fost ş-aceia rumâni, că pri-acele vremi şi rumânii era războinici cu ruşii, cu schithii, că era tot păgîni. Iară între Bulgaria şi-ntre Machedoniia sînt rumâni din rădăcina cea bătrînă din caria s-au lăţit alalţi[i] rumâni, de s-au răzleţit unii şi pînă în Italia, la Rîm; şi pentru năselnic[i] ce era, era tot prin închisori. Şi scoţîndu-i chesarul Rîmului la o treabă, slujiră bine şi li-au dat un loc pustii [sic!] ce să chiamă acmu Maramurăşi. Dintr-acei rumâni a Maramurăşului s-au descălecat ţara Moldovei, precum nu demult purta cerc în cap Moldovianii cevluiţi ca şi Maramurişianii".

Se vede uşor că nota are caracterul unei însemnări făcute pentru memorarea unor date care urmau să fie folosite într-o scriere ce nu a mai fost realizată. De aici şi caracterul ei eteroclit. Numele **Moesia,** pe care istoricii bizantini îl dădeau Daciei postromane, e folosit pentru prima oară, cu aceeaşi accepţie, de către mitropolitul Dosoftei, care l-a introdus astfel în istoriografia românească.

Relatînd expediţia bizantină împotriva goţilor aşezaţi în Dacia, Dosoftei îi menţionează şi pe români, trecînd asupra lor răscoala celor dintîi; cărturarul admitea, aşadar, continuitatea populaţiei daco-romane pe teritoriul părăsit de autorităţile imperiale după anul 271 î.e.n. şi e de crezut că la răscoala goţilor au luat parte şi autohtonii. Surprinzător de precisă, pentru vremea lui, este localizarea taifalilor între Prut şi Nistru; chiar dacă identificarea lor — fie şi prezumtivă — cu românii nu se poate susţine.

Legătura poporului român cu întreaga romanitate orientală e admirabil sesizată cu ocazia amintirii aromânilor, desprinşi „din rădăcina cea bătrînă" a populaţiilor romanizate. Existenţa lor era cunoscută şi lui Miron Costin, care, în **De neamul moldovenilor,** scria: „şi la Rumele, în ţările greceşti, un neam ce le zicem Coţovlah, colonia Rîmului [Romei—**n.n.**] este". Stabilind legătura cu populaţia romanizată, Dosoftei încearcă să corecteze „basna" lui Simion Dascălul. Anume, el crede că un număr de aromâni „din rădăcina cea bătrînă", ajunşi la Roma, au fost puşi în închisori, fiind prea „năselnici", violenţi. Pentru ajutorul dat „chesarului" roman, ei ar fi fost colonizaţi în Maramureş, de unde au trecut munţii, întemeind Moldova. Desigur, şi aici, ca şi în celelalte texte medievale, „pustietatea" Moldovei înaintea descălecatului lui Dragoş trebuie interpretată în sensul unei slabe densităţi a populaţiei din ţinuturile de la răsăritul Carpaţilor.

Situat, ca istoric al românilor, între Miron Costin şi Dimitrie Cantemir, bucurîndu-se de o informaţie bogată şi de o perspectivă istorică destul de largă, Dosoftei ne apare, astfel, sub o nouă lumină: înnoitor al istoriei, el şi-a închinat pana ţării şi neamului, răspîndind prin tiparniţă dragostea de carte, de ţară, pentru limba românească.

EGMONT: erou al istoriei și literaturii

DUMITRU ALMAȘ

Goethe a scris tragedia Egmont **între 1775 și 1887, tratînd evenimente petrecute în Țările de Jos cu 200 ani înainte. Și-a ales tema și personajul pentru sensul simbolic pe care-l căpătase destinul istoric al lui Egmont în secolul XVIII, secol al cărui spirit era, cum spunea Diderot, „spiritul libertății". Goethe și-a conceput opera în epoca în care se desfășura războiul revoluționar pentru independență al celor 13 state-colonii din America de Nord, iar în Europa se pregătea, ideologic și se declanșa, furtunoasa, marea revoluție franceză.**

Care a fost adevărul istoric ce l-a inspirat pe Goethe și cum se reflectă acesta în opera scriitorului german?

În umbra lui Torquemada

Mai întîi, personajele și faptele istorice. Lamoral, conte de Egmont, prinț de Gavre, s-a născut în 1522 în castelul de la Hamaide (Hainaut), Țările de Jos. În acea vreme, dezvoltarea economică a acestor ținuturi, Flandra și Olanda, supuse coroanei habsburgice spaniole, se deosebea mult de celelalte părți ale imperiului lui Carol V al Spaniei și, apoi, din 1556, ale regatului lui Filip II, succesorul lui Carol. Luptînd cu marea, îndiguindu-i malurile, oamenii care au făcut să se nască zicala „Dumnezeu a făcut marea, iar batavul (olandezul) țărmurile" ridicaseră, încă din veacurile XII și XIII, orașele Amsterdam și Rotterdam. Lupta cu natura vrăjmașă, profesiunea de marinari și pescari, de industriași și negustori i-au transformat pe flamanzi și olandezi în oameni dîrji, înzestrați cu un remarcabil spirit de independență.

În Țările de Jos s-au dezvoltat, cu anii, o populație și o economie deosebite, oblăduite de apele domolite ale rîurilor și ele puse la treabă de mîna omului, odată cu vîntul care rotea, fără încetare, aripile morilor. Ascensiunea timpurie a unei burghezii bogate, formată din bancheri și din proprietari de manufacturi de postav și de goblenuri, de șantiere navale, de întreprinderi pentru industrializarea peștelui a făcut ca în acest colț al Europei să apară importante centre industriale și comerciale, ca Bruges, Ypres, Bruxelles, Anvers, Liège, Namur, Gand, Hondschoote. După descoperirea Americii, porturile flamande și olandeze au luat locul economic al cetăților italiene: Veneția, Genova, Amalfi, circumscrise în orizontul mărginit al Mediteranei.

Manufacturile, comerțul cu coloniile, pescuitul (se spunea că Amsterdamul a fost construit pe oase de scrumbie), cămătăria au ridicat Țările de Jos la un înalt nivel economic. În 1570, o statistică spaniolă estima valoarea anuală a producției lor manufacturiere la 45 000 000 florini. Numai la cheiurile portului Anvers acostau zilnic cîte 200-250 corăbii, importînd mari cantități de mărfuri. Ca să înțelegem importanța acestor cifre și rolul mondial al economiei Țărilor de Jos, trebuie să spunem că venitul anual al Spaniei, rezultat din jefuirea coloniilor sale americane, nu depășea o jumătate de milion de florini. Conștient de imensa valoare a acestor oameni și a acestor teritorii, Carol V a făcut totul ca să le înglobeze coroanei sale. Unde a fost posibil, a încheiat alianțe matrimoniale, spre a asigura moștenirea unor teritorii. Unde nu, a folosit sabia.

În lupta ei pentru libertate, burghezia din Țările de Jos s-a bucurat, de la început, de alianța unor puternici principi feudali autohtoni, care-și vedeau privilegiile știrbite de stăpînirea străină. Adoptînd, de timpuriu, Reforma — calvinismul și luteranismul — ca o formă de protest împotriva regelui spaniol, a împăratului german și a papalității, burghezia și poporul voiau totodată „o biserică ieftină", optînd pentru libertatea de a critica regimul politic și cel religios, de a schimba instituțiile învechite, absolutiste și tiranice.

Carol V a deschis o luptă violentă împotriva Reformei adoptate de flamanzi și olandezi. Cînd, în 1556, după abdicarea lui, Țările de Jos au trecut sub stăpînirea lui Filip II, preacatolicul rege al Spaniei, nemulțumirile s-au agravat, raporturile dintre populație și administrație s-au înrăutățit. Pentru a nu pierde bogățiile stoarse din aceste provincii, mai însemnate decît toate ținuturile pe care le stăpînea, Filip II a trimis acolo soldați, iar papa, preoți și episcopi.

Din Spania, umbra funestului inchizitor Torquemada s-a extins și asupra Țărilor de Jos.

Două caractere deosebite

La acea dată, Spania era o țară întinsă, cu un imens imperiu colonial, stăpînit de un rege fanatic, de o nobilime îngîmfată, de un cler dogmatic, crud și sîngeros. Fără a ieși din cabinetul său din Escorial, regele pronunța sentințele cele mai nemiloase, rugîndu-se cerului să mîntuiască sufletele celor osîndiți. Pentru „ereticii" din Milano, a dat o poruncă laconică: „Toți — spînzurați". Pentru cei din Calabria, osînde mai „variate": patru — decapitați, 30 — spînzurați, 30 — arși pe rug.

În ceea ce-i privea pe „ereticii" și apoi pe „rebelii" din Țările de Jos, regele Spaniei a întărit întîi administrația religioasă, întemeind, între 1559 și 1560, 14 episcopate, pe lîngă cele cinci existente. Printre episcopi, Filip II l-a numit și pe Anton Perrenot de Granvelle, unul dintre sfetnicii săi în aplicarea fără limită a politicii catolice. Apoi a încredințat administrația surorii sale, Margareta de Parma, care, ajunsă aici, și-a vestit fratele că „pentru a distruge erezia trebuie să arunce în flăcări 50 000 - 60 000 indivizi".

Politica lui Filip II, înfăptuită prin Granvelle și prin Margareta de Parma, lovea nu numai în masele populare sărace și „eretice", nu numai în burghezia flamando-olandeză, ci și în aristocrația autohtonă, convertită sau nu la vreuna din reforme, dar înlăturată, treptat, din viața politică. În fruntea opoziției acesteia s-au ridicat prințul Wilhelm de Orania, contele Egmont, amiralul Hoorne, Filip de Marnix, Henric de Brederode, care au cerut atenuarea absolutismului dictat din Escorial și anularea edictelor împotriva „ereticilor". În 1557, Filip II, copleșit de greutățile economice a declarat un faliment de stat, în urma căruia numeroși bancheri și negustori olandezi și-au pierdut averile. Acest fapt, conjugat cu restricțiile impuse în domeniul comerțului și al industriei, a agravat și a precipitat conflictul cu stăpînitorul spaniol. Dar dacă nobilii au fost cei care au dat semnalul opoziției față de absolutism și de practica sinistră a Inchiziției, ei nu s-au gîndit, inițial, la o revoluție și nici măcar la o separare de coroana habsburgică spaniolă. Mulți dintre ei erau legați încă de Habsburgi prin interese de clasă, prin legături de familie și prin politică.

Dintre cei aflați în fruntea nemulțumiților s-au remarcat, de la început, prințul Wilhelm de Orania și contele Egmont. Două caractere, două spirite deosebite. Primul — prudent, tăcut (de unde și porecla de Taciturnul[1]), calm, hotărît, sobru, abil om politic; al doilea — strălucit comandant militar, fire deschisă, sinceră, bravă, dar puțin fanfaron, naiv și romantic, mîndru de originea sa și de faima de erou în bătăliile cu armata franceză la Saint-Quentin (1557) și Gravellines (1558), foarte credincios tagmei din care făcea parte și fidel, pînă la un moment dat, regelui din Madrid. Carol V îl remarcase încă în 1541, în timpul asediului Algerului, cînd Egmont avea doar 19 ani. În 1554 a făcut parte din solia care a negociat, la Londra, căsătoria politico-religioasă dintre Filip și regina Maria Tudor, „Maria Sîngeroasa", cea care, luptînd cu înverșunare împotriva Reformei, a făcut numeroase victime printre protestanți. Ajuns rege, Filip II l-a numit pe Egmont căpitan general al Flandrei.

Dar cînd spaniolii au introdus Inchiziția și în țara lui, Egmont, revoltat, a refuzat să folosească spada împotriva concetățenilor săi trecuți la calvinism. Și astfel a intrat curînd în conflict cu episcopul Granvelle și apoi cu Margareta de Parma.

Încercînd să tempereze furia osîndelor absurde, Egmont a condus, în 1565, o ambasadă a Țărilor de Jos la Madrid. Solia cerea să se simplifice și să se umanizeze administrația în aceste provincii, să nu se aplice hotărîrile Conciliului bisericesc de la Trento împotriva Reformei și să se suspende masacrarea „ereticilor". Regele a primit ambasada cu o ipocrită bunăvoință, dar nu a ținut seama de nici o doleanță.

(Continuare în numărul viitor)

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 11/1971.

În fosta Alesia, astăzi Alise-Sainte-Reine (Franța) se înalță statuia unui îndrăzneț comandant de oști și luptător pentru libertate, a celui care, sfîrșind prin a fi captivul lui Cezar, a început prin a fi învingătorul puternicului său adversar roman.

VERCINGETORIX

Prof. dr. doc. D. TUDOR

Între Oceanul Atlantic, Marea Nordului, Rin și Pirinei se întindea un vast ținut, pe care anticii îl numeau Gallia Transalpină sau Gallia Mare. Această imensă regiune bogată și pînă la un moment dat independentă era populată de numeroase triburi și confederații galice (li se spunea și celtice[1]), conduse de șefi ambițioși, care conviețuiau într-o permanentă discordie, lipsind Gallia de un important mijloc de a rezista atacurilor din afară: unitatea politică.

La Roma, Gallia Transalpină era numită în derîdere Gallia comata, **adică „pletoasă", barbară. Dar acest ținut avea să-i dea de furcă puternicei Rome și să înscrie în istorie, alături de numele lui Cezar[2], pe cel al lui Vercingetorix.**

Primul triumvirat[3], format la Roma în anul 60 î.e.n., era alcătuit din Cezar, Pompei și Crassus. Această alianță politică și militară constituia, în acei ani de luptă pentru putere, un fel de „cartel electoral" îndreptat împotriva oligarhiei aristocratice, a cărei citadelă era Senatul roman. Fiecare dintre triumviri aducea ceva important și necesar: Cezar — popularitatea în rîndul masei de plebei, Pompei — gloria militară, iar „bancherul" Crassus — mijloacele bănești.

Ales consul pentru anul 59 î.e.n.[4], în anul următor Cezar

---

1 Vezi **Magazin istoric**, nr. 4/1972.
2 Vezi **Magazin istoric**, nr. 2/1970.
3 În Roma antică: înțelegere particulară între trei persoane, fără fundament legal, încheiată cu scopul de a cuceri puterea politică de stat.

4 În Roma antică: unul dintre cei doi magistrați, aleși anual, care exercitau puterea supremă. După expirarea termenului, consulul putea fi însărcinat cu guvernarea unei provincii, avînd rang de proconsul.

și-a arogat funcția de guvernator, pe timp de cinci ani, al provinciilor Illyricum (Dalmația), Gallia Cisalpină (nordul Italiei) și Gallia Transalpină. Acest triplu și îndelungat mandat de guvernator, cu rangul de proconsul, a dezvăluit adevăratele lui intenții: cîștigarea unei glorii militare similare cu cea a lui Pompei, prin cucerirea completă a Galliei Mari. Cezar a început prin a interveni în viesparul din Gallia în calitate de arbitru al certurilor dintre helveți, belgi, arverni, hedui, secvani etc. și s-a proclamat apărător al lumii celtice, de a cărei situație politico-militară anarhică încercau să profite și germanii de peste Rin. Conducătorul lor de atunci, Ariovist, constituise în bazinul Elbei o puternică coaliție de triburi germanice, amenințînd să pună stăpînire pe bogatul ținut al galilor.

În cursul unei grele campanii de mai mulți ani (58-55 î.e.n.) marele comandant roman a cucerit întreaga Gallie și, trecînd Rinul, i-a înfrînt și pe germani. Toate aceste expediții, cît și cele care au urmat pînă în anul 51 î.e.n., au fost relatate de către Cezar într-o lucrare de mare valoare istorică și literară: **Comentarii despre războiul cu galii.**

O dată Gallia supusă, Cezar și-a continuat realizarea planurilor de cucerire, în anii 55 și 54 întreprinzînd expediții peste Canalul Mînecii, în Britania, locuită, de asemenea, de triburi celtice. O mare mișcare antiromană din Gallia l-a silit însă să renunțe la aceste campanii.

În fruntea tuturor galilor

Nu numai disensiunile politice tribale au înlesnit victoriile rapide ale lui Cezar, ci și împrejurarea că a reușit să cîștige de partea sa aristocrația galică, în frunte cu șefii ei. Dar marea masă a populației n-a subscris la capitularea conducătorilor ei în fața cotropitorilor romani. Agricultorii și meșteșugarii aveau acum de suferit de pe urma politicii aristocratice, instaurată de Cezar în Gallia, trebuind să suporte dubla povară a impozitelor plătite nu numai șefilor tribali, ci și Romei. Druizii — preoții vechilor celți, care aveau un rol însemnat în viața politică și juridică a triburilor — colindau satele Galliei Mari, îndemnînd la răscoală pe cei exploatați. Oriunde se produceau asemenea mișcări antiromane, legiunile lui Cezar, răspîndite în toată Gallia, interveneau brutal, masacrau populația, distrugeau casele, ardeau totul, luau pradă și sclavi.

Cezar își făcea însă iluzii închipuindu-și că, prin teroare, stăpînirea romană putea fi consolidată între Rin și Oceanul Atlantic. Cîțiva ani de secetă și foamete au provocat răscoale și mai puternice în întreaga Gallie. Exasperați, ruinați prin impozitele în bani, prin rechizițiile forțate de cereale și vite, galii aveau nevoie doar de un conducător popular și energic, care să-i determine să pună mîna pe arme.

Acesta avea să fie prințul Vercingetorix, șeful arvernilor, renumit prin bravura și noblețea sa. Tatăl lui Vercingetorix, Celtillos, domnise peste o mare parte dintre triburile galice, dar fusese asasinat de șefii tribali în momentul cînd intenționa să se proclame **rex Galliae.** Pe timpul celor patru ani de lupte pentru subjugarea țării de către romani, tînărul său fiu făcuse parte din statul major al lui Cezar. L-a părăsit însă pe generalul roman de îndată ce acesta a introdus în țara arvernilor, în locul regalității, o conducere politică aristocratică colectivă. În suita lui Cezar, tînărul prinț învățase tactica militară a legiunilor, disciplina de fier și sistemele de organizare teritorială.

Vercingetorix a realizat în scurt timp unitatea de luptă a răsculaților și, ca simbol al independenței generale, a fost proclamat „rege" la Gergovia, capitala arvernilor. Armata lui număra 80 000 luptători printre care domnea o disciplină riguroasă. Un rezultat imediat al acestei acțiuni a fost dezertarea din rîndurile romane a întregii cavalerii mercenare, recrutată dintre gali. Lipsit de acest sprijin, Cezar s-a văzut silit să angajeze, cu plată costisitoare, călărași germani de peste Rin.

Armata răsculaților a sporit și mai mult, iar lupta antiromană a devenit și mai crîncenă de îndată ce Vercingetorix s-a adresat celor obidiți. „El înrolă — spune chiar Cezar în **Comentarii** — oamenii de la țară sărăciți și pierduți. După ce adună această gloată, el cîștigă de partea sa pe toți concetățenii ce-i ieșeau în cale și îi îndemnă să ia armele pentru libertatea comună". Tot Cezar ne informează despre aliațele încheiate de șeful gal, despre consimțămîntul tuturor de a-l proclama conducător suprem și rege pe Vercingetorix, despre ostatecii luați drept chezășie de la triburile aliate. De asemenea, de la el aflăm cum erau înarmați răsculații și cît de puternică le era cavaleria. Vercingetorix „îmbină cea mai mare sîrguință cu cea mai mare severitate în exercitarea puterii — se spune în **Comentarii;** pe șovăielnici îi constrînge prin pedepse aspre: pentru o greșeală gravă ucide pe vinovați în foc și în tot felul de torturi; în cazul unor greșeli mai ușoare îi trimite acasă, după ce le taie urechile sau le scoate un ochi, ca să servească de învățătură și să-i îngrozească prin asprimea pedepsei".

În momentul cînd s-a declanșat marea insurecție, Cezar se afla în nordul Italiei, de unde urmărea frămîntările politice de la Roma. Alarmat, el a trecut Alpii în plină iarnă (februarie 52 î.e.n.), ordonînd cele mai drastice măsuri de reprimare a răscoalei. Între timp, Vercingetorix desfășura un foarte bine chibzuit plan strategic: izolarea grupului de armate romane din nord de cele din centrul Galliei și distrugerea treptată a taberei fiecărei legiuni. Locotenentul său, Lucterius, se pregătea să atace trupele romane din sudul Galliei, iar el însuși se îndrepta spre grupul armatelor romane masate între Loara și Sena. Dar în fața lui se găsea un geniu militar și mai îndrăzneț: Cezar.

Ajungînd în Gallia cu trupe puține, proconsulul nu l-a urmărit pe Vercingetorix, ci a atacat regiunea locuită de arverni. Disperați, aceștia și-au rechemat șeful, cerîndu-i

să-i apere. Conducătorul galilor s-a văzut deci nevoit să-şi abandoneze planul iniţial şi a făcut cale întoarsă. În acest timp, pe ocolite, Cezar s-a strecurat, în fruntea unui pîlc de cavalerie, pe drumurile anevoioase de pe valea Ronului şi Saônei. Călărind zi şi noapte pe o distanţă de 150 km, el a ajuns la grupul armatei sale din nord, unde şi-a concentrat toate cele zece legiuni şi alte formaţii militare (aproximativ 50 000 - 60 000 oameni). Din acel moment, cele două armate dusmane aveau efectivele aproape egale, ceea ce, date fiind potenţialul de luptă şi disciplina trupelor lui Cezar, constituia o gravă ameninţare pentru gali.

Vercingetorix a preferat să evite o luptă decisivă în cîmp deschis, temîndu-se de superioritatea infanteriei romane. Pe de altă parte, ştiind că romanii duceau lipsă de alimente, el a ordonat să fie distruse toate recoltele, furajele, casele şi podurile, tot ce ar fi putut oferi romanilor hrană, mijloace de comunicaţie sau adăpost, socotind că astfel va sili pe inamic să capituleze. La rîndul său, Cezar a produs aceleaşi devastări, masacrînd locuitorii şi căutînd să-şi deschidă drum spre sudul Galliei. Într-o singură zi au căzut pradă focului 20 tîrguri ale biturgilor; coloanele de flăcări se înălţau pretutindeni. Oraşul Avaricum, deşi bine protejat de mlaştini şi ziduri, a fost luat cu asalt de legiunile romane, care au capturat din magaziile lui importante cantităţi de grîne şi au trecut prin ascuţişul săbiilor 40 000 locuitori.

(Continuare în numărul viitor)

. Clio anunţă . Clio anunţă . Clio anun

Carul votiv de la Bujoru

Puţin cunoscută, civilizaţia prototracilor nu încetează să ne furnizeze — prin intermediul descoperirilor arheologice — noi şi impresionante mărturii ale gradului înalt de măiestrie artistică al acestor populaţii. O descoperire făcută în primăvara anului 1974 de către membrii C.A.P. Bujoru (Teleorman) cu prilejul nivelării unei porţiuni de teren, după care cercetările au fost continuate de Cornel Beda, de la Muzeul din Alexandria şi de arheologul Emil Moscalu completează cu noi mărturii cunoştinţele despre civilizaţia prototracilor. Este vorba de 12 obiecte din bronz, găsite într-o movilă de pămînt cu caracter funerar, dintre care piesa principală o constituie un splendid car votiv miniatural cu dimensiunile de 35/15 cm.

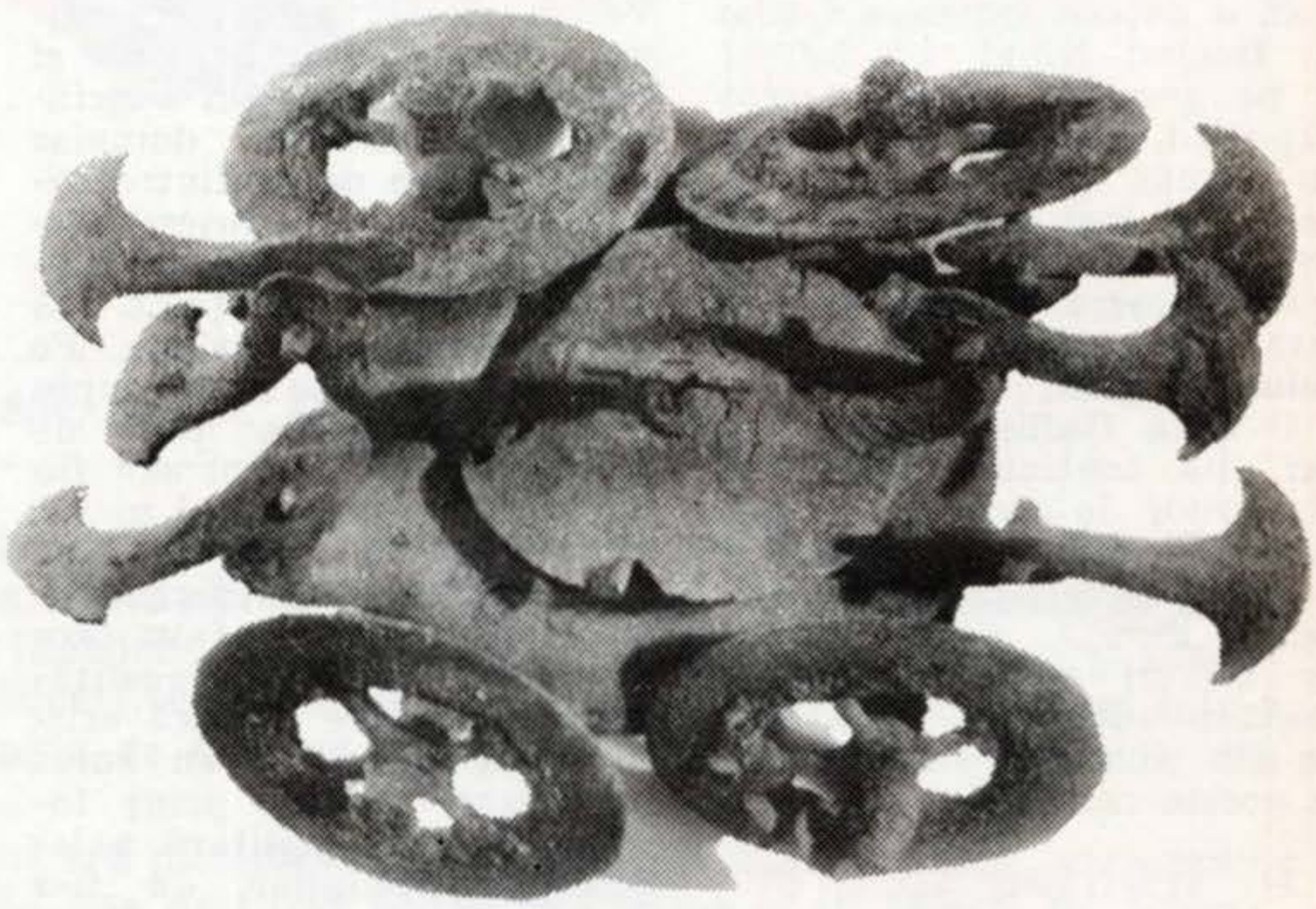

Unul dintre puţinele obiecte de acest fel descoperite în Europa şi al doilea din ţară (o descoperire asemănătoare s-a mai făcut la mijlocul veacului trecut lîngă Orăştie), carul de la Bujoru exprimă — după cum apreciază cercetătorii — o făgăduinţă solemnă faţă de o divinitate. Pe fiecare din cele patru roţi ale sale se află montată cîte o raţă stilizată; pe corpul de formă ovală al carului se găsesc, de asemenea, patru capete stilizate de raţă, iar capacul are şi el motive ornamentale similare.

Comun culturilor epocii finale a bronzului din zona carpato-dunăreană, aparţinînd acelor popoare ce au participat la marea migraţie egeică din sec. XIII-XI. î.e.n., motivul decorativ al păsărilor stilizate reprezintă cultul soarelui, în care astrul este purtat de păsări acvatice.

O particularitate a carului de la Bujoru: deşi de bronz, el are osiile confecţionate din fier, constituind, deci, una dintre primele atestări ale metalurgiei fierului în spaţiul carpato-balcanic, ceea ce demonstrează că motivul decorativ al păsărilor stilizate a fost întrebuinţat şi mai tîrziu de sec. XI î.e.n., în prima epocă a fierului.

Pe baza acestor indicii se poate considera că preţiosul obiect, aflat la Muzeul de la Alexandria, datînd, probabil, din sec. IX î.e.n. este produs de un meşter autohton, fapt de o deosebită importanţă nu numai pentru arheologie, ci şi pentru istoria artei din ţara noastră.

Gheorghe DAVID

Cărți sosite la redacție

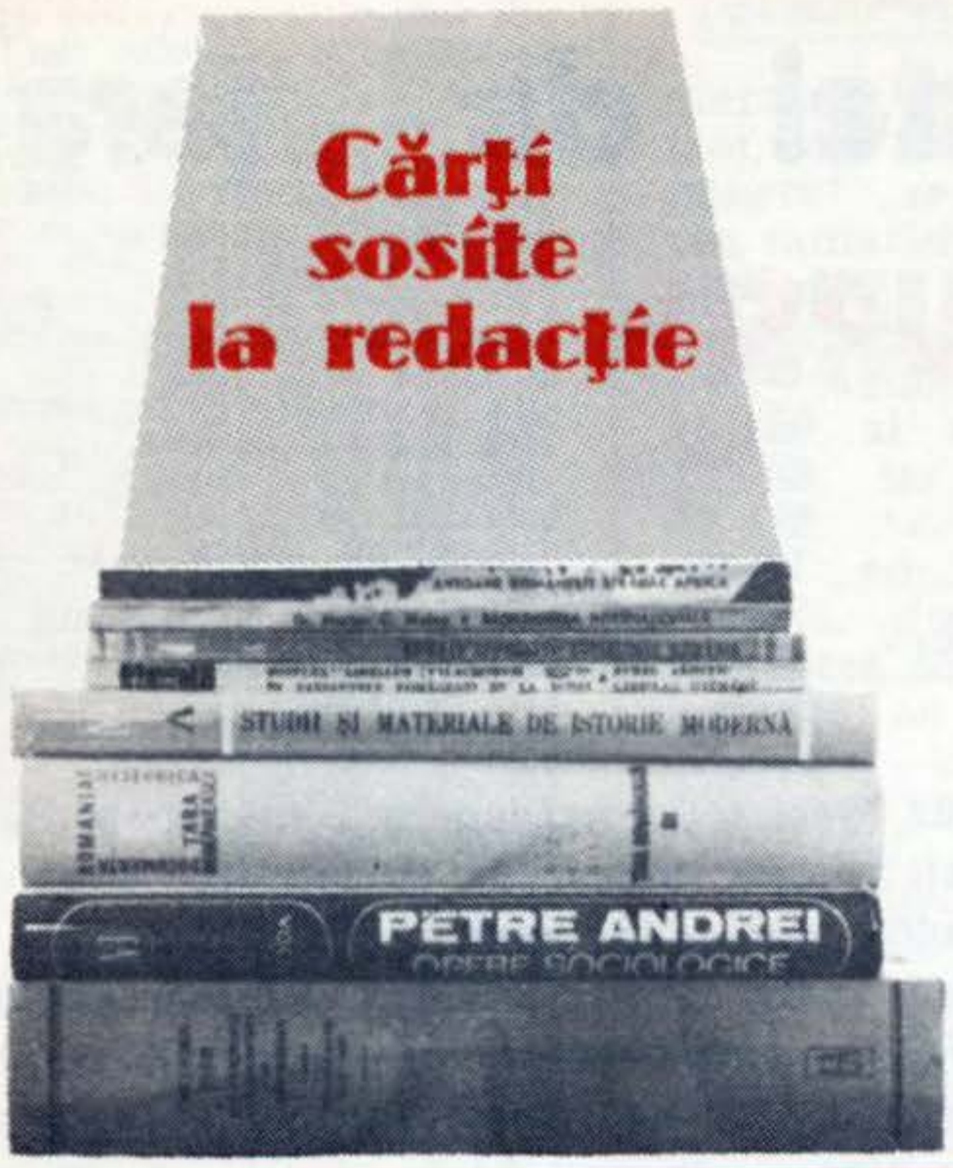

● **DOCUMENTA ROMANIAE HISTORICA, B. ȚARA ROMÂNEASCĂ.**
Volumul III, întocmit în cadrul seminarului de paleografie slavă, condus de **Damaschin Mioc,** Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 452 pp., 40 lei: *215 documente (acte interne) din perioada anilor 1526-1535.*

● **ARMATA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA. TRADIȚII ȘI CONTEMPORANEITATE.**
Editura Militară, București, 1975, 184 pp., 8 lei: *comunicările prezentate la sesiunea științifică organizată de Ministerul Apărării Naționale și Academia de Științe Sociale și Politice în București, la 15-16 octombrie 1974.*

● **STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MODERNĂ.**
Redactori responsabili: **N. Adăniloaie** *și* **Dan Berindei,** Editura Academiei R.S.R., București 1975, 276 pp., 24 lei: *volumul V al culegerii publicate sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice și Institutului de istorie „Nicolae Iorga", cuprinde următoarele studii:* **Ilie Corfus** *— Lupta de eliberare a orașelor și tîrgurilor din Țara Românească sub Regulamentul Organic;* **Beatrice Marinescu** *— Poziția Marii Britanii față de dubla alegere a domnitorului Cuza și față de unirea politico-administrativă a Principatelor române (1859-1861);* **Gheorghe Cristea** *— Criza agrară din 1865-1866 și consecințele sale social-economice;* **Gheorghe Platon** *— Afirmarea suveranității României în preajma războiului din 1877-1878. Mărturii din arhivele Belgiei;* **Georgeta Penelea** *— Însemnările din temnița de la Seghedin ale dr. Ioan Rațiu;* **Dan Berindei** *— Academia Română în anii 1879-1918.*

● **Ion Felea — TEODOR IORDĂCHESCU.**
Editura Politică, București, 1975, 84 pp., 2,50 lei: *viața și activitatea unuia din militanții de frunte (1884-1958) ai mișcării muncitorești din patria noastră, prezentate în lucrarea publicată în cadrul colecției* **Evocări.**

● General-maior în rezervă **Alexandru Cernescu,** colonel în rezervă **George Davidescu,** colonel, **Paul Baltagi — AVIOANE ROMÂNEȘTI STRĂBAT AFRICA.**
Editura Militară, București, 1975, 216 pp., 10,50 lei: *performanțele aeronautice realizate în 1933 și 1935 de cîțiva aviatori români pe ruta București—Malakal (Sudan) și, respectiv, București—Capetown (Republica Sud-Africană).*

● **Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt — SUPPLEX LIBELLUS VALACHORUM ÎN VARIANTELE ROMÂNEȘTI DE LA ȘCHEI.**
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, 134 pp., 7 lei: *două variante în limba română a actului programatic reprezentativ al luptei românilor din Transilvania în sec. XVIII.*

● **Dr. Marian C. Molea — RĂSPUNDEREA INTERNAȚIONALĂ.**
Editura Militară, București, 1975, 152 pp., 6,50 lei: *contribuții la fundamentarea uneia dintre cele mai importante instituții ale dreptului internațional contemporan.*

● **Petre Andrei — OPERE SOCIOLOGICE. VOL. II.**
Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de dr. **Mircea Mâciu,** Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 406 pp., 31 lei: *lucrări, studii și articole elaborate și publicate de P. Andrei (1891-1940) în perioada 1927-1935, consacrate sociologiei politicii și culturii.*

● **URKUNDENBUCH ZUR GESCHICHTE DER DEUTSCHEN IN SIEBENBÜRGEN.**
Editura Academiei R.S.R., București, 1975, 640 pp., 54 lei: *volumul V al colecției de documente referitoare la istoria sașilor din Transilvania (1438-1457), publicat de prof.* **Gustav Gündisch.**

● **Dan Zamfirescu — ISTORIE ȘI CULTURĂ**
Editura Eminescu, București, 1975, 236 pp., 9,50 lei: *oameni fapte și opere ilustrînd contribuția poporului român la tezaurul valorilor spirituale și umane universale.*

● **Neculai Șandru — VULTURUL CANTACUZIN.**
Editura Albatros, 152 pp., 6 lei: *destinul unei mari familii boierești, răsfrînt în viața și faptele unui membru al ei, domnitorul Șerban Cantacuzino (1678-1688).*

● **Eugen Marinescu — POETUL OSTAȘ ION ȘIUGARIU.**
Editura Militară, București, 1975, 108 pp 5,50 lei: *biografia sublocotenentului poet (1914-1945) căzut la datorie, în luptele pentru eliberarea orașului Brezno (Cehoslovacia).*

● **L. Kalustian — FACSIMILE.**
Editura Eminescu, București, 1975, 312 pp., 13 lei: *mărturii documentare inedite, referitoare la N. Iorga, C. Dobrogeanu-Gherea, C.A. Rosetti, Titu Maiorescu, Spiru Haret, George Vâlsan etc.*

● **ZALĂUL PE TREPTELE ISTORIEI.**
Zalău, 1975, 112 pp., *materialele prezentate la sesiunea de comunicări din 13-14 octombrie 1973, organizată cu prilejul aniversării a 500 ani de la atestarea documentară a acestui oraș.*

O viață închinată dragostei de țară: IOAN URSU

V. NETEA

La 24 ianuarie 1907, Societatea academică română din Berlin, alcătuită din tinerii aflați la studii în capitala Germaniei, sărbătorea, conform unei vechi tradiții studențești, ziua Unirii Principatelor. Ca întotdeauna, festivitatea urma să se deschidă printr-o cuvîntare despre marele eveniment. De data aceasta, însă, oratorul nu a ținut un simplu discurs ocazional, ci a considerat aniversarea ca o bună ocazie pentru a vorbi și despre „un nou 24 ianuarie", al viitorului, menit să fie sărbătorit atît pentru dreptatea care trebuia făcută țărănimii, cît și pentru desăvîrșirea statului unitar național român.

În legătură cu problema țărănească, oratorul a arătat că în România acelui an se aflau — ca în plin ev mediu — „de o parte un milion de țărani cu trei milioane de hectare, iar pe de altă [parte], o mie de boieri cu patru milioane". **Cu multă însuflețire a vorbit, apoi, despre necesitatea unirii tuturor românilor într-un singur stat, căci 24 ianuarie 1859 nu adusese decît „unirea unei jumătăți din neamul nostru", pe cînd cealaltă jumătate „pînă azi își cheltuiește puterile și își varsă sîngele pentru un steag care nu e al lui".**

Încheind, vorbitorul a îndemnat pe tinerii studenți să-și închine viața „pentru nimicirea dezechilibrului social" din România și pentru desăvîrșirea unității de stat. Acestei din urmă idei, pe care o considera „o chestiune de viață", i-a închinat el însuși tot entuziasmul, toată puterea de muncă, toată viața.

Tînărul orator se numea Ioan Ursu.

Născut la 14 octombrie 1875, fiul învățătorului din comuna Cața (azi în județul Brașov) și-a făcut studiile liceale la Brașov, iar cele universitare la București, avînd ca profesori, la Facultatea de litere (în cadrul căreia se studia și istoria), pe D. Onciul și N. Iorga. De la amîndoi, a deprins atît metoda riguroasă de lucru, cît și înțelegerea istoriei nu numai ca o disciplină științifică, ci și ca o armă de apărare națională. Atras îndeosebi de istoria medievală, și-a trecut licența (1897) cu o teză, premiată de Universitate, despre **Relațiunile Moldovei cu Polonia.** Această lucrare a fost tipărită un an mai tîrziu — marcînd, astfel, debutul său științific — la Piatra Neamț, unde fusese numit profesor de liceu.

Doctoratul în istorie, cu teza intitulată **Die auswärtige Politik des Peter Rareș, Fürst von Moldau** („Politica externă a lui Petru Rareș, principele Moldovei") a fost elaborat în urma cercetărilor efectuate din toamna anului 1906 în arhivele electorilor de Brandenburg. Trecînd la Paris, Ioan Ursu și-a continuat cercetările, descoperind la **Bibliothèque Nationale** copia unei cronici necunoscute, **Historia turchesca.** Într-un studiu tipărit în limba italiană, el l-a identificat pe autor în persoana venețianului Donato de Lezze și apoi a publicat textul integral al cronicii, sub auspiciile Academiei române. Tot la Paris a publicat monografia **La politique orientale de François I-er** („Politica orientală a lui Francisc I"). Aceste lucrări — și mai ales cea din urmă — l-au impus atenției nu numai istoricilor români, dar și a celor străini. Lucrările, ca și aprecierea lor favorabilă în țară și peste hotare, au determinat numirea lui Ioan Ursu ca profesor la Universitatea din Iași și alegerea sa — în 1910, la propunerea lui A.D. Xenopol — ca membru corespondent al Academiei române.

Paralel cu activitatea didactică și cu cea științifică — puternic impulsionate prin aceste recunoașteri — profesorul Ursu s-a manifestat ca un luptător activ pentru realizarea unității depline a statului român. La facultate, „cîștigase studențimea prin prelegerile lui însuflețite de un cald patriotism. Se apropiase de ilustrul Xenopol, care prețuia în

tînărul ardelean o fire deschisă, studioasă, și mai ales cu totul închinată dragostei de neam" (D. Pompeiu). Ca președinte al secției din Iași a Ligii culturale, a desfășurat o bogată activitate, pusă în slujba idealului de unitate națională. Aceleiași cauze, ca și principalelor probleme politice ale vremii, Ioan Ursu le-a dedicat numeroase articole, publicate în ziare din București, Iași, Arad, Brașov, Cluj și Sibiu.

Izbucnirea primului război mondial, în vara anului 1914, a dus la intensificarea acestei activități. Alături de Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nicolae Iorga și de transilvănenii Vasile Lucaciu și Octavian Goga (aflați dincoace de Carpați, Ioan Ursu, s-a pronunțat pentru intrarea României în război alături de Antantă și împotriva Puterilor Centrale. Istoricul înțelegea că această luptă ar fi adus eliberarea nu numai a fraților români, ci și a celorlalte popoare incluse în dubla monarhie, după cum orice atentat la libertatea unui popor se repercuta și asupra poporului român: „Moartea Serbiei e moartea noastră", declara el într-un interviu acordat ziarului **Dimineața** la 27 septembrie 1915.

În slujba acelorași țeluri, Ioan Ursu a militat și prin **Revista neamului** — înființată de el la Iași, la 1 octombrie 1915.

În 1917, cînd o delegație de profesori universitari români a fost trimisă la Paris, Ioan Ursu a făcut parte din ea. În capitala Franței, a publicat una din cele mai apreciate lucrări asupra motivelor care au determinat intrarea României în război — **Pentru ce a intrat România în război** — elogios recenzată de numeroși istorici și publiciști francezi. Totodată, a devenit membru al Comitetului unității naționale, prezidat de Take Ionescu și unul din colaboratorii de seamă ai ziarului **La Roumanie.** Pentru meritele sale științifice și pentru sprijinirea cauzei aliaților, guvernul francez i-a acordat Legiunea de onoare.

Din Franța, I. Ursu a plecat în Italia, unde, alături de profesorul Simion Mîndrescu, a contribuit la organizarea legiunii de voluntari români de acolo. Reîntors în țară după încheierea războiului, a fost numit, în 1920, profesor la Universitatea din Cluj, proaspăt organizată. Peste numai trei ani, moartea lui D. Onciul a lăsat vacantă catedra de istorie românească de la Universitatea din București; Ioan Ursu i-a fost desemnat ca succesor.

În Capitală, a întemeiat colecția **Biblioteca istorică,** în care și-a publicat monografiile despre Petru Rareș (1923) și Ștefan cel Mare (1925). Aceasta din urmă — rămasă pînă azi una din principalele lucrări de referință asupra epocii lui Ștefan — a însemnat, însă, și sfîrșitul activității sale științifice. În toamna aceluiași an, la 6 octombrie 1925, a fost doborît, la Brașov, de o boală pe cît de neașteptată, pe atît de necruțătoare. Pe masa lui de lucru din București, au rămas textele conferințelor și articolelor sale din anii neutralității și ai războiului, care urmau să alcătuiască volumul **Pentru România Mare** dedicat idealului căruia el însuși i-a închinat viața întreagă.

TRAGICA ZI A HIROSHIMEI

(Urmare din p. 41)

mați cu instrumente de control, au observat chiar la punctul „zero", că intensitatea radiației nu era mai ridicată decît cea normală.

Statisticienii au stabilit curînd numărul morților — 78 150, al celor dispăruți — 13 938, iar al răniților — 37 425. Aceste cifre au fost oficial admise de guvernul Statelor Unite, dar odată cu scurgerea vremii, alte și alte cadavre au fost descoperite. Numărul morților, aproape toți civili, a fost estimat la cel puțin 100 000[1].

Numeroase victime, a căror moarte imediat după explozie a fost atribuită radiațiilor, au cunoscut, se pare, o formă de demență provocată de drama la care asistaseră. Serviciile Sănătății publice japoneze opinează că aproape 25% din victime au murit în urma arsurilor, 20% din pricina radiațiilor și mai mult de 50% din cauza diverselor răni, dintre care cea mai mare parte provocate de cioburi de sticlă. Cum însă atît decesele cît și rănile au fost efectul unor cauze multiple și complexe, caracterul statisticilor rămîne numai relativ.

Cifrele ce privesc bilanțul pagubelor materiale sînt, în schimb, mult mai precise. Din 90 000 construcții, cîte număra orașul, 62 000 au fost complet distruse; alte 6 000 n-au mai putut fi reparate. În inima orașului, numai cinci imobile moderne au mai putut fi folosite, fără a necesita reparații capitale. Procentajul clădirilor intacte a fost, firește, mai ridicat în cartierele mărginașe. Unele imobile, deși situate mai aproape de punctul de explozie, au fost bine protejate de coline, în timp ce altele, mai îndepărtate, dar nedispunînd de nici o protecție naturală, au suferit mai mult de pe urma căldurii și suflului exploziei.

Un oraș cu o activitate clocotitoare s-a preschimbat într-o clipită într-un haos de nedescris.

În românește de
Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

[1] De-a lungul anilor, cifra a crescut mult, din cauza deceselor provocate de radiații — **n.r.**

PRECIZĂRI LA O BIOGRAFIE

(Urmare din p. 45)

Socotim necesare aceste precizări, deoarece din introducerea menționată s-ar putea subînțelege că dr. Lupu a avut o continuitate de 20 ani în Partidul Național-Țărănesc.

În același text se spune că „în campania electorală din februarie 1936, alături de alte personalități ale vremii, dr. Nicolae Lupu, în cuvîntările sale, a demascat pericolul grav ce rezulta pentru România din ascensiunea fascismului german și italian". Credem că ar fi trebuit arătat mai precis cadrul în care dr. Lupu a luat această poziție.

În februarie 1936 au avut loc — după cum se știe — alegerile parțiale de la Mehedinți și Hunedoara. La Mehedinți, nu s-a dat lupta pentru un loc de deputat. Ambii candidați — dr. Lupu și Octavian Goga — erau deja deputați. Acolo s-a dat o luptă între dreapta și stînga, s-a urmărit un test; dr. Lupu a candidat în numele Frontului Popular creat din inițiativa P.C.R. și a forțelor de stînga și a fost sprijinit în campania electorală direct de Front, între altele prin prezența pe teren a fruntașilor Frontului, prof. Petre Constantinescu-Iași, Athanase Joja și Mihai Macavei. Reușita doctorului Lupu a confirmat justețea politicii de Front Popular, inspirată și inițiată de Partidul Comunist Român. În acest context au fost făcute declarațiile sale, nu într-o obișnuită campanie electorală.

În sfîrșit fără a scădea cu nimic poziția doctorului N. Lupu și sentimentele sale de antifascist, trebuie precizat că semnătura sa nu s-a aflat pe memoriul înaintat de profesorii universitari, în aprilie 1944, mareșalului Antonescu prin care se cerea ieșirea imediată a României din război și alăturarea țării luptei Națiunilor Unite. În realitate, este vorba de prof. univ.dr. N. Gh. Lupu, fratele său, care a fost nu numai semnatar, dar și inițiator al acelui memoriu, alături de acad. Al. Rosetti și de alți intelectuali.

SFÎRȘITUL ȚARISMULUI

M. KASVINOV

Petrogradul în martie 1917. Orașul de pe Neva e cuprins de flacăra revoluției. Țarul, aflat la Cartierul general de la Moghilev, e convins că trupele de sub comanda generalului Ivanov, învestit de el cu puteri discreționare, vor restabili rapid ordinea în Capitală. Luînd mult mai în serios evenimentele, Rodzeanko, președintele Dumei, îl imploră pe suveran să accepte formarea unui nou guvern, responsabil în fața Dumei. Cu megalomania alimentată de cei 300 ani de autocrație a Romanovilor, Nicolae II refuză. Decide să plece la Țarskoe Selo, unde se afla familia regală. Grație acțiunilor forțelor revoluționare, însă, trenul imperial este obligat să ia direcția Pskov, unde este tras pe o linie moartă din gara orașului. Suveranul află că trupele de represiune, care urmau să-l ajute pe generalul Ivanov, au trecut de partea revoluției. În același timp, președintele Dumei comunică agravarea evenimentelor din Capitală, care nu mai permit constituirea unui nou guvern. În aceste împrejurări, țarul e silit să abdice în favoarea fratelui său, marele duce Mihail. Simțind ostilitatea poporului, acesta renunță la tronul Rusiei în mai puțin de opt ore[1]. De data aceasta suveranul este obligat să cedeze. El nu mai poate proceda cum făcuse cu 12 ani în urmă, cînd răspunsurile lui la sfaturile unchilor săi de a semna Manifestul din 17 octombrie 1905 (prin care se acordau unele libertăți politice și convocarea unei Dume legislative) erau categorice: „Nici o concesie, nici o libertate, vă pierdeți timpul". Atunci primul ministru Witte aducea argumente puternice, precise, menite să-l convingă pe țar: numărul greviștilor, al răsculaților de la sate și din armată era în continuă creștere, amenințînd însăși existența regimului. În cele din urmă, suveranul acceptase să semneze. De fapt, n-avea ce pierde. Libertățile acordate erau insignifiante.

„Ucazul lui Nicolae II, califica Lenin actul din 1905, este pur și simplu o palmă pentru liberali [...]. Țarul nu vrea să schimbe forma de guvernămînt și nici nu se gîndește să acorde o constituție. El promite — promite numai — tot felul de reforme de importanță secundară". La fel de „generos" se dovedise Nicolae II și în legătură cu legea privind instituirea Dumei de stat și regulamentul alegerilor pentru Dumă, pe care V.I. Lenin o caracteriza ca fiind „cea mai nerușinată batjocură de «reprezentanță populară»". „Întreaga clasă muncitoare de la orașe, întreaga sărăcime a satelor, muncitorii agricoli, țăranii fără gospodărie nu participă la nici un fel de alegeri", scria Lenin.

La sfîrșitul aceluiași an, 1905, suveranul respingea un proiect de distribuire parțială a pămînțurilor în folosința țăranilor, notînd pe referatul înaintat de prim-ministrul Witte: „Proprietatea

[1] Vezi **Magazin istoric**, nr. 6 și 7/1975.

privată trebuie să rămînă inviolabilă". Trei ani mai tîrziu, în decembrie 1908, pe un raport în legătură cu reforma agrară, nota cu același cinism: „Nu sînt prea multe avantaje și înlesniri? Mă tem că toate acestea răsfață și corup". Astfel de cinice rezoluții erau formulate în vremea cînd în guberniile bîntuite de foame, milioane de săraci mureau de tifos, variolă, scorbut, cînd din toate colțurile țării se îndreptau către Petersburg strigătele de ajutor ale celor năpăstuiți.

Dar, să revenim la evenimentele din primăvara anului 1917. În ziua de 16 martie, Nicolae se întoarce de la Pskov la Cartierul general de la Moghilev. Imediat după abdicare, Sovietul din Petrograd stabilește măsuri urgente de arestare a familiei Romanov. După cîteva ezitări, guvernul provizoriu se vede obligat să adere și el la hotărîrea Sovietului. Își face socoteala că, luînd asupra lui arestarea va micșora vigilența muncitorilor și soldaților și va da în aparență satisfacție Sovietului. Dar, mai ales, va asigura securitatea familiei lui Nicolae pînă în clipa cînd va putea organiza expedierea Romanovilor peste graniță și pune țara în fața faptului împlinit.

La 22 martie, fostul țar descinde din automobilul său în fața Palatului Aleksandrovski. Peste cîteva minute, ușile Palatului se închid în urma lui. Este arestat. Regimul de detenție nu e aspru. Kerenski — împuternicit de guvernul provizoriu să asigure paza și securitatea Romanovilor — îi promite să-i aranjeze plecarea peste graniță. Romanovii nu pierd speranța de a se întoarce la putere. „Or să te cheme", îi spune Aleksandra Feodorovna soțului ei. În furtunoasa primăvară a lui 1917, deși puterea de stat este oficial în mîinile guvernului provizoriu burghez, forța reală este reprezentată de Sovietele sprijinite de armată și poporul revoluționar. Sub conducerea partidului bolșevic, muncitorii neutralizează încercările burgheziei de a restaura monarhia. Transportat peste granițele Rusiei, țarul ar fi devenit nucleul în jurul căruia ar fi gravitat toate forțele contrarevoluției.

Florentina DOLGHIN

Planul „Fuga spre mare"

În ziua de 20 martie 1917, pleacă la Moghilev cei patru reprezentanți ai Dumei, care urmează să-l escorteze pe Nicolae. Concomitent, pe adresa generalului Alekseev este expediată următoarea telegramă semnată de Lvov[1] și Kerenski[2]: „Guvernul provizoriu a decis să acorde fostului împărat posibilitatea de a ajunge fără dificultăți la Țarskoe Selo, în vederea organizării în scurt timp a plecării întregii familii imperiale în Anglia, prin Murmansk". Prin urmare, aproape imediat după abdicarea țarului, Kerenski și colegii săi își fac cunoscută intenția de a croi drum peste frontierele țării familiei Romanov.

Că „Planul Murmansk", sau cum i s-a mai spus, planul „Fuga spre mare" s-a născut imediat după revoluție, o dovedește însuși Nicolae, care își notează în jurnalul său intim, la 23 martie: „Mi-am făcut ordine în lucruri și în cărți și am început să pun de-o parte tot ceea ce aș dori să iau cu mine, în cazul că voi reuși să plec în Anglia...". Există, de asemenea, și confirmarea lui Lvov: „Certific că în sînul guvernului provizoriu s-au purtat atunci discuții în legătură cu trimiterea familiei imperiale peste graniță... Găseam că pentru ei (Romanovii) este mai bine să plece din Rusia. S-a propus Anglia... Cel care a sugerat această posibilitate și care, în general, s-a ocupat de chestiune a fost ministrul de Externe Miliukov".

La rîndul său, Miliukov atestă același lucru: „Îmi amintesc foarte bine că, imediat după instaurarea puterii revoluționare... s-a ridicat problema soartei țarului și a familiei sale. S-a recunoscut că este de dorit și necesar ca Nicolae II și familia să părăsească Rusia, să plece peste graniță... Țara spre care se îndreptau privirile noastre era Anglia...".

Diplomații și contrarevoluționarii în acțiune

Încep tratative cu George Buchanan, abilul și tenacele ambasador al regelui George V la Petrograd[3], ulterior inițiator al intervenției în Rusia. Buchanan cere instrucțiuni guvernului său.

Regele George V își exprimase încă mai înainte dorința de a-și ajuta ruda[4]: „Chiar din primele zile ale revoluției — arată Miliukov — cînd puterea a fost reorganizată sub conducerea guvernului provizoriu... printre alte documente s-a primit o telegramă de la regele Angliei, George, adresată fostului suveran Nicolae II. Era o telegramă (neoficială) în care regele își exprima sentimentele sale strict personale... E drept că ea nu conținea propuneri concrete în legătură cu soarta țarului... Deoarece persoana căreia îi fusese adresată telegrama abdicase, i-am înapoiat-o lui Buchanan".

Dezbătînd la proxima ședință cererea transmisă de Buchanan, cabinetul de coaliție al lui Lloyd-George[5] hotărăște să satisfacă rugămintea lui Miliukov și Kerenski, invitîndu-l pe Nicolae să se stabilească cu familia în Anglia.

---

[1] Gheorghi Evghenievici Lvov (1861-1925) — președintele guvernului provizoriu din martie pînă în iulie 1917.

[2] Aleksandr Fiodorovici Kerenski (1881-1970) — membru al Partidului Socialist Revoluționar (eserii); ministru de Justiție, apoi prim-ministru al guvernului provizoriu (iulie-noiembrie 1917).

[3] În perioada 1910-1918.

[4] Aleksandra Feodorovna era vară primară cu George V.

[5] Lider al Partidului Liberal englez. Prim-ministru (1916-1922).

În furtunoasa primăvară a lui 1917, în somptuosul Palat al Tauridei, în marea sală a Ecaterinei, au pătruns muncitorii și soldații Petrogradului revoluționar

Hotărîrea guvernului englez este unanimă.

La 2 aprilie, Buchanan își face apariția la Ministerul de Externe aflat în Piața Palatului din Petrograd, comunicînd oficial că „Maiestatea Sa regele și guvernul Maiestății Sale vor fi fericiți să ofere adăpost împăratului rus în Insulele Britanice". Ambasadorul adaugă că, pentru plecarea familiei Romanov din Rusia, guvernul Marii Britanii este gata să pună la dispoziție o navă militară — un crucișător — care, în momentul stabilit de cabinetul din Petrograd, va primi dispoziție să plece spre Murmansk. Guvernul provizoriu îl însărcinează pe Kerenski cu organizarea călătoriei de la Țarskoe la Murmansk.

Se pare că Kerenski și Miliukov ajunseseră la un acord cu ambasadorul asupra tuturor amănuntelor călătoriei, soților Romanov rămînîndu-le doar să-și facă valizele. Într-adevăr, Nicolae își și împachetează o parte din lucruri. Dar se ivește o complicație.

Încă de la 20 martie, cînd din Palatul Tauridei s-a transmis telefonic la Moghilev promisiunea de a-i ajuta pe Romanovi să plece în Occident, Comitetul Executiv al Sovietului din Petrograd, sub presiunea maselor muncitoare, a protestat împotriva acestei hotărîri, deși conducerea lui se afla în mîinile menșevicilor și eserilor[1].

Știrea că guvernul burghez a elaborat și pus în aplicare planul de a-i scoate pe Romanovi din țară stîrnește o reacție de „mînie și suspiciune" în cartierele muncitorești ale Petrogradului. În același timp încep să circule și zvonuri despre un complot al monarhiștilor, care pun la cale un atac împotriva Palatului Aleksandrovski de la Țarskoe Selo cu scopul de a elibera și salva familia țarului, adusă aici de la Moghilev. La mitinguri și adunări, ca și la fiecare ședință a Sovietului, se vorbește despre necesitatea dejucării acestei uneltiri. Majoritatea Sovietului consideră că paza palatului, lăsată în seama lui Kornilov[2] și controlată de Kerenski, este dubioasă. Garda încredințată colonelului Korovicenko, iar mai tîrziu colonelului Kobîlinski, nu prezintă încredere.

În jurul palatului se observă o agitație suspectă, un du-te-vino de persoane dubioase. Prin intermediul servitorilor și al intendentului ele intră în legătură cu arestații. Mai tîrziu, în emigrație, un anume Markov[3] avea să povestească cum, în martie-aprilie 1917, a organizat la Petrograd un grup format din foști agenți ai Ohranei și din jandarmi, în scopul de a elibera cu forța familia țarului și a o duce peste graniță în Finlanda. În acest scop, ajutorul lui, locotenentul-major Serghei Markov, a pus la cale o diversiune la adăpostul căreia Romanovii trebuiau să fugă. El a pregătit

---

1 Socialiști-revoluționari; partid mic burghez, creat în 1902 prin unirea diferitelor cercuri și grupuri potrivnice marxismului. În vara lui 1917, în rîndurile partidului s-a născut o fracțiune de stînga, care, în luna decembrie a aceluiași an, s-a constituit ca partid aparte.

2 General rus; în septembrie 1917 avea să organizeze o lovitură contrarevoluționară („rebeliunea lui Kornilov"), înfrîntă cu ajutorul maselor muncitoare din Petrograd.

3 Nicolae Evghenievici Markov — mare moșier, unul din conducătorii organizațiilor pogromiste ale sutelor negre, lider de extremă dreaptă în Dumele de stat III și IV.

înscenarea unui atac al „bolșevicilor și anarhiștilor" asupra palatului, care trebuia să provoace o explozie în aripa dreaptă a clădirii. Folosindu-se de panica creată, complotiștii urmau să scoată de acolo familia țarului. Pe complicii săi din rîndul personalului, Serghei Markov i-a aprovizionat cu dinamită; tot el a pus la punct un sistem de parole și semnale, a stabilit itinerarul pînă la frontieră, a găsit și a pregătit automobilele.

Sovietul este contra

În acele zile, cînd Miliukov și Kerenski duc tratative cu ambasadorul englez, Nicolae Evghenievici Markov îl înștiințează pe Nicolae că „pregătirile se apropie de sfîrșit" și că „ora e aproape". Nicolae îl însărcinează pe Benkendorf să transmită complotiștilor „mulțumiri pentru devotament", însă și rugămintea de a mai aștepta puțin. Să mai așteptăm — le spune el — să vedem ce rezultat dă planul oficial, mai puțin periculos, de plecare peste graniță. Dacă autoritățile nu vor reuși să organizeze plecarea, atunci „o vom face noi singuri". Nicolae Evghenievici Markov și Serghei Markov acceptă acest corectiv, comunicînd imediat la palat prin doamna Den: „Dar să știți că sîntem gata de orice".

Între timp, Sovietul din Petrograd ia o serie de hotărîri: atrage atenția garnizoanei din Țarskoe Selo să întărească paza, pentru a dejuca uneltirile monarhiștilor. Se mai hotărăște împiedicarea, prin orice mijloace, a eventualelor tentative ale agenților guvernului de a transporta la Murmansk familia țarului. Detașamentelor militare fidele Sovietului li se dă ordin să ia sub control nodurile de cale ferată și gările din nord-vestul Rusiei. În același scop sînt trimiși delegați să țină sub observație localitățile Tosno și Zvanka. Se mai hotărăște ca, la momentul potrivit, fostul țar să fie instalat în bastionul Trubețkoi al catedralei Petropavlovsk. Sovietul mai decide să trimită la Țarskoe Selo un detașament care, în primul rînd, să controleze dacă cei arestați sînt prezenți, în al doilea rînd să constate starea de spirit a gărzii puse să-i păzească și, în fine, să stabilească la fața locului condițiile de mutare a Romanovilor, în eventualitatea că Sovietul Petrogradului ar socoti necesară o asemenea măsură.

Curînd, un detașament de pușcași și mitraliori, dotat cu automobile blindate și comandat de eserul de stînga S.D. Maslovski, este trimis la Țarskoe Selo. Locțiitorul lui e un oarecare V.V. Iakovlev, tot eser de stînga, care s-a întors cu puțin timp înainte din emigrație. Ajungînd la Palatul Aleksandrovski, cei doi controlează situația pazei exterioare, ordonă să se întrerupă legătura telefonică și telegrafică cu exteriorul, apoi cer să le fie prezentați arestații. Benkendorf se împotrivește, invocînd ordinul generalului Kornilov care interzicea intrarea în apartamentul ocupat de Romanovi a persoanelor fără permise nominale semnate de Kornilov. Numai cînd Maslovski amenință cu forța, Benkendorf i-l „prezintă" lui și însoțitorilor lui pe Nicolae. Kerenski va explica ulterior acest episod ca pe o încercare de a-l ridica pe fostul țar: „Zvonul despre posibilitatea plecării familiei a provocat un atac asupra localității Țarskoe din partea Sovietului din Petrograd. Sovietul a dat dispoziție stațiilor de cale ferată să nu lase să iasă nici un tren din Țarskoe; apoi, la Țarskoe și-a făcut apariția, însoțit de mașini blindate, un membru al secției militare a Sovietului, Maslovski, care a încercat să-l ridice pe țar. Nu a făcut-o numai pentru că, în ultima clipă, s-a intimidat".

Pentru un timp, autorii planului „Fuga spre mare" bat în retragere. Pînă în lunile mai-iunie, în regiunea Petrogradului și în țară s-a creat o asemenea atmosferă, încît, atît Nicolae Evghenievici Markov, cît și politicienii din Palatul Tauridei, nu se pot nici măcar gîndi la realizarea aventurii plănuite încă din martie.

Kerenski se explică

De la începutul revoluției burghezo-democratice au trecut trei luni. Dar problemele ei cele mai arzătoare — pacea, pămîntul, pîinea — rămîn tot nesoluționate. Situația economică se înrăutățește și mai mult. Într-o atmosferă de nemulțumire generală a maselor, la 18 iunie au loc la Petrograd și în țară demonstrații de protest împotriva abuzurilor claselor exploatatoare. Această dată intră în istoria revoluției ruse ca una din zilele ei de cotitură.

În primele săptămîni ale verii, politicienii burghezi încearcă din nou să-i scoată pe Romanovi din zona Petrograd-Țarskoe Selo, să-i trimită peste graniță. Dar și această tentativă eșuează.

„La început, guvernul londonez — va dezvălui în emigrație Miliukov — s-a arătat gata să primească familia imperială în Anglia. Buchanan m-a informat că pentru a o transporta i s-a pus la dispoziție un crucișător care trebuie să sosească. Crucișătorul nu a sosit însă și plecarea nu a avut loc. Am continuat tratativele cu Buchanan; în final mi-a spus că guvernul britanic nu mai «insistă» pentru venirea țarului și a familiei sale în Anglia".

Lloyd-George, în memoriile sale, afirmă că Romanovii „au murit din pricina slăbiciunii guvernului provizoriu", care nu a putut să-i scoată la timp din țară și să-i ducă departe de masele populare „dezlănțuite".

Kerenski a suportat un timp aceste atacuri, apoi a încercat să se justifice. El, unul, s-a străduit. Englezii i-au promis un crucișător. Dacă ar fi venit crucișătorul...

Iată ce scrie mai tîrziu Kerenski: „Doresc să explic de ce Nicolae II și familia sa n-au ajuns în Anglia... Guvernul provizoriu a hotărît încă din martie să-i trimită în străinătate... în Anglia. M-am angajat că îi voi duce chiar eu pînă la Murmansk. Am purtat tratative cu cabinetul londonez. Dar tocmai cînd șederea familiei la Țarskoe devenise absolut imposibilă, englezii m-au înștiințat că, pînă la sfîrșitul războiului, primirea fostului monarh pe teritoriul Imperiului britanic este cu neputință. Afirm: dacă nu ar fi fost acest refuz, nu numai că ne-am fi încumetat, dar l-am fi și scos pe Nicolae

A.F. Kerenski (jos) și generalul Kornilov, sînt printre cei de la care Nicolae II aștepta salvarea...

și familia sa din țară, așa cum, după aceea, l-am dus la Tobolsk".

„Domnul Lloyd-George nu vrea să spună tot adevărul — continuă Kerenski. Referindu-se la tratativele pe care le-am purtat cu dînsul în primăvara anului 1917, spune numai o parte de adevăr, iar cît privește cele petrecute în vara aceluiași an păstrează, în general, o tăcere absolută... De aceea, voi da în vileag jumătatea de adevăr omisă de Lloyd-George: lui însuși îi venea atunci din ce în ce mai greu să ducă la îndeplinire planul stabilit... Îl stînjeneau reacția clasei muncitoare din Europa... opinia publică din Franța... și, în fine, poziția forțelor revoluției ruse...". Cu alte cuvinte, Lloyd-George nu trimite crucișătorul, nu fiindcă Kerenski este lipsit de operativitate, ci pentru că propriile acțiuni sînt paralizate în Occident de aceleași forțe revoluționar-democratice, care se ridică asemenea unui val amenințător.

Un țar pe care nimeni nu-l dorește

Ce se întîmplă în acele zile din 1917, cînd guvernul Lloyd-George își retrage consimțămîntul de a-i primi pe Romanovi? Cauza acestui refuz trebuie căutată în principiul lui Palmerston[1], conform căruia Marea Britanie „nu are nici prieteni permanenți, nici dușmani permanenți; ea are numai interese permanente".

În 1917, liderii guvernului londonez renunță să-i mai aducă pe Romanovi, dîndu-și seama că muncitorii englezi nu au uitat nici ziua de 9 ianuarie 1905, nici represaliile din cartierul moscovit Presnea, din decembrie 1905, nici masacrele de pe fluviul Lena din 1912, nici alte crime comise de țarism. În plus, cum menționa într-un raport către **Foreign Office** lordul Bertie, ambasadorul de atunci al Marii Britanii în Franța[2], în Europa mulți se temeau că guvernul britanic, dîndu-i adăpost fostului țar, „va încerca cîndva să-l folosească în scopul restaurației, de îndată ce va socoti acest lucru potrivit intereselor sale egoiste, sau, în virtutea acelorași interese, va încerca în viitor să provoace în Rusia lupte intestine și discordie".

În problema primirii Romanovilor, își spune cuvîntul și profunda antipatie a englezilor și francezilor față de Aleksandra Feodorovna, care întruchipează în ochii lor grupul progerman din Rusia, politica de complicitate secretă și de intrigi în favoarea Germaniei kaizerului. Același Bertie va scrie: „Împărăteasa aparține nemților nu numai prin sînge, ci și prin sentimente. Ea a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a realiza o cîrdășie între Germania și Rusia". În primăvara lui 1917 nu se șterse încă din amintirea englezilor naufragiul navei „Hampshire", survenit cu un an înainte lîngă insulele Orkney[3]. Pentru ei, Kitchener continua să fie o victimă a clicii de spioni a lui Rasputin, care lucra sub oblăduirea Aleksandrei Feodorovna. La astfel de diversiuni militare și politice face aluzie și una dintre notele britanice remise, după retragerea lui Miliukov, noului ministru de Externe, M. I. Tereșcenko. În notă se spune printre altele: „Guvernul britanic nu poate sfătui pe Maiestatea Sa să acorde ospitalitate unor oameni a căror simpatie față de Germania este prea binecunoscută". Totuși, decisive nu sînt aceste împrejurări, ci altele, care atîrnă mult mai greu în balanță. O puternică lumină asupra lor va arunca mai tîrziu fiica ambasadorului britanic la Petrograd, Muriel Buchanan: „Curierul ambasadei a adus tatălui meu o depeșă cifrată, sosită din Londra. Citind-o, tata s-a schimbat la față:

— Cabinetul nu mai dorește venirea țarului în Marea Britanie, a spus el.

— De ce?

— Se teme... Se teme că în țară se vor produce tulburări... Se teme că vor izbucni greve... Pot izbucni greve peste tot: în docuri, în uzinele de armament, în alte întreprinderi, în mine... Nu-i exclus nici pericolul ca, în caz că Romanovii se vor stabili în Anglia, să aibă loc răscoale și în țara

---

[1] Om politic britanic (1784-1865). Membru al partidului tory, apoi al celui whig; prim-ministru (1855-1858; 1859-1865).

[2] Între anii 1905 și 1918.

[3] În vara anului 1916, crucișătorul „Hampshire" transporta în Rusia, în vederea unor tratative strict secrete pentru coordonarea planurilor aliate, pe feldmareșalul englez lordul Herbert Kitchener, ministru de Război. La 5 iunie, un submarin german a scufundat nava în apropierea insulelor Orkney; Kitchener și-a pierdut viața. Comunicarea rutei lui „Hampshire" a fost primită de germani de la o vizitatoare constantă a casei lui Rasputin.

noastră. Așa încît va trebui să comunic guvernului rus că înțelegerea noastră cu el nu mai este valabilă".

Primului ministru al Maiestății Sale, „strîns în cleşte", nu-i mai rămîne altceva decît să înceapă presiunile asupra lui George V, „pentru a-i înăbuși bunele sentimente". Nu e ușor. George face demersuri energice în favoarea lui Nicolae. Pledează cu ardoare pentru acesta în fața primului ministru și a cabinetului. Aduce mai ales argumentul că, doar cu un an în urmă, la 16 februarie 1916, din însărcinarea lui, a lui George, generalul Sir Paget și lordul Pambrok au plecat la Moghilev să-i înmîneze lui Nicolae bastonul de feldmareșal al armatei. britanice. După cum relatează Voeikov, în discursul oficial țarul a fost rugat „să primească acest titlu și bastonul, ca semn de sinceră prietenie și dragoste"; Nicolae a răspuns cu un toast în onoarea „Maiestății Sale regele George, scumpul meu văr, prieten și aliat". Poate fi dat uitării titlul de feldmareșal britanic acordat lui Nicolae II numai pentru că la Petrograd, ca altădată la Londra, gloata s-a revărsat pe străzi? La argumentele regelui se solidarizează, deși pentru puțin timp, ministrul Afacerilor Externe, Sir Arthur James Balfour[1]. El protestează împotriva refuzului de a-l invita pe Nicolae, remarcînd că, o dată ce invitația a fost acceptată de acesta, englezii se expun „unui scandal rușinos". Și, totuși, Lloyd-George iese învingător, atît asupra suveranului său nominal, regele, cît și asupra ministrului de Externe care i s-a raliat. De altfel, nici lui George V nu-i scapă din vedere că gestul de a oferi adăpost familiei Romanov în Anglia va fi atribuit legăturii sale de rudenie cu țarul și că „ar fi mai înțelept să nu compromită Casa engleză de Saxa-Coburg printr-o intervenție prea insistentă în favoarea familiei Romanov, care personifică secularele legături de familie și politice cu Germania". Secretarul regelui, Andrew Chelford, îi adresează lui Lloyd-George o scrisoare din partea suveranului în care se arată: „Maiestatea Sa se îndoiește că în clipa de față venirea familiei țarului în Anglia ar fi o măsură înțeleaptă, ținînd seama atît de riscurile călătoriei pe care urmează să o facă în aceste vremi tulburi de război, cît și, în egală măsură, de rațiuni mai generale privind securitatea națională și a imperiului".

Se bate și la alte porți

Prin intermediul omului politic danez Skawenius, Tereșcenko adresează guvernului kaizerului o întrebare strict secretă: poate guvernul provizoriu să fie sigur de securitatea fostului țar și a familiei sale, dacă vor fi trimiși pe calea apei într-una din țările vesteuropene? Din anturajul lui Wilhelm II, se primește, prin Copenhaga, o înștiințare în care se spune: „Guvernul Maiestății Sale împăratul, consideră de datoria lui să vă asigure că nici o navă din flota maritimă de război a Germaniei nu va ataca vasul — indiferent sub ce pavilion va naviga el — pe puntea căruia se va afla împăratul rus și familia sa".

În cele din urmă, după afirmațiile lui Kerenski, „ambasadorul britanic, într-o puternică stare de deprimare, îi telefonează lui Tereșcenko și îi cere o audiență. El remite ministrului un mesaj primit de la un înalt demnitar al **Foreign Office**-ului, care avea contacte strînse cu palatul regal. Cu lacrimi în ochi, Sir George Buchanan comunică ministrului rus al Afacerilor Externe că guvernul britanic «a hotărît definitiv că nu poate oferi adăpost fostului țar»".

Anglia nu este singura țară în care Kerenski încearcă să găsească un refugiu pentru Romanovi. Ciudat, însă, cu toate numeroasele legături de rudenie în străinătate și a numărului mare de aliați, după revoluția din februarie, Romanovii nu au unde să se aciueze.

Danemarca? Nicolae are acolo un văr — pe regele Christian X; dar Danemarca, în virtutea statutului ei de stat neutru, nu poate primi familia fostului suveran al Rusiei, țară participantă la război. Grecia? Mama regelui Constantin I, regina văduvă Olga, se trage din casa Romanov și trăiește în Rusia. Însă nici regele grec, care simpatizează cu Germania, nici guvernul, care este de partea Antantei, nu pot consimți la primirea familiei Romanov, din aceleași motive — neutralitatea țării lor. Spania? Regina Eugenia este verișoara Aleksandrei Feodorovna; regele Alfons XIII i-a arătat întotdeauna o deosebită simpatie lui Nicolae II. Dar cînd trebuie să facă ceva pentru el, invocă și el neutralitatea. Norvegia? Neutră. Portugalia? La fel. Serbia, Muntenegru? Nu pot face nimic, dată fiind situația lor grea provocată de război, ocupația austriacă. Franța? Ea, aliata cea mai credincioasă, poate anunța acum deschis că nu dorește ca tiranul discreditat și, mai ales, odioasa Alix de Hessen, de origine germană, să pună piciorul pe pămînt republican!

Și apoi un lucru era limpede: oriunde i-ar fi dus pe Romanovi soarta, ei nu și-ar fi găsit nicăieri liniștea. Setea de răzbunare, nostalgia puterii pierdute le-ar fi sporit uneltirile. Dacă ar fi reușit să scape de sub pază, ar fi devenit inevitabil stindardul contrarevoluției, centrul de consolidare a elementelor ei cele mai înverșunate. Pînă la sfîrșitul zilelor, Romanovii ar fi tînjit după palatele lor, tulburînd liniștea Rusiei, a lumii întregi.

---

[1] Om politic conservator britanic, prim-ministru (1902-1905) și ministru de Externe (1916-1919).

Poşta M I

— Cititorii noştri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuţa poştală nr. 702, Bucureşti.

— Atragem din nou atenţia tuturor celor care ne scriu că manuscrisele şi documentele anexe nu se înapoiază. **În consecinţă, corespondenţii noştri sînt rugaţi să-şi păstreze copiile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliţi să subliniem pentru** cei care ne scriu de mînă, adesea cu creionul şi foarte neciteţ **că le vom răspunde mult mai puţin prompt decît corespondenţilor care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.**

— Unii cititori ne pun — în aceeaşi scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria naţională şi universală. A le răspunde la fel de amănunţit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puţin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis şi a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

PATRU AUTORI ÎN CĂUTAREA UNUI... PLAGIAT!

Exact în urmă cu un an, revista noastră publica articolul, Locul acţiunii: Palatul regal, *de Petre Ilie (nr. 8/1974). La cîteva luni după apariţia articolului am primit la redacţie un memoriu trimis de Editura Junimea din* Iaşi, *semnat de* GH. BUZATU, GH.I. FLORESCU, I. SAIZU, D. ŞANDRU, *cercetători la* Institutul de istorie şi arheologie „A.D. Xenopol", *autorii lucrării* Istoria unei zile, *depusă la editura amintită.*

Cei patru autori incriminau în memoriul lor articolul apărut în revista Magazin istoric, *ca fiind* „inspirat cu nerusinare din cartea noastră". *Numind articolul* „opera de plagiat a lui Petre Ilie", *autorii dădeau glas unui protest pe cît de vehement, pe atît de firav în argumente. Evident, o asemenea sesizare ne-a îndemnat la o cît mai atentă confruntare de texte, întrucît nu ne era deloc indiferent dacă paginile revistei* Magazin istoric *au adăpostit sau nu un plagiat. În viaţa ştiinţifică, ca şi în publicistică a face* „operă de plagiat" *este dincolo de fapta juridică, o cumplită dezonoare etică şi profesională.*

Atenta recitire a textelor, puse pe două coloane de cei patru autori (în total nouă fragmente totalizînd aproximativ 100 rînduri) şi mai ales a surselor primare, a scos la iveală însă o cu totul altă concluzie decît cea urmărită de trimiţătorii memoriului.

În vreme ce articolul lui Petre Ilie, elaborat prin coroborarea şi studierea încrucişată a surselor pentru reliefarea cît mai exactă a faptelor istorice, se bazează în cea mai mare măsură pe o documentaţie de arhivă şi pe reconstituirea de către autor a unor momente din perioada insurecţiei, lucrarea celor patru cercetători menţionaţi, este făcută în cea mai mare măsură prin utilizarea de date şi concluzii extrase din lucrări, studii, articole, documente publicate pe această temă şi a cîtorva surse de arhivă.

Ceea ce uimeşte în cazul de faţă este seninătatea cu care cei patru autori pe de o parte îşi atribuie rolul unor... descoperitori ai „orelor" *evenimentelor de la Palatul regal din ziua istorică de 23 August (de pildă, ora arestării celor doi Antonescu în timpul întrevederii cu regele, întrevedere care este în amănunţime relatată în memoriile din arhive ale participanţilor, şi care a fost calculată de Petre Ilie prin cea mai simplă operaţie aritmetică: 16.05 + 45 + 5 = 16.55; sau ora consfătuirii de la Legaţia germană din Bucureşti fixată, după cum susţin cei patru autori* „pentru prima dată de către noi" *dar pe care Petre Ilie a stabilit-o printr-o operaţie la fel de elementară, de scădere, folosind cronometrajul indicat încă din 1964 de autorul german Hans Kissel), iar pe de alta încearcă să arunce umbra îndoielii nu numai asupra probităţii autorului din* Magazin istoric *ci şi asupra referentului de specialitate al lucrării, dr. Gheorghe Zaharia şi, în ultimă instanţă, chiar asupra Editurii Junimea, căreia i-au încredinţat manuscrisul.*

Dar, după cum se vede, cine se joacă de-a acuzaţia cu plagiatul riscă să se afle sub tirul unui bumerang. Autorul articolului din revista noastră nu numai că nu a avut de unde să cunoască manuscrisul lucrării, dar, fapt mult mai important, nici nu ar fi avut nevoie de o asemenea inspiraţie. Din cîte ştim, Petre Ilie desfăşoară de ani îndelungaţi o activitate de studiere tocmai a problematicii insurecţiei române din August 1944, căreia i-a consacrat de-a lungul anilor peste 40 articole, comunicări şi studii (unele dintre ele apărute chiar în Magazin istoric, *nr. 1, 2, 4/1967; 7-8/1969), activitate care îl recomandă drept unul dintre istoricii perioadei.*

Ceea ce mîhneşte, dar ridică totodată vălul cît se poate de străvezi-u de pe mobilul folosit de cei patru autori, este procedeul jignitor şi discreditant la care se recurge în încercarea de a compromite onestitatea unui cercetător şi, totodată, autoritatea etică şi ştiinţifică a altor specialişti. Obştea cercetătorilor este călăuzită de criteriile demnităţii ştiinţifice şi orice plagiat se cere sancţionat prin promptitudinea descalificării morale şi profesionale. Cît despre atitudinea celor care caută plagiatul acolo unde el nu există, li se poate aminti că aria calomniei, în toate variantele ei, este de mult şi definitiv repudiată de forumul oamenilor de ştiinţă, al cercetătorilor şi publiciştilor din ţara noastră, pentru care ideile de etică socialistă promovate pilduitor de Partidul Comunist Român fac parte integrantă din conceptul lor de viaţă şi de muncă.

CITITORII SEMNALEAZĂ

FLORIAN LEZEU *din* Curtea de Argeş, B-dul Republica Socialistă România, nr. 1, *ne comunică următoarele:* „În centrul oraşului nostru, se găseşte un monument de artă din sec. XVIII, biserica Drujeşti. Edificiul se află într-o pronunţată stare de degradare. Locuitorii oraşului, cît şi numeroşii turişti, atît din ţară cît şi din străinătate, aflaţi în vizită în localitatea noastră, privesc cu îndreptăţită nedumerire această construcţie, care curînd se va transforma în ruine. Oare nu se poate face nimic spre a o salva?"

Am transmis relatarea corespondentului nostru, Direcţiei Patrimoniului Cultural Naţional care, sub semnătura directorului Vasile Drăguţ *şi a şefului serviciului avizare,* Corneliu Dobrescu *ne-a transmis următorul răspuns:* „Păstrarea, restaurarea şi punerea în valoare a monumentelor istorice şi de artă — în sensul prevederilor legale privind administrarea acestui patrimoniu — este o sarcină obligatorie a Consiliilor Populare pe teritoriul cărora se află asemenea bunuri, D.P.C.N. luînd asupra sa numai obiectivele de interes naţional cu totul deosebit. Pentru biserica Drujeşti există în evidenţa noastră o documentaţie de restaurare, care urmează să fie actualizată în cursul acestui an şi pusă la dispoziţia Consiliului Popular al judeţului Argeş, pentru realizarea lucrărilor de restaurare".

PRECIZĂRI

ION DUMITRESCU, Craiova: *aveţi dreptate. Dintr-o neatenţie, în procesul de colaţionare redacţională, la primul paragraf din p. 23, nr. 7/1975, a fost omis un cuvînt. Corect, fraza se va citi astfel: „Cu un secol în urmă, în pitoreasca comună de munte Chiojdu din judeţul Buzău, se năştea, dintr-o familie de moşneni, Constantin Giurescu, cel care avea să-şi lege numele de temeinice lucrări în istoriografia românească, om de ştiinţă de mare probitate şi frumuseţe morală".*

Poșta M I

MULȚUMIRI...

Cu prilejul apariției numărului 100 al revistei noastre, un mare număr de cititori au ținut să ne adreseze felicitările și urările lor, exprimîndu-și și cu acest prilej prețuirea și fidelitatea față de revistă.

Tuturor le mulțumim călduros, asigurîndu-i, totodată, că am reținut sugestiile și propunerile lor, pe care ne vom strădui să le materializăm în numerele viitoare ale Magazinului istoric.

Ne-au impresionat, în mod deosebit, prin sugestiile, propunerile, comunicările și observațiile transmise: JEAN FROMM COMĂNESCU *din* București; MIHAI MĂRCULESCU *din* Piatra Neamț; CONSTANTIN SECAN *din* Brăila; EUGEN CÎRSTIUC *din* Rădăuți; *prof.* ALEXANDRU BARBU, *liceul* Mîneciu, jud. Prahova; MATEEVI. MATEI *din* orașul Tolbuhin (R.P. Bulgaria); N. PĂCURARU *din* Constanța; C. CARDAȘ *din* Fălticeni; CONSTANTIN JUAN, *de la* Muzeul regiunii Porților de Fier, *din* Drobeta-Turnu Severin; IONEL GIUGARIU *din* București; *prof.* TEODOR SĂRAC *din* Arad; GHEORGHE MUNTEAN *din* com. Cincșor, jud. Brașov; IOAN POPA *din* Oradea; elev MIHAI STAN *din* Pucioasa, jud. Dîmbovița; *prof.* MIHAI VORNICU *din* București; GHEORGHE NEGOIȚĂ *din* București; CONSTANTIN TOMA *din* Hunedoara; *student* GEORGE MARCU *din* București.

Cristian POPIȘTEANU

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1975

(Urmare din p. 34)

22. În ședința din 5 februarie 1899 a Secțiunii de istorie a Academiei române, Nicolae Iorga făcea o dezvăluire senzațională. El reda culturii românești un mare cronicar, pînă atunci necunoscut în această postură.
Despre ce cărturar este vorba? (1970)

23. Actul Unirii Transilvaniei cu România, aspirație de veacuri a poporului român, înfăptuit la 1 decembrie 1918, a adunat la Alba Iulia muncitori, țărani și intelectuali din toată țara.
Cîți participanți au consfințit acest măreț act? (1968)

24. De cîte ori apare chipul lui Decebal pe Columna Traiană? (1974)

25. „Despot de Samos, principe de Paros, al Doridei și al altor insule, cavaler auratus și conte palatin".
Care domnitor al Moldovei a purtat aceste titluri? (1969)

26. În august 1848, M. Kogălniceanu a dedicat Unirii o operă de o profundă gîndire filozofică și politică, devenită program al revoluționarilor pașoptiști.
Cum se intitulează acest program? (1970)

27. O splendidă biserică din nordul Moldovei poartă pecetea unei mari familii feudale.
Despre ce monument e vorba? (1973)

28. Numiți continentul a cărui denumire figurează, pentru prima dată, pe o hartă a lumii întocmită de Leonardo da Vinci. (1974)

29. Este cunoscută dîrzenia cu care țăranii muncitori și-au apărat dreptul asupra pămîntului. Sătenii dintr-o localitate a județului Prahova s-au judecat vreme de 150 ani pentru recunoașterea drepturilor lor.
La ce comună ne referim? (1973)

30. În vremea lui Burebista, puterea geto-dacilor a ajuns atît de mare, încît însuși Cezar a proiectat împotriva sa o campanie militară, care însă n-a mai avut loc, Cezar fiind asasinat; Burebista a murit și el la scurt timp.
Unde se presupune că și-a avut reședința regele geto-dac? (1969)

31. Între 700 î.e.n. și 300 e.n., pe continentul african a înflorit o civilizație care a produs opere de o mare valoare.
Numiți regiunea istorică ce a dat numele acestei civilizații. (1974)

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR

● România în lumea contemporană — o proiecție istorică ● August — septembrie 1944: bătălia pentru trecătorile Carpaților ● Manifest, **1935 ● Cei 1750 ani ai Craiovei ● Comisia europeană și lucrările Adunărilor ad-hoc din Moldova și Țara Românească ● 1660-1669: Lordul Winchelsea — un corespondent englez al domnilor români ● Ultimul interviu al lui Scarlat Callimachi ● Însemnările mareșalului Foch despre bătălia de pe Marna ● „Fulgerul" la picioarele „Stăpînului fulgerului și trăsnetului" ● Hansa — un „imperiu" nordic al negustorilor ● Povestea unei broderii rare: dvera de la Stănești ● Sfîrșitul țarismului: în exil la Tobolsk ● Concursul** Magazin istoric, **ediția 1975 — ultima serie de întrebări**

CONTENTS (Romanian History) **NICOLAE CEAUȘESCU** The Millenary Existence of the Romanian People...3 • **C. SALINARI** Romania, an Influential and Respected Country... 6 • **C. MÎNDRU** August 1944: General Burckhardt Is Taken Prisoner... 9 • **I. GAL** Foreign Testimonies about Michael the Brave... 14 • **A. SIMION, M. ȘTEFAN** and **O. MATICHESCU** August 1940. The Vienna Diktat, an Expression of the Policy of Force... 17 • **N. COPOIU** April 1858. The ad-hoc Divans and the Report of the European Commission... 25 • **V. ROMAN** and **O. LIVEZEANU** Dr. N. Lupu (1876-1947) and the Antifascist Front of Romania... 42 • **I. R. MIRCEA** Metropolitan Dosoftei (1624-1693), an Historian of the Romanians... 46

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **NICOLAE CEAUȘESCU** L'existence millénaire du peuple roumain...3 • **C. SALINARI** La Roumanie, un pays influent et respecté... 6 • **C. MÎNDRU** Août 1944: Le Général Burckhardt est fait prisonnier... 9 • **I. GAL** Témoignages étrangers sur Michel le Brave... 14 • **A. SIMION, M. ȘTEFAN** et **O. MATICHESCU** Août 1940. Le Diktat de Vienne, une expression de la politique de force... 17 • **N. COPOIU** Avril 1858. Les Divans ad-hoc et le rapport de la Commission européenne... 25 • **V. ROMAN** et **O. LIVEZEANU** Le Dr. N. Lupu (1876-1947) et le Front antifasciste de Roumanie... 42 • **I. R. MIRCEA** Le Métropolite Dosoftei (1624-1693), un historien des Roumains... 46

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** Тысячелетнее существование румынского народа... 3 • **К. САЛИНАРИ** «Румыния — влиятельная страна, пользующаяся уважением»... 6 • **К. МЫНДРУ** Август 1944: как был взят в плен генерал Бурхардт... 9 • **И. ГАЛ** Иностранные свидетельства про Михая Храброго... 14 • **А. СИМИОН, М. ШТЕФАН, О. МАТИКЕСКУ** Август 1940: Венский арбитраж — выражение политики насилия ... 17 • **Н. КОПОЮ** Апрель 1858. Собрания ad-hoc и доклад Европейской комиссии... 25 • **В. РОМАН, О. ЛИВЕЗЯНУ** Д-р Лупу (1876-1947) и румынский антифашистский фронт... 42 • **И. Р. МИРЧА** Митрополит Дософтей (1624-1693), историк румынов... 46

INHALT (Rumänische Geschichte) **NICOLAE CEAUȘESCU** Tausendjähriges Bestehen des rumänischen Volkes... 3 • **C. SALINARI** Rumänien — ein einflussreiches und geachtetes Land... 6 • **C. MÎNDRU** August 1944: Gefangennahme General Burckhardts ... 9 • **I. GAL** Fremdländische Aussagen über Mihai Viteazul... 14 • **A. SIMION, M. ȘTEFAN, O. MATICHESCU** Das Wiener Diktat — Ausdruck einer Gewaltpolitik... 17 • **N. COPOIU** April 1858. Die Ad-hoc Diwane und der Bericht der europäischen Kommission... 25 • **V. ROMAN, O. LIVEZEANU** Dr. N. Lupu (1876 - 1947) und die antifaschistische Front Rumäniens... 42 • **I. R. MIRCEA** Metropolit Dosoftei (1624-1693) Historiker der Rumänen... 46

SUMARIO (Historia rumana) **NICOLAE CEAUȘESCU** Existencia milenaria del pueblo rumano... 3 • **C. SALINARI** „Rumania — un pais influente y respectada... 6 • **C. MÎNDRU** Agosto de 1944: La captura del general Burckhardt... 9 • **I. GAL** Testimonios extrangeros sobre Miquel el Valiente... 14 • **A. SIMION, M. ȘTEFAN, O. MATICHESCU** Agosto de 1940. El Dictado de Viena — la expresión de la politica de fuerza... 17 • **N. COPOIU** Abril de 1858. Las asambleas ad-hoc y el informe de la Comisión europea... 25 • **V. ROMAN, O. LIVEZEANU** Dr. N. Lupu (1876-1947) y el Frente Antifascista de Rumania... 42 • **I. R. MIRCEA** El metropolitano Dosoftei (1624-1693) historico de los rumanos... 46

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București

42 427